

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Ref

Statens
offentliga
utredningar

1972:58

Kommunikations-
departementet

Koncession för pipelines

SOU

Betänkande med förslag till lag om vissa
rörledningar för petroleum, naturgas m m
avgivet av utredningen om oljeledningar
Stockholm 1972

Till statsrådets
kommunikationsstyrelse

Statens offentliga utredningar
1972:58
Kommunikationsdepartementet

Koncession för pipelines

Med förslag till lag om vissa rörledningar för kommunikationsrörledningar... utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar...

Utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar...

Utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar...

Utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar...

Utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar...

Utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar...

Utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar... utredningen om oljeledningar...

Betänkande med förslag till lag om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m. avgivet av utredningen om oljeledningar
Stockholm 1972

Koncession för
pipelines

Till Statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för kommunikationsdepartementet den 13 maj 1966 justitierådet Otto Petrén att såsom utredningsman utreda behovet av lagstiftning om anläggande och utnyttjande av rörledningar för transport av olja m.m. och därmed sammanhängande frågor. Till experter för att biträda i utredningsarbetet utsågs majoren Åke Danielsson, numera vägdirektören Hans Ekberg, direktören Rolf af Klintberg, kommerserådet Anders Lindstedt och f.d. fastighetsdirektören Torsten Ljungberger. Sedan justitierådet Petrén på därom gjord framställning entledigats från uppdraget såsom utredningsman, utsågs i hans ställe den 31 oktober 1969 f.d. landshövdingen Bertil Fallenius. Samma dag förordnades justitierådet Petrén till expert i utredningen. Den 1 februari 1971 utsågs därefter såsom expert disponenten Gunnar Amnéus. Såsom sekreterare vid utredningen har tjänstgjort byråchefen Hans-Åke Wängberg.

Efter bemyndigande har utredningsmannen jämte kommerserådet Lindstedt och byråchefen Wängberg företagit en studieresa till Frankrike och Schweiz.

Andra kapitlet om tekniska uppgifter m.m. i utredningens betänkande har utarbetats av disponenten Gunnar Amnéus.

Sedan utredningen, vilken antagit benämningen utredningen angående oljeledningar, nu avslutat sitt arbete, får utredningen härmed överlämna betänkande med förslag till lag om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m.

Stockholm den 24 maj 1972

B Fallenius

J. Gunnar Amnéus

Åke Danielsson

Hans Ekberg

Rolf af Klintberg

Anders Lindstedt

T. Ljungberger

Otto Petrén

/Hans-Åke Wängberg

Innehåll

Skrivelse till statsrådet och chefen för
kommunikationsdepartementet

Författningsförslag

Förslag till lag om vissa rörledningar
för petroleum, naturgas m.m. . . . . .
Förslag till kungörelse med tillämp-
ningsföreskrifter till lagen (197 :)
om vissa rörledningar för petroleum,
naturgas m.m. . . . . .
Förslag till lag om ändring i miljö-
skyddslagen (1969:387) . . . . .
Förslag till lag om ändring i natur-
vårdslagen (1964:822) . . . . .
Förslag till lag om ändring i lagen
(1942:335) om särskilda skyddsåtgär-
der för vissa kraftanläggningar . . . . .
Förslag till förordning om ändring i
förordningen (1961:568) om brandfar-
liga varor . . . . .

Kapitel 1 *Tidigare förslag, direktiv för
utredningen m.m.* . . . . .

Tidigare förslag och överväganden m.m.
Direktiven för utredningen . . . . .
Förslag som framlagts efter utred-
ningens tillsättande . . . . .

Kapitel 2 *Tekniska uppgifter m.m.* . . . . .

Inledning . . . . .
Allmänna synpunkter på rörledningar
och deras dimensionering . . . . .

	Rörledningar för olja	30
3	Rörledningar för naturgas	31
	Tekniska uppgifter om rörledningar . .	31
	Anläggning av rörledningar	34
	Terminaler och depåer	35
	Driftsledning	36
7	Skydd mot korrosion	36
	Säkerhetsfrågor	38
	Läckningsstatistik	39
10	Kapitel 3 <i>Utländsk lagstiftning om led- ningar för olja och naturgas</i>	41
13	Schweiz	41
	Frankrike	43
14	Belgien	44
	Storbritannien	45
	Österrike	45
15	Nederländerna	46
	U S A	47
17	Kapitel 4 <i>Allmän motivering</i>	48
	Koncessionsplikt	48
	Koncessionsprövningens omfattning . .	49
19	Utredning i koncessionsärendet	51
19	Internationella aspekter	52
24	Andra ledningar än olje- och naturgas- ledningar	53
25	Undantag från koncessionstvänet . . .	53
	Kommunala gasledningar	56
	Säkerhetsbestämmelser	56
29	Krav på koncessionshavaren	57
	Koncessionstidens längd	57
29	Expropriation m.m.	57

Skyldighet att transportera för annans räkning	58
Överlåtelse och återkallelse av koncession	62
Förhandsmedgivande att påbörja ledningsrättsförrättning	64
Ansvar för skada	64
Förhållandet till annan lagstiftning	69
Förordningen om brandfarliga varor	69
Miljöskyddslagen och naturvårdslagen	70
Byggnadslagen	71
Vattenlagen	76
Väglagen	77
Särskilda skyddsåtgärder	80
Kapitel 5 <i>Specialmotivering</i>	81
Sammanfattning	86
Summary in English	89

Författningsförslag

Förslag till

Lag om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m.

Härigenom förordnas som följer.

1 § Rörledning för transport av petroleum, produkt därav eller naturgas får, om längden överstiger 20 kilometer, framdragas eller begagnas endast efter tillstånd (*koncession*) av Konungen. Koncession fordras dock ej för ledning som nyttjas uteslutande för kommunal distribution eller distribution inom hamn- eller industriområde.

Konungen får beträffande viss ledning medge undantag från tillståndsplikten.

2 § Koncession får meddelas, om ledningen är lämplig från allmän synpunkt och om den som söker koncessionen kan antagas vara i stand att uppfylla med koncessionen förenade villkor.

3 § Koncession meddelas för viss tid ej överstigande 30 år, eller, om särskilda skäl föranleder därtill, längst 40 år.

Koncession får ej överlätas utan medgivande av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

4 § Vid meddelande av koncession skall föreskrift lämnas om

1. ledningens huvudsakliga sträckning och omfattning,
2. de särskilda villkor som skall gälla för ledningens utförande,
3. den tid inom vilken ledningen skall vara färdigställd,
4. de villkor i övrigt som finnes behövliga.

Koncession befriar ej koncessionshavare från skyldighet att iakttaga de allmänna bestämmelser, vilka är eller kan bli meddelade för sådan ledning som koncessionen avser.

5 § Koncessionshavare är skyldig att mot ersättning ombesörja transport genom ledningen åt annan, i den mån transporten är förenlig med ledningens ändamål och kan ske utan att koncessionshavarens eget behov av ledningen eftersättes.

6 § Fråga om förpliktelse som avses i 5 § prövas av myndighet som Konungen bestämmer.

Vid handläggningen av sådant ärende skall myndigheten biträdas av en nämnd bestående av fem av Konungen för viss tid förordnade ledamöter (oljeledningsnämnden).

7 § Koncessionshavare är skyldig att på anfordran tillhandahålla myndighet som avses i 6 § de uppgifter av teknisk eller ekonomisk art som behövs för bedömning av fråga om förpliktelse enligt 5 §.

Om uppgiftsskyldigheten skall vad som sägs i 3-7, 9-13 och 15 §§ lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden äga motsvarande tillämpning.

8 § Framstår som sannolikt att koncession kommer att meddelas och är det angeläget att förrättning enligt ledningsrättslagen (197 :) snarast inledes, får Konungen på begäran av sökanden genom särskilt beslut medge att sådan förrättning får påbörjas utan hinder av att beslut om koncession ännu ej föreligger. I medgivandet anges ledningens huvudsakliga sträckning och omfattning samt de övriga villkor som finnes påkallade.

9 § Åsidosätter koncessionshavare i väsentlig mån föreskrift, som givits vid meddelande av koncessionen, eller för ledningens drift gällande säkerhetsbestämmelse eller uppfyller han ej förpliktelse, som eljest åligger honom enligt denna lag, kan koncessionen helt eller delvis återkallas. Detsamma gäller, om koncessionshavaren under tre år i följd ej haft ledningen i bruk.

Fråga om återkallelse prövas av myndighet som Konungen bestämmer. Mot beslutet om återkallelse föres talan hos kammarrätten genom besvär.

10 § Erfordras i samband med ändring av allmän väg, till farväg nyttjad enskild väg, järnväg, spårväg eller kanal eller annan vattentrafikled (trafikled), att åtgärd vidtages beträffande ledning, där den korsar trafikleden, är koncessionshavaren skyldig vidtaga åtgärden. Kostnaden härför, liksom för annan av trafikledsändringen föranledd åtgärd beträffande ledningen, skall ersättas av den under vars förvaltning trafikleden står.

Kan arbete med ledning inom område för annan trafikled än allmän väg inverka på trafiksäkerheten eller medföra större ingrepp i trafikleden, skall, innan arbetet igångsättes, anmälan härom göras hos den som förvaltar trafikleden. Denne meddelar de föreskrifter om arbetets bedrivande och om rätt till upplag eller annan anordning som, utöver vad som är särskilt föreskrivet, behövs med hänsyn till trafikledens bestånd, drift eller brukande. Påkallas på grund av inträffad skada skyndsam reparation av ledningen och skulle dröjsmål med arbetets igångsättande vålla avsevärd olägenhet, får arbetet påbörjas utan att anmälan gjorts. Koncessionshavaren skall dock snarast underrätta den som förvaltar trafikleden om arbetet. Kostnaderna för arbetet åvilar koncessionshavaren, om ej annat följer av första stycket.

I fråga om arbete med ledning inom område för allmän väg finns föreskrifter i 44 § väglagen (1971:948).

11 § Föranleder ledning som dragits fram inom område för trafikled ökade kostnader för trafikledens underhåll, skall koncessionshavaren ersätta kostnadsökningen.

12 § För skada i följd av ledningens drift på annat än vara som transporteras genom ledningen är koncessionshavaren ansvarig även om han ej är vållande till skadan.

Första stycket gäller ej skada som är en direkt följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, inbördeskrig eller uppror eller som orsakats av allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art.

Ersättning skall bestämmas efter allmänna skadeståndsrättsliga grunder.

Jämkning av skadestånd i anledning av medvållande på den skadelidandes sida får äga rum endast om medverkan till skadan skett uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet.

13 § Är två eller flera koncessionshavare ansvariga för samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet.

Mellan koncessionshavarna inbördes fördelas ansvarigheten efter vad som är skäligt med hänsyn till varje lednings andel i skadans uppkomst och övriga omständigheter.

14 § Vad i 12 och 13 §§ sägs gäller även den som utan att ha erhållit koncession begagnar ledning för vilken fordras sådan.

15 § Anspråk på ersättning för skada till följd av lednings drift får ej göras gällande mot annan än den som enligt 12 eller 14 § är ansvarig för skadan.

16 § Den som i anledning av skada som i 12 § sägs vill rikta ersättningsanspråk mot den som enligt 12 eller 14 § är för skadan ansvarig skall, vid äventyr av talans förlust, anmäla sitt anspråk hos denne inom tre år från den dag, då han fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort få kännedom om att han lidit skada som medför rätt till ersättning enligt denna lag och om den för skadan ansvarige. Talan om ersättning skall väckas inom tio år från den dag skadan inträffade.

17 § Ersättning som någon utgivit på grund av bestämmelserna i 12–14 §§ får han kräva åter av den som uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet orsakat skadan. I övrigt äger han icke av annan kräva åter vad han utgivit enligt denna lag i vidare mån än vad som följer av 13 § andra stycket.

18 § Den som begagnar ledning utan att inneha koncession, där sådan fordras, eller bryter mot föreskrift som givits vid meddelande av koncessionen straffas med böter, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

19 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den

Förslag till

Kungörelse med tillämpningsföreskrifter till lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m.

Kungl. Maj:t har, med stöd av 19 § lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m., funnit gott förordna som följer.

1 § Ansökan om koncession för ledning som avses i lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m. inges till kommerskollegium.

2 § Ansökan skall vara åtföljd av

1. plan för ledningen, innefattande teknisk beskrivning med kostnadsberäkning och karta över ledningens huvudsakliga sträckning,
2. ekonomisk och annan utredning angående ledningens lämplighet från allmän synpunkt och sökandens förmåga att uppfylla blivande koncessionsvillkor,
3. den utredning sökanden eljest vill åberopa.

3 § Behövs uppgift eller utredning utöver vad sökanden tillhandahållit och kan den icke lämpligen införskaffas genom kommerskollegiets försorg, skall kollegiet förelägga sökanden att inom viss tid inkomma med den vid äventyr att ansökningen eljest förklaras förfallen.

4 § Kommerskollegium skall sörja för att de myndigheter, kommuner och sammanslutningar, vilkas verksamhetsområden beröres av företaget, får tillfälle att framföra sin mening i ärendet.

Sedan ärendet beretts, skall kommerskollegium med eget yttrande överlämna ärendet till Kungl. Maj:t.

5 § Ansökan om medgivande till överlåtelse av koncession skall inges till kommerskollegium och åtföljas av bestyrkt avskrift av överlåtelsehandling samt de uppgifter i övrigt som sökanden vill åberopa.

Kommerskollegium skall, om skäl ej föreligger till undantag, bereda de myndigheter, kommuner och sammanslutningar, vilkas verksamhet beröres av företaget, tillfälle att yttra sig över ansökningen.

6 § Innan koncessionshavare påbörjar arbete med att framdraga ledningen, skall anmälan göras till kommerskollegium. Vid anmälan

skall fogas karta och teknisk beskrivning över ledningen. Detsamma gäller i tillämpliga delar vid ändring av ledningen.

Kommerskollegium meddelar närmare föreskrifter om anmälningsskyldighetens fullgörande.

7 § Innan koncessionshavare påbörjar arbete med att framdraga ledning inom område, för vilket gäller stadsplan eller byggnadsplan, skall anmälan göras till byggnadsnämnden.

8 § Innan koncessionshavare påbörjar arbete med att framdraga ledning inom vattentrafikled, skall anmälan därom göras till sjöfartsverket. Koncessionshavaren skall ställa sig till efterrättelse de anvisningar i fråga om arbetets utförande som med hänsyn till sjöfartens säkerhet lämnas av verket.

Sedan arbetet avslutats, skall koncessionshavaren hos sjöfartsverket göra anmälan om ledningens slutliga förläggning enligt bestämmelser som verket meddelar.

Finner sjöfartsverket erforderligt med förbud mot ankring i närheten av ledningen, skall koncessionshavaren i enlighet därmed utverka sådant förbud hos länsstyrelsen.

9 § Koncessionshavare skall tillse att arbete på ledningen utföres under tillsyn av person som äger nödig sakkunskap och erfarenhet ävensom kännedom om för arbetet gällande bestämmelser.

10 § Koncessionshavare får ej taga ledning i bruk, förrän sprängämnesinspektionen meddelat tillstånd därtill (driftstillstånd).

11 § Koncessionshavare skall till sprängämnesinspektionen utan dröjsmål anmäla sådana vid företaget inträffade olycksfall och driftstörningar, som kan ha väsentlig betydelse från säkerhetssynpunkt.

12 § Sprängämnesinspektionen får om det av säkerhetsskäl är påkallat besluta att viss åtgärd skall vidtagas beträffande ledningen eller att ledningen skall sättas ur drift intill dess sådan åtgärd vidtagits. Inspektionen skall mot bevis tillställa koncessionshavaren skriftligt meddelande därom samt, om det är nödvändigt, hos polismyndigheten i orten göra framställning om den åtgärd som i anledning av beslutet ankommer på polismyndigheten.

Finner sprängämnesinspektionen att anordning på ledningen icke överensstämmer med gällande säkerhetsföreskrifter men likväl är betryggande, får inspektionen godkänna anordningen.

13 § Besvär över beslut av sprängämnesinspektionen anföres, om ej annorlunda är stadgat, hos kommerskollegium.

Beslut att ledning skall sättas ur drift i avvaktan på viss åtgärd skall utan hinder av förd klagan lända till efterrättelse intill dess annorledes förordnas.

14 § Underlåter koncessionshavare att fullgöra honom i 6–8 och 11 §§ ålagd anmälningskyldighet straffas han med böter.

15 § Begagnar koncessionshavare ledning utan att ha erhållit driftstillstånd eller utan att iakttaga i denna kungörelse eller av kommerskollegium meddelade föreskrifter eller åsidosätter koncessionshavare eljest vid sådan lednings utförande eller skötsel föreskrift som nyss sagts,

eller åsidosätter koncessionshavare sjöfartsverkets med stöd av 8 § meddelade anvisningar eller begagnar han ledning under vattentrafikled utan att enligt sjöfartsverkets beslut dessförinnan ha utverkat förbud mot ankring i närheten av ledningen,

eller begagnar koncessionshavare ledning som genom beslut försatts ur drift,

straffas han med böter, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

16 § Koncessionshavare, som underlåter att uppsätta för ledningen föreskriven varningstavla, straffas med böter, högst trehundra kronor.

17 § Underlåter koncessionshavare att iakttaga i denna kungörelse eller med stöd därav meddelade föreskrifter angående ledningens beskaffenhet, drift eller underhåll och uppkommer därav fara för skada på person eller egendom, får länsstyrelsen förelägga den försumlige att inom viss tid fullgöra sin skyldighet vid äventyr att åtgärden eljest på hans bekostnad vidtages genom länsstyrelsens försorg.

Denna kungörelse träder i kraft den

**Förslag till
Lag om ändring i miljöskyddslagen (1969:387)**

Härigenom förordnas att 1 § miljöskyddslagen (1969:387) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §

Denna lag ----- helt tillfällig.

Lagen är icke tillämplig på sådant utsläppande av avfall som avses i lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten eller på störning i radiomottagningsapparat. Ej heller är lagen tillämplig i fråga om joniserande strålning eller inverkan av elektrisk ström från elektrisk anläggning, varom särskilda bestämmelser gäller.

Lagen är icke tillämplig på transport i rörledningar för vilka koncession meddelats enligt lagen (1971:) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m. eller på sådant utsläppande av avfall som avses i lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten eller på störning i radiomottagningsapparat. Ej heller är lagen tillämplig i fråga om joniserande strålning eller inverkan av elektrisk ström från elektrisk anläggning, varom särskilda bestämmelser gäller.

Åtgärd eller ----- miljöfarlig verksamhet.

Denna lag träder i kraft den _____

**Förslag till
Lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822)**

Härigenom förordnas, att 19 och 20 §§ naturvårdslagen (1964:822) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §

Finnes anledning	-----	länsstyrelsens tillstånd.
I samband	-----	eller motverkas.
Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.		Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen <i>eller för vars utförande meddelats koncession enligt lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m.</i>

20 §

Kan arbetsföretag	-----	med länsstyrelsen.
Beträffande arbetsföretag	-----	på landskapsbilden.
Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag, vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.		Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag, vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen <i>eller för vars utförande meddelats koncession enligt lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m.</i>

Denna lag träder i kraft den

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

Härigenom förordnas att 2 och 9 §§ lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

1) elektriskt kraftverk	-----	tjugofemtusen kilovoltampère;
2) anläggning för	-----	miljoner kubikmeter;
3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst tvåhundra kilovolt mellan två ledare; <i>samt</i>		3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst tvåhundra kilovolt mellan två ledare;
4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst sjuttio kilovolt mellan två ledare och en genomgångseffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère.		4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst sjuttio kilovolt mellan två ledare och en genomgångseffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère; <i>samt</i>

5) *sådan rörledning för transport av petroleum, produkt därav eller naturgas, å vilken lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m. är tillämplig.*

9 §

Krigsskyddsnämnden består ----- en suppleant.

Vid handläggning av ärende som avses i 2 § 5) skall i stället för representanterna för vattenfallsverket och för kommunala och enskilda kraftföretag ingå en representant för kommerskollegium och en för företag inom petroleumindustrin.

(Nuvarande lydelse)

Ledamöter och suppleanter utses av Konungen; dock att Konungen äger uppdraga åt chefen för försvarsstaben att utse den militäre ledamoten och suppleant för honom. Innan ledamot och suppleant som skall företräda kommunala och enskilda kraftföretag utses, skall tillfälle till yttrande beredas sammanslutning av sådana företag.

Nämnden äger ----- enkel beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den _____

(Föreslagen lydelse)

Ledamöter och suppleanter utses av Konungen; dock att Konungen äger uppdraga åt chefen för försvarsstaben att utse den militäre ledamoten och suppleant för honom. Innan ledamot och suppleant som skall företräda kommunala och enskilda kraftföretag *eller företag inom petroleumindustrin* utses, skall tillfälle till yttrande beredas sammanslutning av sådana företag.

Förslag till

Förordning om ändring i förordningen (1961:568) om brandfarliga varor.

Häri genom förordnas att 37 § förordningen (1961:568) om brandfarliga varor skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

37 §

Den som vill från hamn, upplag eller annan anläggning till avnämare eller annan mottagare utanför anläggningens område transportera brandfarlig vätska medelst rörledning skall hava tillstånd till transporten.

Den som vill från hamn, upplag eller annan anläggning till avnämare eller annan mottagare utanför anläggningens område transportera brandfarlig vätska medelst rörledning skall hava tillstånd till transporten. *Sådant tillstånd erfordras dock ej, om koncession för ledningen meddelats enligt lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m.*

Kommerskollegium äger ----- medelst rörledning.

Denna förordning träder i kraft den _____

Tidigare förslag och överväganden m.m.

Frågan om anläggande av oljeledningar i Sverige liksom om lagstiftning rörande sådana anläggningar har vid upprepade tillfällen varit föremål för utredningar och överväganden. Även i internationella sammanhang har spörsmålet om anläggande av rörledningar för transport av olja och gas (pipelines) behandlats och önskemål uttalats rörande så långt möjligt enhetliga bestämmelser om dylika transporter mellan olika länder.

År 1938 framlade ett svenskt företag förslag till oljeledning från Göteborg till Norrköping med en grenledning Laxå—Örebro. Efter krigsutbrottet år 1939 aktualiserades frågan av beredskapsskäl och Kungl. Maj:t uppdrog samma år åt dåvarande väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att göra en utredning om en transportledning för flytande bränsle från importhamn på västkusten till lämplig hamn på östkusten eller vid Mälaren. Styrelsen föreslog en bensinledning från Uddevalla till Västerås. Förslaget föranledde ingen åtgärd, och med avspärrningen av västkusten år 1940 förlorade det sin aktualitet.

Göteborgs hamnstyrelse lät år 1946 utarbeta förslag till oljeledning Göteborg—Stockholm med sträckning väster om Vänern, norr om Hjälmaran och söder om Mälaren. Den 14 november 1946 tillkallade chefen för handelsdepartementet en utredningsman, som jämte särskilda sakkunniga skulle utreda de ekonomiska och tekniska förutsättningarna för att bygga en oljeledning från västkus-

ten till hamn vid Östersjön eller Mälaren och därmed förknippade spörsmål (*1946 års oljeledningsutredning*).

Utredningen fann i betänkande den 10 april 1948 (stencilerat) att mängden pumpbara produkter var otillräcklig för lönsam drift och ansåg att frågan om den tänkta oljeledningen borde omprövas vid en senare tidpunkt, när man bättre kunde överblicka läget på den internationella oljemarknaden.

Innan utredningen slutfördes, hade emellertid utredningsmannen i skrivelse den 26 november 1946 till chefen för handelsdepartementet framhållit, att det dittills vunna arbetsresultatet visade att särskild lagstiftning rörande oljeledningar var påkallad. I en inom utredningen upprättad promemoria den 14 januari 1947 framhölls att starka skäl — såväl militära som andra — talade för att oljeledningar borde komma till stånd i Sverige. Redan innan utredningen om oljeledningen från västkusten till östkusten avslutats, borde man därför genom lämplig lagstiftning göra det möjligt att anlägga för landet gagneliga oljeledningar. För sådant ändamål föreslogs vissa ändringar i lagen (1917:189) om expropriation. I promemorian uttalades att expropriation i vissa fall borde kunna medges för oljeledning som endast avsåg att tillgodose ett enskilt företags intresse under förutsättning att ledningen behövdes för ett företag av större gagn för orten. Enligt då gällande lydelse av expropriationslagen kunde sådan expropria-

tion inte medges. I promemorian föreslogs vidare en särskild koncessionslag för oljeledningar. Som skäl härför anfördes, att det borde förhindras att oljeledningar förlades parallellt mellan två orter. En sådan utveckling skulle innebära ett slöseri med kapital och arbetskraft som från samhälleliga synpunkter inte kunde accepteras. Planeringen av en oljelednings sträckning måste ske med hänsyn till olika intressens berättigade krav och med tanke på en framtida utbyggnad. Industriens lokalisering och försvarsberedskapens krav kunde även påverka ledningens sträckning. Det var därför tydligt att Kungl. Maj:ts tillstånd borde erhållas för att anlägga en oljeledning och att tillståndet borde föregås av en realprövning av ärendet från närings- och försvarspolitiska synpunkter. Beträffande koncessionstvänetets räckvidd föreslogs att tillstånd skulle fordras endast för ledning som stod öppen för alla och var av väsentlig betydelse för det allmänna. Däremot borde tillstånd inte fordras för oljeledning som för eget behov framdrogs av enskild förbrukare. Om en sådan ledning skulle gå fram över annan egendom än företagets och det skulle bli fråga om expropriation, skulle Kungl. Maj:t få tillfälle att ta ställning till saken vid expropriationsärendets behandling. Oljeledning av detta slag borde dock inte få dras fram inom område för allmän väg, vattentrafikled, järnväg eller flygplats utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Koncession borde beviljas endast under villkor att oljeledningen stod öppen för envar som var villig att betala de fastställda avgifterna och att alla befraktare behandlades lika i fråga om service och taxor. Kungl. Maj:t borde också godkänna taxor och andra villkor för transport med oljeledningen. Koncession borde beviljas för viss tid ej understigande tio år. Det ansågs inte nödvändigt att belasta koncessionslagen med säkerhetsföreskrifter för oljeledning, varvid påpekades att 1921 års förordning om eldfarliga oljor stod inför en omarbetning och att de särskilda problemen i fråga om oljeledningar därvid kunde beaktas.

I de remissyttranden som avgavs över promemorian tillstyrktes eller lämnades utan

erinran lagstiftning i den riktning som föreslagits i promemorian.

Chefen för justitiedepartementet föreslog i proposition 1947:241 ändringar i *expropriationslagen* i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i promemorian. Departementschefen anslöt sig också i princip till den i promemorian uttryckta uppfattningen om behovet av koncessionslagstiftning. För tillgodoseende av de betydande samhällsintressen som här gjorde sig gällande syntes möjlighet för det allmänna att utöva ett bestämmande inflytande över den kommande utvecklingen på området inte kunna undvaras. Då det emellertid i fråga om den närmare utformningen av en dylik koncessionslagstiftning mötte åtskilliga spörsmål, till vilka departementschefen inte då var beredd att ta slutlig ställning, och då det syntes lämpligt att avvakta utredningen om oljeledningen från västkusten till östkusten för att vinna närmare hållpunkter, ansåg departementschefen förslaget i denna del inte böra föranleda lagstiftning vid 1947 års riksdag.

Enligt 1 § första stycket 13 expropriationslagen i dess lydelse enligt lag 1947:233 föreligger möjlighet att genom expropriation ta fastighet i anspråk för oljeledning, som är behövlig för företag av större gagn för orten. Enligt 87 § bestämmer Kungl. Maj:t visst område för expropriationen. Om det kan antas att det på grund av förhållanden, som inte kan med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bli nödvändigt att ta i anspråk även mark utanför det bestämda området, äger Kungl. Maj:t bestämma i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation får ske.

Den omarbetning av 1921 års förordning om eldfarliga oljor, som antyddes i 1946 års oljeutrednings promemoria i samband med frågan om säkerhetsföreskrifter för oljeledning, kom till stånd år 1961. Kommerskollegium hade den 20 februari 1961 avgivit betänkande (stencilerat) med förslag till förordning om brandfarliga varor. Enligt avsnittet om transporter i den föreslagna förord-

ningen skulle tillstånd erfordras för transport av brandfarlig vätska i rörledning, om transporten skedde från hamn, upplag eller annan anläggning till avnämare eller annan mottagare utanför anläggningens område, dvs. väsentligen i rörledning av den typ som i internationellt språkbruk betecknas pipeline. Kollegiet framhöll, att pipelines i denna mening inte förekom i Sverige. Det förelåg också enligt kollegiet delade meningar om lämpligheten av att använda pipelines såsom transportmedel för olja i vårt land, och det måste betecknas såsom ovisst om och i vad mån det skulle komma att byggas sådana ledningar i Sverige. Skälet till att kollegiet upptagit ifrågavarande bestämmelser i sitt förslag var att det syntes lämpligt att skapa underlag för en reglering, om det framdeles skulle bli aktuellt att anlägga pipelines. Sådant företag var i utpräglad grad av den art, att tillstånd för detsamma var påkallat. Anledning att redan i samband med förslaget framläggande överväga tillämpningsföreskrifter för konstruktionen av pipelines förelåg enligt kollegiets mening inte. Skulle tillstånd begäras för transport av brandfarlig vätska medelst pipelines, fick det ankomma på tillståndsmyndigheten att i samarbete med vederbörande sakkunniga instanser pröva hur rörledningen skulle vara konstruerad samt vilka föreskrifter och villkor som skulle uppställas för transportverksamheten.

Förslaget föranledde ingen invändning från statsmakternas sida i något hänseende av betydelse för pipelinefrågan (prop. 1961: 173 s. 77 och L¹U 1961:48 s. 43.)

Förordningen (1961:568) om brandfarliga varor trädde i kraft den 1 januari 1963. Ett flertal bestämmelser däri måste beaktas vid anläggande av pipelines. Enligt 36 § skall rörledning för transport av brandfarlig gas eller vätska med tillhörande anordningar vara så utförd, att det föreligger betryggande säkerhet för att vid transporten skada inte vållas genom brand eller annorledes. Den som vill från hamn, upplag eller annan anläggning till avnämare eller annan mottagare utanför anläggningens område transportera brandfarlig vätska medelst rörledning skall

enligt 37 § ha tillstånd till transporten. Tillståndsärende upptas av länsstyrelsen, om ledningen skall sträcka sig genom mera än en kommun, och av Kungl. Maj:t, om ledningen skall sträcka sig genom mera än ett län. Skall den sträcka sig endast genom en kommun, ankommer tillståndsgivningen på byggnadsnämnden i den kommunen (16 § 1 mom. och 53 § 2 mom.). För kortare, lokal transport, kan emellertid kommerskollegium förordna, att tillstånd ej skall erfordras (37 § andra stycket). Tillstånd kan förknippas med föreskrifter till förebyggande av skada genom brand och annorledes (16 § 2 mom. och 53 § 2 mom. sista stycket). Erhålles tillstånd, får transporten likväl inte påbörjas, förrän ledningen avsynats och besked lämnats att den får tas i bruk (38 §). Avsyningen verkställs av länsstyrelsen respektive byggnadsnämnden (16 § 4 mom. och 53 § 2 mom. sista stycket). Försöksdrift kan enligt 38 § få äga rum före avsyningen, om sprängämnesinspektionen efter samråd med vederbörig brandmyndighet medger det. Tillstånd kan under vissa förutsättningar återkallas (16 § 3 mom. och 53 § 2 mom. sista stycket). I 39 § föreskrivs, att verksamhet, som avser sådan transport medelst rörledning för vilken tillstånd beviljats, skall förestås av tillståndshavaren eller annan lämplig av honom utsedd person. Föreståndaren, som skall ha vissa kvalifikationer, ansvarar för att verksamheten bedrivs med iakttagande av därför gällande bestämmelser.

Beträffande handläggningen i övrigt av tillståndsärenden (53–62 §§) kan bl.a. nämnas, att det är sört för att allmänheten, om ärendets beskaffenhet fordrar det, får kännedom om tillståndsansökan genom kungörelse och att vederbörande statliga och kommunala myndigheter bereds tillfälle att yttra sig. Tillstånd skall meddelas att gälla tills vidare eller under viss tid. Besvär över byggnadsnämnds beslut får anföras hos länsstyrelsen och över länsstyrelsens beslut hos Kungl. Maj:t. I ansvarsbestämmelserna m.m. (63–68 §§) stadgas straff (normalt dagsböter) bl.a. för den som transporterar brandfarlig vara utan tillstånd, då sådant erfordras. Vi-

tesföreläggande kan meddelas för att undanröja anläggning som uppförts utan tillstånd. Förverkande kan i vissa fall också ske.

Enligt 14 § skall kommerskollegium utfärda tillämpningsföreskrifter till förordningen. Så har ej skett i vad avser pipelinetransporter.

Frågan om anläggande av ledningar för masstransport av olja och naturgas behandlades år 1963 i en *interpellationsdebatt* i andra kammaren (Andra kamm. prot. 17/638 s. 69). Interpellanten påpekade att frågan fått förnyad aktualitet och att behov därmed skulle uppkomma av författningsenlig reglering av en mångfald med frågan förenade koncessions- och säkerhetsproblem. För att klargöra dessa och andra problem i samband med oljeledningar ansåg interpellanten att en utredning snarast borde vidtas under medverkan av teknisk och ekonomisk sakkunskap från näringslivet och övriga berörda intressen.

Chefen för handelsdepartementet anförde bl.a. att möjligheten till expropriation för oljeledning och förordningens om brandfarliga varor reglering av transport av olja och gas i rörledning i stort sett torde täcka det behov av lagbestämmelser för transportledningar, som då kunde bedömas föreligga i vårt land. Undersökningar som gjorts inom näringslivet hade dittills inte lett till att något konkret ledningsprojekt aktualiserats, bortsett från relativt korta ledningar avsedda för lokala transporter. Förutsättningarna för en ekonomisk drift av ledningar för transport av olja och naturgas hade visserligen förbättrats sedan 1946 års oljeledningsutredning verkställde sina undersökningar, framför allt till följd av att stegringen av oljekonsumtionen varit betydligt kraftigare än vad utredningen räknat med. Inlandsförbrukningen bestod emellertid i stor utsträckning av s.k. tjocka oljor, som inte utan kostsam uppvärmning kunde pumpas i vårt klimat. De då aktuella projekten i Europa avsåg nästan enbart ledningar för råolja, som är pumpbar vid alla förekommande temperaturer, och man kunde därför inte genom en enkel analogi med utländska förhållanden dra några slutsatser för vårt

lands vidkommande. Bl.a. den förväntade fortsatta kraftiga ökningen av energikonsumtionen i landet gjorde det dock naturligt att frågan om transportledningarnas konkurrenskraft i förhållande till andra transportmedel ständigt hölls aktuell. Skulle några projekt komma fram, var det enligt departementschefens mening alldeles självklart att man fick undersöka vilka åtgärder som kunde bli behövliga från statsmakternas sida för att förverkliga dessa projekt.

Frågan om oljeledningar och den rättsliga regleringen i fråga om dem har på det europeiska planet diskuterats bl.a. inom den *europiska transportministerkonferensen (CEMT)* och Europarådets rådgivande församling. I sin femte rapport (1954) nämnde CEMT pipelineproblemet som en ny fråga på sitt arbetsprogram. Det gällde att studera pipelinetransporternas inflytande på de klassiska transportmedlen och på transportpolitiken, varvid hänsyn skulle tas till erfarenheterna i USA. (CEMT rapport nr 5 s. 35 och 42)

Vid ministermöte den 15 oktober 1958 uppdrog CEMT åt sin suppleantkommitté att göra en sammanställning över de europeiska pipelineprojekten och att förbereda en diskussion rörande de transportpolitiska problemen som dessa kunde ge upphov till. Erfarenheterna från USA skulle därvid beaktas.

Suppleantkommittén avgav den 29 september 1959 – CM (59) 6 – en rapport som upptog den begärda sammanställningen samt synpunkter på de transportpolitiska problemen. I det senare hänseendet innehöll rapporten *dels* studier av de lagstiftningsåtgärder som vidtagits i medlemsstaterna och USA beträffande anläggning och utnyttjande av pipelines, *dels* en uppskattning av de konsekvenser som befintliga och planerade pipelines kunde få för järnvägs-, landsvägs- och vattenvägstrafiken och fördelningen av trafiken mellan dessa olika transportmedel, *dels* ock allmänna synpunkter på huvudproblemen i samband med utvecklingen av pipelinesystemet.

På grundval av upplysningar som inhämtats hos medlemsstaterna gjorde suppleant-

kommittén en förteckning över de olika ländernas bestämmelser rörande pipelines uppdelad på allmänna regler, skattebestämmelser och avgiftsbestämmelser. Härav framgick att de flesta länderna saknade lagstiftning, som direkt var avsedd för pipelines. Detta fick emellertid enligt kommittén inte fattas så att regeringarna saknade intresse för problemet utan snarare så att man ännu inte ansåg behov föreligga av särskild lagstiftning. Dessutom kunde regeringarna vanligen ingripa med stöd av befintlig lagstiftning, särskilt för att möjliggöra statlig drift eller expropriation.

Suppleantkommittén ansåg det för en harmonisk utveckling av oljeledningarna i Europa önskvärt, att lagstiftningen inte varierade alltför mycket från ett land till ett annat. Regeringarna borde uppmärksamma de åtgärder som kunde vidtas för att uppnå detta mål.

Kommittén fann vidare, att av befintliga eller planerade större pipelines i Europa var det endast en som avsåg transport av raffinerad olja. Alla de andra avsåg råolja. För denna vara blev transport medelst pipelines ofta billigare än med de traditionella transportmedlen, vilket ledde till att nya raffinaderier gärna placerades nära konsumtionscentra i stället för vid importhamnar. Detta var ekonomiskt sunt, eftersom det minskade kostnaderna för de raffinerade produkterna, men kommittén påpekade också riskerna för att marknaden inte skulle kunna tillgodogöra sig hela produktionen från de nya raffinaderierna, vilket skulle kunna medföra en okontrollerad konkurrens. En samordning beträffande planeringen av pipelines av europeiskt intresse var därför nödvändig, desto mer som effekten av en pipeline på transportmarknaden inte uppkom gradvis utan ögonblickligen och våldsamt. De transportministrar, som var engagerade i de större pipelineprojekten, borde därför samråda i den anda som kommit till uttryck i CEMT:s resolution nr 5 den 21 och 22 oktober 1954, dvs. att större projekt av europeiskt intresse, vilka berörde alla eller vissa av medlemsstaterna, skulle anmälas till CEMT. Det borde vara ministrar-

nas skyldighet att bevaka transportsynpunkterna i alla regeringsbeslut angående pipelines. I samordningsarbetet borde framför allt det franska systemet för reglering av pipelineproblemet beaktas.

Med hänsyn till de låga kostnaderna kunde man enligt kommittén förmoda, att pipelinetransporterna skulle få en avsevärd inverkan på transportekonomin i stort. Transporter med järnväg och pråmar skulle gradvis försvinna eller i vart fall kraftigt minska i omfattning och ersättas av transporter huvudsakligen med tankbilar för distribution på kortare avstånd av de nya raffinaderiernas produkter. Följden skulle bli en ökning av vägtrafiken, särskilt omkring raffinaderierna, vilket skulle göra det nödvändigt att utbygga vägarna i dessa områden. Om det primära pipelinenätet för transport av råolja skulle kompletteras med ett sekundärt nät för transport av raffinerade produkter, skulle inverkan på de traditionella transportmedlen bli ännu allvarligare.

Suppleantkommitténs rapport godtogs av ministrarna den 20 oktober 1959.

CEMT har i sin tionde rapport (1964) konstaterat att det i Europa förekommer särskild lagstiftning angående oljeledningar endast i Frankrike, England och Schweiz. En bättre samordning av oljeledningsnätet är enligt CEMT önskvärd och skulle säkert underlätta, om alla intresserade regeringar föfogade över juridiska möjligheter att ingripa för att åstadkomma en sådan samordning.

Europarådets rådgivande församling har i sin resolution nr 244 (1963) beklagat att endast tre europeiska länder har särskild lagstiftning angående oljeledningar. Församlingen beslöt att göra en framställning till medlemsstaternas regeringar om att snarast utarbeta principer för deras politik beträffande oljeledningar, särskilt i fråga om bestämmelser om anläggandet av sådana och om säkerhetsföreskrifter. I resolution nr 288 (1964) hemställde församlingen att de regeringar som ännu inte vidtagit någon åtgärd skulle föranstalta om nödvändig lagstiftning för att kunna reglera oljeledningstransporter- na efter enhetliga grunder.

I en resolution 1963 uttalde *Europaparlamentet* att pipelinenätet inom EEC inte skulle kunna uppfylla den ekonomiska gemenskapens krav utan ett europeiskt regelsystem. En samordning av bl.a. de fiskaliska och tekniska föreskrifterna borde därför snarast ske.

Inom *FN:s ekonomiska kommission för Europa* behandlas frågan om enhetliga säkerhetsföreskrifter i fråga om oljeledningar.

Direktiven för utredningen

I det anförande till statsrådsprotokollet den 13 maj 1966, varigenom chefen för kommunikationsdepartementet hemställde om bemyndigande att tillkalla förevarande utredning, yttrade departementschefen efter att ha lämnat bl.a. en översikt över tidigare utredningar och överväganden i huvudsak följande.

Det torde vara realistiskt att räkna med att frågan om anläggande av oljeledningar av mer betydande längd i Sverige kommer att aktualiseras på nytt. Sådana anläggningar kan uppenbarligen få betydande konsekvenser på olika områden. Näringspolitiska, transportpolitiska och försvarspolitiska intressen måste beaktas. Det är också av största vikt att betryggande säkerhetsföreskrifter finns för oljeledningsdriften. Löskommen olja kan vålla betydande skador främst på mark och vatten och risken för brandskador är stor. De starka samhällsintressen, som således här gör sig gällande, påkallar lagstiftning. Även om svenska oljeledningar inte torde få någon nämnvärd internationell betydelse annat än möjligen på mycket lång sikt, bör också beaktas att CEMT och Europarådets rådgivande församling uttryckt starka önskemål om att medlemsstaterna utfärda särskild lagstiftning angående oljeledningar.

Vissa möjligheter till statlig kontroll av oljeledningar finns f.n. på grund av bestämmelserna i expropriationslagen och förordningen om brandfarliga varor. Dessa bestämmelser kan emellertid knappast anses tillfyllest för att ge samhället möjlighet till inflytande i alla de hänseenden där samhällsintressena gör sig gällande på detta område. Redan i direktiven till 1946 års oljeledningsutredning angavs att dessa intressen motiverade ett koncessionsförfarande och utredningen framlade också förslag till särskild

koncessionslag för oljeledningar. Att sådan lagstiftning inte kom till stånd synes väsentligen ha berott på att någon oljeledningsanläggning vid den tidpunkten inte var aktuell inom överskådlig framtid. Tiden synes nu mogen att åter överväga vilka lagstiftningsåtgärder som är nödvändiga för att den rättsliga regleringen av oljeledningsproblemen skall kunna föreligga om ett aktuellt projekt presenteras.

Vid utformandet av en sådan lagstiftning torde lagen den 27 juni 1902 (Nr 71) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar i viss utsträckning kunna tjäna som mönster. En väsentlig fråga är om samtliga bestämmelser på området bör samlas i en särskild lag om rörledningstransporter. Bestämmelser bör i vart fall finnas om bl.a. expropriation, koncession, ansvarighet för skada orsakad genom anläggningen eller dess drift samt säkerhetsåtgärder. Det kan med andra ord vara lämpligt att inte begränsa lagstiftningen endast till koncessionsförfarandet såsom skedde i 1946 års oljeledningsutrednings förslag.

Beträffande koncessionsförfarandet bör övervägas om koncession skall fordras även för ledning som för eget behov dras av enskild förbrukare. Förfarandet bör i övrigt möjliggöra en ändamålsenlig planläggning av ett ledningsnät. Det synes också angeläget att koncessionerad ledning hålls öppen för var och en som är beredd att betala för transporter och att alla som utnyttjar ledningen behandlas lika i fråga om service och avgifter. En annan fråga som bör övervägas är om koncession skall vara tidsbegränsad och i så fall var gränsen skall sättas.

Den viktiga frågan om säkerhetsåtgärder påkallar särskilda överväganden om föreskrifterna skall intagas i förordningen om brandfarliga varor eller i den ifrågasatta lagen om rörledningstransporter eller om de skall utfärdas på administrativ väg. Nämda förordnings bestämmelser om tillstånd för rörledningstransporter bör i vart fall överses i syfte att uppnå en samordning av reglerna om tillståndsprövning beträffande rörledning.

Det synes naturligt att man vid arbetet med en svensk lagstiftning på området tillgodogör sig resultatet av de studier rörande pipelines som gjorts inom olika internationella organisationer, och att man även beaktar önskemålen om en samordning av den europeiska lagstiftningen på området.

Rörledningstransporter kan aktualiseras även i fråga om annat än olja. Av särskilt intresse är därvid naturgasen. För närvarande

förefaller det visserligen ovisst om import och inrikes transport av naturgas kan komma till stånd inom överskådlig framtid men det kan likväl vara lämpligt att redan från början utforma en lagstiftning om rörledningstransporter så att den kan tillämpas även på transport av såväl naturgas som annan gas. I det sammanhanget bör beaktas behovet av motsvarande bestämmelser för rörlednings-transport av vissa andra produkter.

Förslag som framlagts efter utredningens tillställande

Chefen för handelsdepartementet tillkallade enligt bemyndigande den 29 april 1964 sakkunniga för att utreda frågor som sammanhänge med landets energiförsörjning. Den 11 mars 1970 avgav de sakkunniga (*energi-kommittén*) sitt slutbetänkande "Sveriges energiförsörjning. Energipolitik och organisation" (SOU 1970:13). I betänkandet berörs vissa problem som har intresse för nu ifrågasvarande utredning, nämligen koncessionsfrågan och spörsmålet rörande inrättande av en särskild central myndighet för behandling av energifrågor. Energi-kommittén anförde härutinnan bl.a. följande:

Behovet av en samlad överblick och en möjlighet till inflytande över energiproduktionsutbyggnader bör tillgodoses genom en utvidgad koncessionslagstiftning. Koncessionsprövningen bör ytterst syfta till att endast sådan verksamhet skall komma till stånd som står i överensstämmelse med en samhällsekonomiskt optimal utveckling av energisektorn totalt. Detta innebär att särskild vikt måste läggas vid följande faktorer, nämligen: kapacitet och tekniskt utförande, energikälla, tidsschema och regional lokalisering.

Koncessionsmyndigheten bör ges möjlighet att påverka samtliga punkter. En koncession bör således t.ex. kunna förbindas med skyldighet att i tiden samordna utbyggnaden av en viss anläggning med annan utbyggnad eller att modifiera det tekniska utförandet. Koncessionsmyndigheten bör vidare vara oförhindrad att pröva sökandeföretagets tekniska och ekonomiska resurser inför den tilltänkta verksamheten, att vid behov initiera till samgående med flera företag i ett projekt, samt i övrigt att pröva den tilltänkta utbyggnadens planmässighet.

Valet av energikälla bör givetvis kunna prövas från bl.a. energiberedskapssynpunkt. I fråga om lokaliseringen avser det energipolitiska intresset i första hand den regionala fördelningen — med tanke på förutsättningarna för ett rationellt överförings- och distributionssystem.

Koncessionerna bör tills vidare meddelas av Kungl. Maj:t, industridepartementet, så att erforderligt samband med annan statlig industri- och näringspolitik säkras. Möjlighet bör dock finnas att helt eller delvis delegera koncessionsgivningen till underställd myndighet.

Det är inte kommitténs avsikt att den föreslagna koncessionsprövningen skall omfatta de direkta säkerhets-, hälso- och miljövårdseffekter för vilka särskild lagstiftning har införts. Detsamma gäller expropriations- och planfrågor.

Den nya koncessionsprövningen bör i stället utformas så att den tillgodoser statsmakternas önskemål om att i ett tidigt planeringsstadium, innan projekten är låsta, kunna göra energipolitiska anspråk gällande, samtidigt som prövning enligt speciallagstiftning om atomsäkerhet, miljöskydd etc. inte skall föregripas.

En väsentlig fråga vid utformningen blir emellertid också att se till att i möjligaste mån tillgodose sökandeföretagens intresse av att redan nu ganska omständliga och långdragna prövningsförfaranden inte ytterligare kompliceras. I första hand bör ett system eftersträvas som innebär att ansökningshandlingar endast behöver utarbetas och inges en gång, nämligen till den energipolitiska prövningen, och att handlingarna därefter genom berörda myndigheters försorg vidarebefordras genom olika led i prövningen. Kan detta inte förenas med kravet på att den energipolitiska prövningen bör ske på ett tidigt projekteringsstadium bör en alternativ möjlighet vara att preliminära ansökningshandlingar först inges och att kompletteringar successivt inhämtas av olika myndigheter när deras prövning blir aktuell.

Det centrala energiorgan, som kommittén föreslår skall inrättas, bereder ärendet så att Kungl. Maj:t får underlag för beslut avseende energianläggningens inplacering i samhällsplaneringen i stort med hänsyn till energipolitiska synpunkter, riksplanerings- och regionalplaneringssynpunkter, allmänna miljösynpunkter samt säkerhetssynpunkter.

Kungl. Maj:t meddelar tillstånd att börja utbyggnad. Tillståndet förknippas med villkor att anläggningens närmare utformning i

vederbörlig ordning kan godkännas enligt miljöskyddslagen, vattenlagen och annan särskild lagstiftning.

För anläggningar vilkas detaljutformning kräver särskild säkerhetsbedömning bör i Kungl. Maj:ts beslut om tillstånd uppdrag lämnas till vederbörande säkerhetsmyndighet att uppställa säkerhetsvillkor och att, sedan anläggningen färdigställts i enlighet därmed, meddela drifttillstånd.

Kommittén har avstått från att nu söka utarbeta en samlad energilag. Den föreslagna koncessionsprövningen bör därför komma till stånd genom komplettering av redan gällande lagstiftning, dvs. ellagen, atomenergilagerna och, beträffande värme- och gasproducerade anläggningar, eventuellt byggnadslagstiftningen.

Ett särskilt problem blir att se till att en central koncessionsmyndighet inte onödigtvis belastas med ärenden som saknar egentlig energipolitisk betydelse; t.ex. ansökningar om tillstånd för små anläggningar.

När det gäller speciellt distributionen av energi finns f.n. endast lagstiftning om eldistribution. Behovet av en lagstiftning rörande pipelines utreds f.n. I och med att energipolitisk prövning av nya produktionsanläggningar samt enhetlig planering av värmeförsörjning avses komma till stånd bör prövning av tillstånd för distributionsledningar avsevärt underlättas och betoningen kunna läggas mer på tekniska och säkerhetsmässiga frågor.

Den nya lagstiftningen bör ge möjlighet att på ett effektivt sätt övervaka pris- och andra leveransvillkor.

Betänkandet är nu föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Enligt bemyndigande den 26 januari 1969 tillkallades en utredning angående rörtransporter av olja och gas (1968 års utredning om rörtransport av olja och gas). Den 18 oktober 1970 avgav utredningen ett delbetänkande "Olja i rör" (SOU 1970:57). Av utredningens resultat kan här sammanfattningsvis följande omnämnas.

Utredningen hade kommit till den slutsatsen att det kunde vara ekonomiskt motiverat att under 1970-talet bygga ut ett rörtransportsystem för tunna oljeprodukter från västkusten till Mälardalen och dess uppland. För att närmare studera detta projekt föreslog utredningen att fortsätta utred-

ningar gjordes i oljebranschens regi med statlig medverkan och att därefter ett särskilt oljetransportbolag bildades, i vilket berörda oljeföretag och staten ingick som delägare. En rationalisering av oljetransporterna även för andra oljeprodukter ansåg utredningen böra eftersträvas. Denna rationalisering borde syfta till en samordning av oljeföretagens transporter från raffinaderier och större importhamnar till de olika marknadsregionerna främst genom väsentligt utvidgad användning av s.k. oljetåg med fastställda driftplaner. På detta sätt borde nuvarande bulktransporter för olja kunna förbilligas, samtidigt som transporter skedde på ett från allmän miljösynpunkt fördelaktigare sätt än för närvarande. En sådan utveckling kunde enligt utredningens mening på längre sikt medföra en utjämning av transportkostnaderna för oljeprodukter mellan kustlandet och inlandet och härigenom bidra till att energitillförseln till inlandet blev billigare.

Utredningen påpekade vidare att i dess uppdrag även ingick att studera förutsättningarna för naturgasledningar till Sverige och inom landet mot bakgrund av dels det växande internationella rörledningsnätet, dels de borrhningar efter olja och naturgas, som förestod i södra Sverige och på den svenska kontinentalsockeln. Den möjliga svenska marknaden för naturgas torde till stor del sammanfalla med nuvarande marknad för oljeprodukter. Om utredningens förestående studium av naturgasfrågorna visade att naturgas kunde tänkas bli av betydelse för svensk energiförsörjning, kunde utredningens slutsatser om ett rörledningssystem för oljeprodukter behöva omprövas. Ett beslut om att bygga oljeledningar borde enligt utredningens mening därför träffas tidigast när utredningen slutfört sitt uppdrag även vad gällde naturgasledningar.¹

För att närmare belysa utredningens slutsatser återges följande ur dess motivering.

Oljekonsumtionen är fördelad över hela landet med tyngdpunkt i stora industri- och befolkningscentra i mellersta och södra

¹Betänkande härom har nu avlämnats (SOU 1972:25)

Sverige. Distributionen av oljeprodukterna till individuella oljekonsumenter kan sägas ske i två steg, dels bulktransporter från utländska och inhemska raffinaderier till olika marknadsregioner, där depålagring vanligen sker, dels individuell distribution från regiondepåerna till konsumenterna. Bulktransporterna sker med tankfartyg av varierende storlek, med järnväg eller med stora tankbilar, medan detaljdistributionen regelmässigt sker med tankbilar.

Den svenska oljeförsörjningen sköts i huvudsak av ett begränsat antal oljeföretag. Sex utländska oljekoncerner och två svenska oljeföretag dominerar marknaden. Varje oljeföretag har egen oljeimport, bulktransport och detaljdistribution och vanligen även egna raffinaderier i eller utom landet. Viss samlokalisering sker inom landet av depålagring, främst i oljehamnar. Raffinaderier måste av ekonomiska skäl ha betydande kapacitet. Eftersom den svenska oljemarknaden är uppdelad på flera företag, blir produktionen i respektive företags raffinaderi normalt större än företagets inhemska avsättningsmarknad, varför raffinaderierna i allmänhet arbetar på hela den skandinaviska marknaden.

Befintliga och projekterade inhemska raffinaderier är lokaliserade till väst- och ostkusthamnar. Från allmän lokaliseringssynpunkt har ifrågasatts om inte ett raffinaderi borde förläggas till inlandet. Utredningen har studerat de ekonomiska förutsättningarna för en sådan lokalisering, närmast till Örebroområdet, som erbjuder de bästa möjligheterna för avsättning av produktionen. Även om det förutsätts att samtliga inom det aktuella avsättningsområdet verksamma oljeföretag hämtar produkter från ett sådant inlandsraffinaderi synes kapaciteten för raffinaderiet bli för liten för att från företagsekonomisk synpunkt kunna konkurrera med raffinaderier lokaliserade till kusten.

Nya petrokemiska industrier, som förbrukar betydande oljekvantiteter, torde från ekonomisk synpunkt komma att lokaliseras till kusten och därför inte ge särskilda motiv till inlandslokalisering av raffinaderier.

Långvarig teknisk och ekonomisk erfarenhet finns tillgänglig för att bedöma oljeledningars användbarhet. Med nuvarande materialval, konstruktions- och byggnadsmetoder samt driftövervakningssystem synes rörtransporter från allmän miljösynpunkt vara att föredra framför alternativa transporter, vare sig de sker med tankfartyg, järnväg eller tankbil.

Transportkostnaden för olja varierar kraf-

tigt beroende på transportmetod och transportvolym. Billigast är de stora oceangående tankfartygen, som vid nu aktuella stortonnage på 100 000–300 000 ton kan frakta olja till en kostnad ned mot 0,2 öre per tonkm. Det för Vänern och Mälaren aktuella tanktonnaget på 1 000–4 000 ton ger transportkostnader på 1–3 öre per tonkm. Järnvägens transportkostnader varierar kraftigt med transporterens kontinuitet, volym och avstånd men uppges i de för svenska förhållanden gynnsammaste fallen, med utnyttjande av s.k. oljetåg, kunna komma ned till 3–4 öre per tonkm. Nu vanliga järnvägstariffer synes innebära avgifter som varierar mellan 5 och 12 öre per tonkm. Även tankbilskostnaderna varierar med olika faktorer men kan i gynnsamma fall komma ned till ca 10 öre per tonkm. Utöver de med transportmedlen direkt sammanhängande transportkostnaderna tillkommer i förekommande fall kostnader för hamnavgifter, kanal- och andra sjöfartsavgifter samt depå- och lagringskostnader.

Kostnaderna vid rörtransport är främst beroende av transportvolymen. Först vid en samlad årlig transport av omkring en miljon ton kan rörtransport av olja bli ekonomiskt konkurrenskraftig med de för transport i Sverige närmast alternativa transportmedlen, nämligen mindre tanktonnage och järnväg. Med hänsyn till otillräckliga förbrukningskoncentrationer har därför rörtransporter av olja hittills inte realiserats i Sverige.

Utredningen har närmare studerat ett rörledningsprojekt för tunna oljeprodukter från Göteborg till Mälaronrådet med terminaler i Skövde, Jönköping, Karlstad, Örebro, Västervik och Borlänge. Det beräknas i 1975 års konsumtionsstadium få en total avsättningsmarknad på ca 2,5 milj. ton per år.

För att erhålla en från ekonomisk synpunkt tillräcklig transportvolym måste rörledningsprojektet utnyttjas av flertalet av de oljeföretag som är verksamma inom de aktuella marknadsregionerna. Vidare krävs viss teknisk och administrativ samverkan i rörledningssystemets terminaler liksom för depåverksamheten. Detta bör kunna åstadkommas genom att hela rörledningssystemet byggs och drivs av ett transportbolag med oljeföretagen som delägare. Bl.a. för att garantera erforderligt investeringskapital på kapitalmarknaden synes även staten böra ingå som delägare i ett sådant transportbolag.

Ett rörledningssystem av skisserad omfattning skulle ersätta alternativa transporter av tunna oljeprodukter med tankfartyg, järn-

väg och tankbil. Överslagsmässigt skulle i 1975 års konsumtionsstadium tankfartygs- trafikerna från Göteborg över Trollhätte kanal till Vänern minska med ca 0,6 milj. ton samt tankfartygstrafiken till Östersjöhamnarna med drygt 1 milj. ton. Därutöver skulle ett transportarbete på tillsammans ca 200 milj. tonkm falla bort från järnvägar och tankbilar. Enligt hittillsvarande utveckling skulle större delen av sistnämnda transporter före rörledningens tillkomst gå på tankbil. I den mån järnvägarnas transportandel ökar under de närmaste åren, får järnvägarna stå för en större del av trafikbortfallet. Vad gäller de för rörtransport aktuella oljeprodukterna skulle oljehamnarna vid Vänern och Mälaren samt vissa Östersjöhamnar även få betydande trafikbortfall, medan däremot västkusthamnarna i rörledningens utgångspunkt får en trafikökning.

Från det allmännas synpunkt skulle ett rörledningssystem för transport av olja innebära avsevärda fördelar. Det är den från miljösynpunkt bästa transportmetoden och medför en betydande avlastning av nuvarande tankbilstransporter på längre avstånd. Systemet kan vid beredskapssituationer och under krig bidra till att avlasta de då hårt ansträngda konventionella transportererna. Det är mot denna bakgrund naturligt att staten intresserar sig för en eventuell utbyggnad av ett rörledningssystem för tunna oljeprodukter.

Med hänsyn bl.a. till finansieringsproblemen för ett rörledningsprojekt synes det lämpligt att berörda oljeföretag och staten bildar ett transportföretag för att genomföra projektet. Förhandlingar om samordnade järnvägstransporter kan även kräva något slags samgående mellan oljeföretagen.

Det är väsentligt att ett rörledningssystem förbereds även på annat sätt, t.ex. genom ekonomiskt berättigad samordning på depåplatserna. I avvaktan på att en rörledning eventuellt tillkommer kan det därtill visa sig motiverat med rationaliserade järnvägstransporter. En sådan utveckling kan även leda till att rörtransportsystemets utbyggnad uppskjutes viss tid.

Betänkandet är föremål för Kungl. Maj:ts övervägande.

Inledning

Transporterna svarar för den mest betydande kostnadsposten för petroleumindustrin. Det är också främst inom detta område som de största framstegen gjorts under efterkrigstiden genom att teknologi och utrustning utvecklats då det gäller att transportera råolja och naturgas i stora volymer över långa avstånd till hittills kontinuerligt minskande kostnader.

Mest iögonfallande har utvecklingen varit vad gäller oceantransporterna. Medan den genomsnittliga storleken för världens tankfartyg år 1950 var 13 000 ton d.w., var den år 1970 cirka 47 000 ton och var för de tankers som samtidigt fanns i order 163 000 ton. De största fartygen i trafik år 1971 var på 327 000 ton d.w.

Då det gäller ledningar för petroleum och dess produkter skiljer man mellan ledningar för råolja och s.k. produktledningar. De senare är avsedda för raffinerade produkter av olika slag såsom bensin, fotogen osv. Rörledningar för petroleum, råolja, har funnits i USA i mer än etthundra år men de verkligt stora ledningssystemen är i huvudsak en efterkrigsföreteelse såväl där som i Kanada och Främre Orienten. Den första västeuropeiska råoljeledningen, från Wilhelms-hafen till raffinaderier i Köln-området, togs i drift så sent som i slutet av år 1958. I fråga om produktledningar var USA's försprång ej så långt, sådana började anläggas där år 1930. Den första ledningen i Europa togs i drift år 1953, TRAPIL-ledningen från Le

Havre—Gonfreville till Paris-området.

Rörtransport av naturgas förekom i USA redan omkring år 1890 men de första större amerikanska ledningssystemen kan dateras till 1920-talet. Utvecklingen har gått raskt och den totala ledningslängden för naturgas anges nu vara ungefär fem gånger större än alla USA's råolje- och produktledningar tillsammans. Naturgasledningar av större dimension och längd i Västeuropa är än så länge endast de franska Lacq-ledningarna, som från Syd-Frankrike förgrenar sig över en stor del av Frankrike, och ledningssystemet från Schlochteren i Holland som förgrenar sig till Belgien, Frankrike, Väst-Tyskland, Schweiz och Italien. Såväl i Väst-Tyskland som i England finns ett väl förgrenat gasdistributionssystem bestående av flera separata enheter. I Sovjetunionen finns ett flertal gasledningar av betydande storlek.

Förutom gaser kan allt som kan överföras i flytande form också i princip transporteras i rörledning. Redan nu transporteras i några länder över långa distanser vattensuspensioner av stenkol, malmkoncentrat, fosfater, trämassa osv. Nästa steg i utvecklingen kan bli inneslutning av fasta material i kapslar vilka transporteras i vatten, som pumpas i en rörledning.

Allmänna synpunkter på rörledningar och deras dimensionering

Endast rörledningar har tillräcklig kapacitet för att över land transportera stora volymer

råolja. Rörtransport är vidare en förutsättning för utvinning i industriell skala av naturgas. Karakteristiskt för detta transportsätt är att kostnaden per volymsenhet snabbt minskar med ökande total volym. För små volymer däremot är rörledning nästan alltid den dyrare transportmetoden.

Rörledningar för olja

Att transportera petroleumprodukter genom rörledning inom ett land innebär vissa obestridliga fördelar jämfört med de konventionella transportmedlen tankbil, järnvägs-tankvagn och kusttankbåt eller pråm, men också några nackdelar.

Rörledningar inte endast tillåter utan förutsätter kontinuerliga leveranser dygnet runt året om. Detta är i de flesta fall en stor fördel, men kan å andra sidan skapa problem vid mer markerade störningar eller säsongvariationer på marknaden. En gång anlagd utgör en rörledning ett inflexibelt transportsystem, som är betydligt svårare att anpassa till väsentliga marknadsförändringar än de konventionella transportmedlen.

En rörledning dras så rak som geografiska och geotekniska förhållanden medger och förkortar därmed i viss mån transportsträckan. En rörledning onödiggör returfrakter över linjesträckningen. Rörtransport fungerar oberoende av sådana störningar som drabbar land- och sjöburna transporter såsom snö- och ishinder, stark kyla osv. Eftersom rörledningar i allmänhet förläggs under jord, är de ur allmän miljösynpunkt en fördelaktig transportmetod. En rörledning är de facto ett av de få sätten att överföra energi osynligt.

Praktiskt taget alla typer av råolja kan transporteras över långa distanser. Detta gäller dock ej alla typer av petroleumprodukter. Tjocka eldningsoljor transporteras ännu så länge endast i speciella fall och över relativt korta sträckor genom rörledning. Härav följer att ett visst förbrukningsområde visserligen kan försörjas medelst rörledning men endast till en del av det totala produktbehovet.

Vid planeringen för en rörledning med bestämd initialkapacitet har man, sedan linjesträckningen och de hydrostatiska faktorerna i sina huvuddrag är fastställda, att välja mellan olika kombinationer av rördimension och tryckgradient, det tryckfall som kan beräknas inträffa inom olika sektioner av ledningen.

Å ena sidan kan man välja en stor rördiameter och därmed en låg tryckgradient; kapitalkostnaden för den större rörvikten blir hög, men det behövs inte så många pumpstationer. Å andra sidan kan man kombinera en mindre rördiameter med ett högre pumptryck, alternativt fler pumpstationer; i detta fall blir kapitalkostnaden lägre men driftskostnaderna för pumpstationerna högre.

Då det gäller en produktledning komplieras beräkningarna om uttag med grenledningar skall finnas på olika punkter utmed linjesträckningen. Ledningssystemet kommer då att bestå av ett antal sektioner med varierande rördiameter och tryckgradients. Härtill kan komma säsongvariationer i oljeförbrukningen som en viktig faktor vid optimal avvägning av ledningens dimensionering.

Ett rörledningssystem kräver investering av betydande kapital. De fasta kostnaderna kan uppgå till 80 procent av de totala årskostnaderna. Driftskostnaderna är alltså relativt låga och konstanta. Variabla och inflationskänsliga poster i driftskostnaden utgörs egentligen endast av energipriser och arbetslöner; de senare brukar uppgå till omkring 10 procent av driftskostnaderna. Detta belyser hur viktigt det är för rörledningens ekonomi att ett vid varje tidpunkt optimalt kapacitetsutnyttjande uppnås.

Slutligen har man att räkna med att det med en ständigt växande oljeförbrukning är högst osannolikt att det i framtiden inte skulle visa sig erforderligt att öka kapaciteten hos ledningar avsedda att betjäna ett större område.

Om det redan från början kan förutses att den av en rörledning betjänade marknaden kommer att växa, planeras ledningen i regel

för framtida kapacitetshöjning genom ytterligare investeringar i takt med behovet. Detta kan ske på tre sätt:

1. genom att de första åren arbeta med lägre pumptryck än ledningen tillåter, för att senare öka antalet pumpar i befintliga pumpstationer,

2. genom att kombinera denna metod med insättande av ytterligare pumpstationer mellan de redan befintliga,

3. genom att komplettera huvudledning- en på erforderliga sträckor med en parallell ledning.

Vanligen förfar man enligt något av de två första alternativen. Metod 3 är inte särskilt rationell men kan försvaras när det är fråga om begränsad kapacitetsökning på vissa avsnitt av ledningen. I ett fåtal fall kan det bli frågan om ytterligare en komplett ledning över hela linjesträckningen.

Rörledningar för naturgas

Rörledningar utgör den enda metoden att transportera stora volymer naturgas över land (och grunda vatten). Naturgasledningars ekonomi förutsätter i sin tur stora volymer, höga tryck och kontinuerliga leveranser. Likafullt kostar det två å tre gånger mera att rörtransportera en viss mängd energi i form av naturgas än som olja.

Tekniska uppgifter om rörledningar

Ett rörledningssystem för olja eller naturgas består av en huvudledning med eventuella grenledningar, en eller flera pumpstationer samt terminalanordningar vid ledningens början och slut och vid de punkter på linjesträckningen dit grenledningar utgår. Terminalerna i sin tur är anslutna till lokala depåer av skiftande storlek. Till ledningssystemet hör, förutom ett stort antal ventiler av olika typ, utrustning för automatisk drift, för driftövervakning och för snabba kommunikationer.

Rör för pipelines storleksbetecknas efter rörets yttre diameter. Rören som uteslutande är av stål kan vara sömlösa, längdsvetsade

eller spiralsvetsade. Sömlösa rör framställs genom s.k. hållning av runda, massiva ämnen, som sedan valsas ut över en dorn; metoden kan användas för rör upp till 400 mm (16") diameter. Ett längdsvetsat rör framställs genom att en stålplåt kallformas till ett rör, varefter den längsgående slitsen svetsas; rördiametern begränsas av plåtens bredd, men rör upp till 1 400 mm (56") diameter kan tillverkas på detta sätt. För tillverkning av spiralsvetsade rör används ett bandformat ämne som rullas i spiral i viss vinkel mot rörets längdaxel, varefter den så uppkomna slitsen kontinuerligt svetsas. Metoden medger mycket stora rördiametrar, men man kan då inte alltid behålla den ideala proportionen — bandbredden lika med dubbla diametern.

Internationellt relativt väl överensstämmande normer finns för stålqualiteter, olika hållfasthetsegenskaper, tillverkningskontroll osv. Alla svetsar kontrolleras med röntgen- eller gammaradiografering eller med ultraljud. Samtliga rör provtrycks under 5–10 sekunder med vatten till vanligen 90 à 95 % av den föreskrivna minimi-sträckgränsen för stålqualiteten i fråga. Varje enskilt rör åsätts märkning för identifiering och åtföljs av ett testcertifikat.

Rörens godstjocklek kan vid en given rördiameter variera med olika arbetstryck i ledningen. Med modern metallurgi går trenden mot bättre stål, som tillåter antingen högre pumptryck och större kapacitet vid oförändrad godstjocklek, eller oförändrat pumptryck vid minskad godstjocklek och lägre total stålvtikt i ledningen. Eftersom rörmaterialet utgör den största enskilda kostnadsposten i en pipeline — 35 à 45 procent av totalinvesteringen — blir valet av stålqualitet en fråga om optimering av driftkalkylen.

För oljeledningar upp till 300 mm (12") diameter kommer pumptryck upp till 85 bar ($\approx 85 \text{ kp/cm}^2$) i fråga, medan det för rördimensioner över 600 mm (24") vanligen är 35–55 bar. Den hittills grövsta råoljeledningen i Västeuropa, den transalpina ledningen TAL, har en diameter över 1 000 mm (40"), en godstjocklek varierande mellan 8,7

och 13,6 mm – när ledningen korsar vattendrag dock 14,3–15,4 mm – och ett arbetstryck av i allmänhet 50 bar. Högtrycksledningar för naturgas är nu uppe i rördiametrar 1 200–1 400 mm (48–56”) och arbetstryck omkring 70 bar. Det förväntas att trycket relativt snart kommer att kunna ökas till storleksordningen 100 bar.

En kvantitet av t.ex. 10 000 m³ av en olja bildar i en 300 mm (12”) ledning en 150 km lång vätskepelare, som kan kräva en total pumpningstid av upp till 24 timmar för slutleverans.

I en rörledning för olja pressas denna fram genom tryck alstrat av pumpar av olika typ, vanligen dock centrifugalpumpar. (Vid gasledning sker som tidigare nämnts framdrivningen nästan uteslutande medelst centrifugalkompressorer.) Pumparnas antal, typ och arrangemang vid varje pumpstation beror av driftsförhållandena och avsedd driftsäkerhet. De kan sättas parallellt men även kopplas i serie, vilket senare tillåter mindre pumpstorlek och ger större flexibilitet vid fluktuationer i leveransvolymerna.

Pumparna, som med tillhörande utrustning bör ställas inomhus, i varje fall i vårt klimat, kan drivas med elmotorer, dieselmotorer, gasturbiner osv.

När oljan strömmar genom en horisontell rörledning, sjunker trycket i ledningen med ökat avstånd från pumpstationen. Delvis beror detta på den friktion som uppstår mellan oljan och rörväggen, delvis beror det på oljans viskositet, dvs. den mindre eller större friktionen mellan oljemolekylerna själva. Ju högre viskositet oljan har, dvs. ju mer trögflytande den är, desto snabbare förlöper tryckminskningen. Viskositeten är av särskild betydelse när det gäller en rörledning för efter varandra följande transporter av olika petroleumprodukter. När viskositetstalet närmar sig en viss punkt, ökar strömningssmotståndet så snabbt att rörledningen praktiskt taget ej kan fungera, åtminstone ej över någon längre sträcka. Om rörledningen skall användas för en sådan produkt som tjock eldningsolja, måste oljans viskositet på något sätt sänkas. Detta kan ske genom att

oljan hålls uppvärmd i ledningen, genom el-uppvärmning av ledningen eller genom att oljan överförs till en emulsion med vatten, vilket sedan avskiljs på destinationsorten. Är oljan uppvärmd, kan driftstopp över ett dygn eller så leda till att tjockoljan svalnar och bildar en propp i ledningen.

Visserligen finns ett antal ledningar för tjockolja i Europa men endast över distanser upp till 100 km och då oftast mellan ett raffinaderi och en större värmekraftanläggning. Kostnaderna för att hålla tjockoljan uppvärmd till 60–90° och för rörledningens extra isolering är emellertid så höga, att konventionella transportmedel i regel ter sig fördelaktigare. Frågan är emellertid av intresse för vårt land, eftersom de tjocka eldningsoljorna utgör så mycket som 40 procent av den totala oljeförbrukningen.

Samma konstruktionsprinciper gäller för naturgasledningar som för oljeledningar. Rörmaterialen i gasledning är i regel av högre kvalitet beroende på de högre arbetstrycken. De kostar därför mer. Framdrivningen av gasen sker som nämnts uteslutande medelst centrifugalkompressorer. Dessa drivs ofta av gasturbiner som kan utnyttja naturgasen som bränsle. Så är fallet t.ex. vid de engelska huvudledningarna, som konstruerats för ett kompressortryck av 70 bar och en gashastighet i ledningen av drygt 60 m/sek.

Rörmaterialen förses i regel med invändig ytbeläggning med t.ex. epoxilack, vilket ger en slät yta som minskar friktionen mellan gasen och rörväggen. En sådan åtgärd kan resultera i en kapacitetsökning av 10–20 % vid oförändrat arbetstryck.

Naturgas, kondenserad till vätska vid en temperatur av –161° C, skeppas med specialbyggda tankfartyg över långa distanser. Vanligen förgasas kondensatet vid utleveranser från mottagningshamnen, men det kan i vissa fall transporteras vidare i specialkonstruerad rörledning.

Avståndet mellan pumpstationerna är vid både olje- och gasledning beroende av ett flertal faktorer, förutom de olika slagen av friktion som nyss berörts. De faktorer som

spelar in är rörledningens diameter och avsedda transportkapacitet, det hydrostatiska tryck i en oljeledning som skall övervinnas när ledningen passerar högre terräng, samt den s.k. tryckgradienten, tryckfallet per längdenhet av ledningen.

Vid pumpning av vätska genom en rörledning är strömningshastigheten avgörande för strömningens karaktär. När hastigheten är låg, kan vätskepelaren sägas bestå av ett stort antal skikt, teleskopiskt ordnade som mycket tunnväggiga rör, som vart och ett glider fram i det närmaste yttre röret. Skikten får emellertid olika hastighet i förhållande till varandra. Den är störst i rörets centrum men avtar sedan utåt för att praktiskt taget ha upphört i skikten närmast rörväggen till följd av friktion mot denna. Vätskefronten får alltså formen av en mer eller mindre spetsig kon. Denna typ av strömning kallas laminär.

För varje viskositetsområde hos vätskor, även hos de mest tunnflytande, finns en kritisk hastighet över vilken skiktningen bryts. Strömningen ändrar då karaktär och blir turbulent, virvlande. Detta innebär att molekylerna i vätskemassan beskriver rörelser i större eller mindre vinkel i förhållande till strömriktningen. Vätskehastigheten i rörets riktning blir därmed relativt likformig över rörets hela tvärsnitt, och vätskefronten får en mera trubbig form.

Denna skillnad i strömningens karaktär är av särskild betydelse för en produktledning, där vätskor av olika typ följer som en rad proppar efter varandra. En viss blandning i kontaktytan mellan två produkter kan inte undvikas, men man försöker få dessa blandzoner så korta som möjligt.

Laminär strömning är följaktligen olämplig för en produktledning, eftersom fronten av varje vätskepropp skjuter in som en spets i närmast föregående och åstadkommer en lång blandzon. Man använder därför ett sådant pumptryck att strömningen blir turbulent med trubbiga vätskefronter överallt i ledningen.

Vid rörtransport av råolja däremot är laminär strömning regel. Dels spelar blandningen av två råoljor, i de mängder det kan

bli frågan om, mycket liten roll för ett raffinaderi, dels kan man nöja sig med lägre pumptryck och mindre godstjocklek i rören och få lägre investeringskostnader.

Vid programmering av kontinuerliga leveranser i en produktledning måste en viss ordningsföljd iaktas. Eftersom blandning inte kan undvikas, bör blandprodukten få sådan sammansättning att den skall kunna avskiljas till endera av produkterna utan att påverka dennas kvalitet i viktiga avseenden, t.ex. ifråga om flampunkt, kokstal osv. Blir en volym blandprodukt för stor härför, måste den avledas till en uppsamlingscistern för senare omraffinering.

Ett typiskt leveransprogram i en produktledning kan vara: premiumbensin-regularbensin-lysfotogen-dieselbrännolja-lysfotogen-regularbensin. I denna ordningsföljd skall blandningen premium/regular avskiljas till regularbensinen. Blandningen regular/lysfotogen avskiljes till regularbensinen för att fotogenens flampunkt ej skall sänkas. Blandningen lysfotogen/dieselbrännolja skall avskiljas till den senare för att fotogenen ej skall få rökpunkt och kokstal försämrade.

Om sinsemellan helt oförenliga produkter måste pumpas i en följd, kan de hållas åtskilda medelst en sfär av gummi eller plast som förs in och helt fyller ledningen. Den efterföljande produkten pressar sfären framför sig i ledningen till berörd terminal, där den leds in i en fälla, vilken också fångar upp de rengöringskrapor som vid behov sänds genom ledningen.

När leverans av olika produkter skall göras till ett antal depåer är det nödvändigt för ledningscentralen att möjligast exakt veta var i ledningen gränsskikten mellan olika produkter befinner sig vid varje tidpunkt. Det är möjligt att på basis av inpumpningstid och flödes hastighet relativt noga kunna beräkna när en viss leverans skall ledas in i en grenledning från terminalen i fråga. Strax före beräknad ankomsttid tar terminalen prover ur ledningen för snabbanalys. Provtagning, analys och omställning av ventiler kan göras med helt automatiserade anordningar.

Vid en ofta använd identifieringsmetod injiceras en obetydlig mängd spårämne – en kortlivad isotop som t.ex. brom 82 eller jod 131 – i de sista metrarna av en produktström. Med Geiger-räknare fastställs dess ankomst till terminalen med stor exakthet.

Anläggning av rörledningar

Det för en rörledning erforderliga markutrymmet är störst under anläggningsskedet. För en ledning med liten diameter kan denna markremsa, rörledningsgatan, begränsas till cirka 10 meter. För grova ledningar som kräver större arbetsmaskiner är 15 meter en vanlig bredd. I båda fallen kan bredden dock behöva ökas vid otjänliga markförhållanden. Rörgraven förläggs till endera sidan av ledningsgatan så, att den återstående markremsan räcker för uppläggning av jorden från rörgraven.

Sedan rörledningen färdigställts har man ej vidare användning för arbetsskedets markutrymme. Den permanenta rörledningsgatan har i regel en bredd av 3 till 5 meter, beroende på ledningens diameter. Vid reparation och andra arbeten brukar tillfälligt markintrång ersättas.

Erforderliga markutrymmen för upplag och förråd på olika platser utmed linjestreckningen förhys vanligen under anläggningstiden.

För anläggandet av en rörledning organiseras arbetsstyrkan på ett antal självständiga arbetsgrupper som svarar för var sin sektion av ledningssträckningen. Sektionernas längd bestäms i huvudsak av terrängförhållandena. Anläggningsarbetet inom varje sektion kan delas upp i ett antal olika moment.¹

1. Först sker röjning och planering av ledningssträckningen. Samtidigt härmed påbörjas uttransport av rören till arbetsplatserna. Där transportförhållandena så medger brukar rören, som kommer från rörverket i längder om 10 à 12 m, hopsvetsas, isoleras och provtryckas i sektioner om 2–3 rör. Utläggningen av rören utmed ledningssträckningen beräknas så, att man ej skall behöva flytta dem i längdled för ihopsvetsningen.

2. Nästa moment är iordningställande av rörgraven, vilket i möjligaste mån sker på maskinell väg. I odlade områden tillvaratas det översta jordlagret för att återläggas vid arbetsplatsens slutliga avstämning. Djupet i rörgraven avpassas så, att botten blir plan över så långa sträckor som möjligt för att minska antalet vertikala rörböjar, men också med beaktande av tjäldjupet i olika jordarter i skilda geografiska lokaler, i Sverige minst en meter. För att undvika skador på rörens isolering av vassa stenar o.dyl., läggs en sträng av grus i rörgravens botten.

3. Härefter sker erforderlig böjning av rörsektionerna, vilket utförs på arbetsplatsen medelst en transportabel bockningsmaskin. Vid rör med stor diameter kan rörböjen tillverkas på platsen genom kaping och svetsning.

4. Nästa led i arbetet är hopsvetsning av de utlagda rören till längder upp till någon eller några kilometer. Rörändarna bringas i läge för svetsningen medelst ett centeringsdon, som också korrigerar eventuell rundhet. All svetsning skall utföras enligt lokalt eller internationellt fastställda normer. Om ytttemperaturen sjunker under + 5° C, bör rörändarna värmas upp före svetsningen. De högt ställda säkerhetsanspråken medför särskilt höga krav på de entreprenörer som anlitas för svetsningsarbetena.

Enligt vedertagen praxis inspekteras alla på byggnadsplatsen utförda svetsar visuellt, och därutöver kontrolleras upp till en tredjedel av svetsarna med radiografi eller ultraljud. Där ledningen passerar bebyggelse, större kommunikationsled eller vattendrag kontrolleras dock samtliga svetsar på sträckan. Vanligen dras ett slags skrapa igenom ledningen efter varje utförd svets för avjämning av svetsfogen och för bortförande av främmande föremål, stenar, grus osv.

För korrosionsskydd av den färdiga led-

¹ För anläggning i Sverige lämnas i tillämpliga delar anvisningar i "Allmänna Material- och Arbetsbestämmelser" (VA AMA och VVS AMA, vilka under år 1972 ersätts av Mark AMA och VVS AMA 1972).

ningen genom isolering och katodiskt skydd redogörs längre fram.

5. Ledningssektionen är nu färdig att placeras i rörgraven, vilket brukar utföras med traktorer utrustade med sidobommar.

6. Provtryckning av den färdiga sektionen sker genom att ledningen fylls med vatten, varvid sfärer av gummi eller plast pressas fram av vattnet för att driva ut luften i ledningen. Vattentrycket ökas gradvis till 90–95 procent av det tryck som ger en spänning lika med minsta sträckgränsen för stålet, eller alternativt till ett tryck som med 20–25 procent överskrider det högsta tillåtna drifttrycket i ledningen.

Trycket i ledningen bibehålls under 24–48 timmar och alla förändringar avläses på instrumentell väg. Variationer mellan dag- och nattetemperatur kan föranleda vissa utslag på instrumenten. För att ledningen skall godkännas måste trycket vid provets avslutande vara detsamma som vid dess början, eller icke underskrida ett överenskommet procenttal av initialtrycket.

En större läckning på en ledning är jämförelsevis lätt att spåra men små läckor, under 100 liter i timmen, kan vara svåra att lokalisera, särskilt i sankmark. En ofta använd metod är att tillsätta vattenlösliga radioaktiva isotoper och spåra läckningsstäl- lena med Geiger-räknare.

En ledning för naturgas provtrycks med vatten på ensartat sätt men måste torkas ut sedan vattnet avtappats. Vanligen åstadkommes detta medelst genompumpning av kvävgas.

Läckning på en naturgasledning kan spåras genom att en halogen (klor, brom, jod eller fluor), kväveoxid eller ett radioaktivt spårämne tillsätts gasen, varvid läckage kan fastställas vid markttester. Särskilt kväveoxid är lätt att spåra i koncentrationer ner till 1 ppm. Även hundar av vissa raser kan tränas upp att spåra en gasläckning, som inte kan uppmätas med instrument.

När rörledningen korsar ett vattendrag eller ett skyddsområde för grundvatten, ökar man godstjockleken utöver den annars erforderliga på den berörda delen av sträckningen,

och en extra provtryckning företas med denna sektion innan den infogas i ledningen på ömse sidor passagen.

Utöver sedvanlig isolering förses rörledning som skall läggas ner i vattendrag med ett 5–10 cm tjockt ytterlager av trådnätarmerat cementbruk. Detta erbjuder skydd mot yttre åverkan, t.ex. av bottenorganismer, och underlättar genom den ökade tyngden ledningens utläggning, särskilt i strömmande vatten.

Är vattenpassagen kort, sker utläggningen i regel genom att den färdigställda rörsektionen vinschas över till den motsatta stranden. Skall ledningen dras ut över ett havsområde, kan man i grundare vatten flotta ut ledningen i sektioner efter varandra och sedan låta den sjunka till botten, varefter rörändarna lyfts upp ur vattnet för ihopsvetsning.

På större djup i havet sker utläggningen från en specialpräm med däcksutrymme för en kontinuerlig hopsvetsning, isolering av svetsfogarna, testning och cementering av rörledningen. Denna skjuts sedan successivt ut på ramp som lutar mot havsbotten, så att ledningen bildar en båge. Om så är möjligt, muddras en rörgrav på havsbotten för att minska riskerna för ankarskador o.dyl.

Terminaler och depåer

Vid större ledningssystem för råolja ordnas på lämpliga punkter avgreningar till de raffinaderier som ledningen försörjer; detta erfordrar jämförelsevis enkla ventilsystem som fjärrmanövreras. För naturgasledningar erfordras särskilda stationer för tryckreduktion och volymmätning innan gasen kan ledas vidare till större förbrukare eller detaljdistributionssystem.

Utmed en produktledning förläggs avgre-ningsstationer – vid de punkter där grenledningar utgår – mellanterminaler och slutterminaler. Slutterminaler förläggs även på grenledningarna. Från terminalerna utgår stickledningar till olika depåer och andra mottagare. För att produktblandningar ej skall behöva förekomma, ordnas i regel en

separat ledning för varje förekommande produkt till respektive mottagare.

Leverans av en viss produkt från en terminal till en eller flera depåer tillgår så, att endast en del av produktströmmen avskiljs vid terminalen och fördelas på olika stickledningarna. Förfarandet medger att stickledningarna kan göras klenare och därmed förbilligas, men det förutsätter också en hög grad av samordning av leveranserna till olika destinationer. Leverans till en grenledning tillgår i princip på samma sätt, dock kan naturligtvis produktströmmen i sin helhet avledas till grenledningen.

I terminalerna finns anordningar för automatisk och manuell provtagning av leveranserna och för volymmätning. I en produktledning sker sammanblandning i större eller mindre omfattning av de två produkterna i varje gränsskikt. Om större blandvolymers bildas, leds dessa till särskilda cisterner för kvalitetskontroll, uppmätning och återinmatning i ledningen, eventuellt för omräffning.

Driftsledning

Effektiv drift av ett rörledningssystem förutsätter såväl omsorgsfull planering av leveransprogrammet som kontinuerlig styrning och övervakning av driften. Man eftersträvar därför central ledning av driften i så stor utsträckning som möjligt inte endast för att ernå en bättre samordning av verksamheten och lägre driftskostnader, utan också för att med en högt utvecklad automatik minska riskerna för felaktiga åtgärder vid pumpstationer och terminaler. Detta kräver i sin tur omfattande och snabba kommunikationer för att möjliggöra en fjärrstyrning av driften och en central registrering av alla slags driftsdata och mätvärden från alla punkter av ledningen.

Vid en produktledning med flera grenledningar förläggs ledningscentralen i regel till den första pumpstationen. För kommunikationer från och till denna används kortvågsradio, teleutrustning (telefon, telegraf, telex). Central övervakning och fjärrstyrning av

pumpstationer och ventiler sker med telemetrisystem. Datamaskiner, bl. a. digitalräknare, har kommit till användning i stor utsträckning för driftskontroll och driftsplanering.

Skydd mot korrosion

Ett i jorden liggande oskyddat föremål av järn eller stål korroderar, rostar, snabbt. Korrosion av en metall är ett elektrokemiskt fenomen, som innebär förlust av positivt laddade metalljoner från metallens yta till omgivande medium, i detta fall från stålet i rörledningen till jorden.

Rörledningen uppträder på olika punkter utmed sin sträckning omväxlande som minuspolen eller pluspolen i en galvanisk cell, där elektrolyten utgörs av den mer eller mindre vattenhaltiga jorden. I områden där elektrolyten är syrefattig — t.ex. i lerjord, under betong- eller asfaltbeläggning etc. — blir rörytan anod (minuspol) i korrosionscellen. En elektrisk ström söker sig därifrån ut i elektrolyten (jorden) till närmaste katodyta (pluspol) på röret. En sådan bildas där elektrolyten har högre syrehalt. I varje punkt, där strömmen lämnar rörets yta, uppstår en frätskada i metallen, dvs. korrosion. Korrosionshastigheten är proportionell mot strömflödets storlek.

Korrosion kan effektivt motverkas på två principiellt olika sätt:

1. Man kan genom ett lämpligt sammanfatt och omsorgsfullt utförd beläggning av rörledningens hela yta ge den ett mot jord och vatten elektriskt isolerande skikt, varigenom ett strömflöde från ledningen förhindras.

2. Man kan ge ledningen ett katodiskt skydd. Medelst en skyddsström ges den en så låg elektrodpotential i förhållande till de olika jordarter som omger ledningen, att strömutfödet från denna stoppas och förbyts i ett strömflöde till ledningen, dvs. den görs i sin helhet till en katod.

Med hänsyn till de allmänna konsekvenserna av läckningar på jordförlagda olje- och naturgasledningar — men även av påtagliga

underhållsekonomiska skäl — kombineras numera undantagslöst de båda skyddsåtgärderna. Härvid gäller att ju bättre rörledning-
en är isolerad mot jord, desto mindre skyddsström erfordras per längdenhet av ledningen.

Isolering genom ytbeläggning av rören kan ske i rörverket, på några centrala platser utmed ledningssträckan, varifrån de färdiga rören transporteras ut, eller kontinuerligt på byggplassen. Ytbeläggningen tillgår vanligen så att efter rengöring och grundning beläggs röret med ett skikt av asfalt eller stenkols-tjära och lindas med glasfiberväv som bestryks med asfalt eller tjära. Ytterst spiral-lindas ett band av lämplig plast. De skarvar som sveats ute på arbetsplatsen isoleras särskilt noga.

Före nedläggning i rörgraven kontrolleras med en högspänningsdetektor isolerings-skiktets förmåga att skydda mot elektriska genomslag. Detektorn består av en till en instrumentlåda ansluten strömkrets som omsluter röret och förs fram utmed detta, varvid eventuella svagheter i isoleringen kan fastställas.

Skyddsströmmen för ett katodiskt skydd kan erhållas på två sätt. Vid ordnande av ett *galvaniskt skydd* sätts ledningen i metallisk förbindelse med i marken nedförda anoder, "offeranoder", som gradvis förbrukas genom korrosion under avgivande av en positiv elektrisk ström till ledningen. För ett *elektrolytiskt katodiskt skydd* används anoder av i regel olösligt material i kombination med en utifrån tillförd, "påtryckt", likström.

Det galvaniska skyddet (offeranoder) kan ordnas till relativt låg kostnad, men dess elektromotoriska kraft (EMK) är mycket begränsad. Offeranoder används därför huvudsakligen i jord med låg resistivitet (lågt elektriskt motstånd). Det mer kostnadskrävande elektrolytiska skyddet används i första hand i jord med hög resistivitet. Enär jordens egenskaper i detta avseende i hög grad kan växla utmed en ledningssträcka, kan de två metoderna var för sig tillämpas på olika sektioner av ledningen i syfte att minska investeringskostnaderna.

I det *galvaniska skyddet* utgörs anoderna av kroppar av magnesium eller zink med en styckevekt av vanligen 8 resp. 12 kg. Anoderna nedförs i naturligt fuktig miljö på frostfritt djup och placeras i en återfylld av vissa kemiska ämnen. Dessa hindrar att anodens yta får en beläggning som försvårar strömflödet och motverkar även ojämn korrosion av anoden. Anoderna utplaceras individuellt eller i grupper om 4–6 inom ett avstånd från ledningen ej överstigande 5 meter. De dimensioneras för en livslängd av 12–15 år, efter vilken tid de måste ersättas.

Den i detta system uppkommande elektriska skyddsströmmen är svag och uppnår, per anod räknat, en strömstyrka av storleksordningen 0,050–0,075 ampère och en spänning av 0,25–0,50 volt. Effekten är alltså mycket låg, ungefär densamma som förbrukas i en mindre transistorradio.

Strömmen är därför ofarlig för människor och djur. Risken för att den skall utöva någon ogynnsam påverkan på en närbelägen främmande konstruktion är också obetydlig. Om ändock påverkan befaras eller konstateras, kan den främmande konstruktionen lämpligen inkopplas på och samordnas med rörledningens korrosionsskydd.

I det *elektrolytiska katodiska skyddet* utgörs anoderna vanligen av ett olösligt material såsom grafit, magnetit eller kiseljärn. För jord med hög resistivitet kan dock en billig anod som t.ex. kasserad järnvägsräls inbäddad i koks komma i fråga. Anoderna utplaceras vanligen i grupper om 4 à 5 på upp till några hundra meters avstånd från ledningen. Avståndet mellan två grupper kan i gynnsamma fall vara upp till 80 kilometer.

Den elektriska ström, som skall "tryckas på", tas i regel från 220 volt-nätet och matas in över likriktare. Strömstyrkan kan uppgå till 50–100 ampère. Högre utgående spänning från likriktaren — som skall vara S-märkt — än 50 volt bör undvikas. Effekten kan alltså uppgå till 2 500–5 000 Watt, men strömmen är likväl ej farlig för människor och djur.

Risken för ogynnsam påverkan på främmande metalliska konstruktioner är större

vid elektrolytiska korrosionsskydd än vid galvaniska, beroende på de förras större EMK. Fjärrförläggning av anoderna (25–300 meter) kan öka riskerna för biverkan. En främmande konstruktion kan dock skyddas mot sådan interferenskorrosion antingen genom att medelst en isolerad kabel anslutas till rörledningens korrosionsskydd eller genom att den förses med ett eget korrosionsskydd så avpassat, att det samarbetar med rörledningens skyddssystem.

En ytterligare orsak till korrosion på en rörledning eller annan i jord förlagd konstruktion av metall är de läckströmmar, som härstammar från likströmsanläggningar av olika slag, t.ex. från industrier eller från likströmsmatad spårtrafik. Den ström som läckt ut i jorden från en sådan uppläggning tar sig, på sin väg tillbaka till matningsstället, in i rörledningen som på grund av sitt gentemot jorden lägre elektriska motstånd erbjuder en lättare återtransport. På de punkter där läckströmmen sedan lämnar ledningen, uppstår korrosionsangrepp. Denna korrosionsorsak kan motverkas genom katodiskt skydd, vanligen genom s.k. elektrisk dränering. Härvid förbinder man över en likriktare rörledningen med rälsen osv., så att läckströmmen metalliskt avleds.

Det av staten och näringslivet gemensamt organiserade Korrosionsinstitutet framhåller i en översikt att ett antal länder direkt föreskriver tillämpning av katodiskt skydd för vissa konstruktioner i jord, bl.a. rörledningar för olja och naturgas. Institutet har under år 1971 på basis av föreskrifter eller rekommendationer från USA och vissa västeuropeiska länder och internationella organisationer på kommunikationsområdena utarbetat normer beträffande läckströmmar och katodiskt skydd. Dessa normer har sedermera utsänts som ett förslag till Svensk Standard (SEN 08 04 01), vilket väntas bli antaget under 1972.

Korrosion på rörets insida är ovanlig i ledningar för råolja och petroleumprodukter och kan f.ö. motverkas genom tillsats av obetydlig mängd korrosionsinhibitor (antirostmedel). Vid rörtransport av naturgas

måste eventuell fuktighet avskiljas. Ytterligare skydd mot korrosion erhålles i detta fall genom att gasledningen i regel lackeras på insidan i syfte att minska friktionen mot rörväggen.

Säkerhetsfrågor

Redan vid konstruktion av ett rörledningssystem sätts frågan om driftsäkerhet i första hand. De många kontrollåtgärder som vidtas under byggandet, från testning av stålkvaliteter till den slutliga täthetsprovingen, syftar alla till att rörledningen skall vara tät och förbli så. Trots alla preventiva åtgärder kan dock ledningen råka ut för läckning. Detta kan bero på direkt yttre orsaker, t.ex. en sättning i marken eller åverkan av en grävmaskin, eller en skada på rörets isolering. Inre skador kan uppstå genom att en rörsvets brister eller en ventil går sönder eller manövreras oförsiktigt och ger upphov till ett tryckslag i ledningen, som kan orsaka skador på flera ställen.¹

Bland den utrustning som används för att på ett tidigt stadium kunna konstatera förekomsten av felmöjligheter och läckning ingår som ett viktigt led de instrument som kontinuerligt och automatiskt registrerar och rapporterar förändringar i det katodiska skyddet respektive tryck och tryckvariationer i ledningen. Det är även möjligt att få indikationer på en läckning genom att jämföra inpumpade och utlevererade volymer olja. Det är dock svårt att på detta sätt spåra små oljeläckor, upp till 100 lit/tim. En ny teknik härför är att koppla en elektronisk ljuddetektor till ett don som pressas fram genom ledningen. Detektorn registrerar det ljud, som en utsipprande vätska alstrar, och utlöser signaler till en automatisk skrivare där trycket i läckningspunkten och dennas läge registreras.

Ett huvudsyfte med säkerhetssystemets

¹ Tryckslag uppkommer genom plötsliga ändringar av strömningshastigheten, varigenom rörelseenergien omvandlas till statisk energi (tryckhöjning).

olika anordningar är att i möjligaste mån begränsa den mängd olja, som kan rinna ut ur ledningen om en läckning uppstår. Av denna anledning är ledningen försedd med olika slags ventiler, fjärrmanövrerade eller automatiskt verkande.

Fjärrmanövrerade avstängningsventiler är monterade med jämna mellanrum; de är utrustade med instrument som mäter och rapporterar trycken på båda sidor av ventilen. På lämpliga punkter finns automatiska backventiler, som hindrar oljan att strömma tillbaka mot ett läckningsställe.

Vid kritiska passager på sträckningen såsom vattendrag osv. förses ledningen med rörbrottsventiler, vilka automatiskt stänger flödet vid sådan stor tryckförändring, som uppstår vid rörbrott. För att skydda ledningen mot de tryckslag, som en alltför snabb stängd ventil eller ett plötsligt driftstopp i en pumpstation ger upphov till, installeras stötdämpande ventiler på ledningen.

I säkerhetsprogrammet ingår regelbunden visuell övervakning från marken eller luften; en läckning kan t.ex. påverka vegetationen i omgivningen. Rörledningen kan även med regelbundna mellanrum tas ur drift för några dagar för en grundlig läckningskontroll, även om man ej har anledning misstänka läckor. Ett annat led i programmet är det systematiska underhållet av ledningssystemet, varvid särskilt det katodiska skyddet kontrolleras.

Slutligen omfattar programmet åtgärder för brandskydd och en plan för hur olika nödsituationer skall mötas.

Läckningsstatistik

Rörledningar för olja och naturgas är enligt erfarenhet driftsäkrare än de konventionella transportmedlen. Läckning inträffar sällan, och den därvid utrunna mängden olja är i de allra flesta fall relativt obetydlig¹. Ledningens uppdelning i sektioner och de automatiskt verkande alarm- och avstängningsanordningarna möjliggör omedelbara ingripanden. Detta bidrar verksamt till att skadornas omfattning kan begränsas vid en rörläcka. Förening av en grundvattentäkt kan natur-

ligtvis inträffa, men å andra sidan kan man undvika ledningssträckning genom sådana skyddsområden och i varje fall vidta försiktighetsåtgärder.

”Concawe”² har upprättat en statistik över de läckningar från oljeledningar, som inträffat i Västeuropa under femårsperioden 1966–1970. Den omfattar samtliga i området befintliga ledningssystem. Dessa hade 1970 en sammanlagd längd av 12 500 km, med en årlig transportkapacitet av ca 260 miljoner m³ (ung. 220 miljoner ton) råolja och petroleumprodukter.

Läckningsfall från oljeledningar i Västeuropa

År	Från ledning	Från pumpstation m. m.	m ³ olja		Milj. m ³ totalt transporterat
			utrunnet	taget tillvara	
1966	4	1	1 527	972	212
1967	3	2	33	0	224
1968	2	0	2	1	236
1969	3	3	62	45	248
1970	9	2	719	502	250
Summa	21	8	2 343	1 520	1 170

Av de 11 läckningarna 1970 vållades 5 (svarande för nära hälften av utrunnen olja) av utomstående, i 2 fall avsiktligt.

Sammanfattningsvis framgår av Concawe's 5-års-statistik över 29 läckningar att – av totalt utrunna 2 343 m³ kommer 85 % på fyra incidenter – varav 55 % på en enda (1966) – medan återstående 15 % fördelas på 25 läckningar om i genomsnitt 13 m³

¹ Utrinnande mängd av en tunnflytande petroleumprodukt vid olika läckstorlek och pumptryck

Läckans storlek vid runt hål	m ³ per minut vid pumptrycket	
	40 bar	80 bar
Blyertspenna	0,17	0,24
2-öring	1,02	1,44
5-öring (gamla)	1,70	2,40

² The Oil Companies' International Study Group for Conservation of Clean Air and Water (Western Europe), med säte i Haag.

- 65 % av den utrunna oljan tagits tillvara och att resten kunnat avlägsnas utan bestående skadeeffekter
- fel eller försummelse vid anläggande eller drift konstaterats i 10 fall med en utrunnen mängd av totalt 480 m³
- av de 21 läckningarna från ledning beror 3 på defekta rördelar (svetsfel) och 2 på korrosionsskada, varjämte 7 vållats av utomstående
- en fjärdedel av såväl antalet läckningsfall som volymen utrunnen olja kan hänföras till utomståendes vållande
- den utrunna oljan utgör 2 tusendels promille av den totalt transporterade volymen; detta motsvarar i genomsnitt 3,75 m³ per 100 km transportsträcka
- 3 mindre och lätt avhjälpna fall av vattenförorening inträffat
- egendomsskadorna beräknas motsvara 675 000 kr, varav närmare 60 % faller på 1966 års incident
- ingen person kommit till skada.

Laglig reglering av rörledningstransporter av olja infördes redan år 1906 i USA. I Europa finns särskild lagstiftning rörande rörledningar i Schweiz, Frankrike, Belgien och Storbritannien. I övriga länder där sådana ledningar byggts såsom Österrike, Tyskland, Nederländerna och Italien har byggandet reglerats av allmänna lagar och oftast av speciellt utfärdade säkerhetsbestämmelser för rörledningar.

Nedan följer en kortfattad redogörelse för den lagstiftning i Schweiz, Frankrike, Belgien, Storbritannien, Österrike, Nederländerna och USA, som kan vara av intresse i förevarande sammanhang.

Schweiz

I Schweiz finns en förhållandevis modern och fullständig lag om pipelines. Lagen är från år 1963 och innehåller bestämmelser om ledningar för såväl olja som gas (Loi Fédérale du 4 octobre 1963 sur les installations de transport par conduits de combustibles ou carburants liquides ou gazeux et le décret du 25 février 1964). Enligt denna fordras för att få anlägga och driva ledningar för olja eller gas i princip tillstånd av Conseil fédéral. Lagen gäller för ledningar som passerar kantongränserna eller vars diameter och driftstryck överskrider av Conseil fédéral fastställd storlek. Undantagna från lagen är städernas gasledningars inom vanliga distributionsområden. Conseil fédéral kan bestämma att lagen inte skall vara tillämplig på

kortare ledningar. Conseil fédéral kan i tveksamma fall föreskriva att lagen skall tillämpas. Koncession skall vägras eller medges endast på vissa villkor i följande fall: a) om anläggningen och driften kan bli en fara för person, egendom eller vissa särskilda rättigheter, i synnerhet om risk uppstår för förorening av vatten eller om anläggningen och driften kan medföra märkbar skada för bebyggelse eller miljö, b) om genom ledningen skada eller hinder kan vållas för offentliga arbeten, c) om det finns anledning till avslag med hänsyn till betydande allmänna intressen för kantonerna i fråga om bebyggelse eller industriella anläggningar, d) om landets säkerhet eller neutralitet så fordrar eller om det är nödvändigt för att hindra ekonomiskt beroende, som strider mot landets allmänna intresse, e) om sökanden inte är schweizisk medborgare eller schweiziskt företag enligt vissa särskilda bestämmelser samt slutligen f) om andra oavvisliga allmänna intressen så kräver. Enligt lagen kan koncession vägras endast på nu anförda grunder. Med hänsyn till punkt f) som ju har karaktären av en kautschukbestämmelse finns, såsom också påpekas i kommentarer till lagen, möjligheter för myndigheterna att i viss utsträckning diskretionärt bestämma om koncessionen. I samband med koncessionen skall också upptas frågan om erforderlig expropriationsrätt.

Ansökan om koncession inges till transport- och energidepartementet och skall innehålla uppgifter om ändamålet med an-

läggningen, om dess sträckning och kapacitet, om sättet för finansiering och om behov av expropriation. En särskild kommission skall kunna tillsättas av Conseil fédéral för att bedöma invändningar mot förslaget och yttra sig över ansökningsen. Koncessionen får inte ges på längre tid än 50 år men kan förnyas. Enligt kommentarer till lagen har tiden bestämts med hänsyn till möjligheten att avskrika anläggning under koncessionstiden. På begäran av koncessionshavaren kan koncessionen överlåtas på tredje man efter medgivande av Conseil fédéral.

Koncessionen upphör före koncessionstidens utgång om anläggningen inte påbörjats eller färdigställt eller tagits i bruk inom föreskriven tid. Conseil fédéral kan upphäva eller begränsa koncessionen i följande fall a) om denna erhållits på felaktiga eller ofullständiga uppgifter, b) om villkoren för anläggningen inte uppfyllts, c) om koncessionshavaren begär det, d) om anläggningen inte utnyttjas under mer än ett år under förutsättning att detta inte är avhängigt av förhållanden, som är oberoende av koncessionshavarens vilja, e) om allvarliga eller upprepade överträdelse av lagen eller villkoren för koncessionen förekommit, eller om av övervakande myndighet utfärdade bestämmelser rörande koncessionen åsidosatts eller f) om koncessionshavaren avlider eller går i konkurs.

Koncessionen ger innehavaren rätt att på vissa villkor korsa farvägar.

Koncessionshavaren är skyldig att på begäran utföra transporter för tredje mans räkning inom de gränser som de tekniska möjligheterna och ett effektivt utnyttjande av anläggningen medger och under förutsättning att skälig ersättning erbjuds. I händelse av tvist skall en av Conseil fédéral tillsatt kommission bestämma avtalsvillkoren. Det tillkommer emellertid civil domstol att träffa avgöranden rörande de civila rättigheter som följer av dylika avtal. Det är vidare domstol som avgör om oberättigad vägran att sluta avtal föreligger.

I den mån allmänt intresse så fordrar är koncessionshavaren skyldig att på egen be-

kostnad och i enlighet med övervakningsmyndighetens anvisningar vid koncessionens upphörande ta bort anläggningen och återställa marken i det tillstånd den tidigare befann sig.

Tillsyn över koncessionen tillkommer Conseil fédéral, som kan påkalla hjälp av kantonerna och enskilda företag. Conseil fédéral tillsätter en kommission för att yttra sig över säkerhetsfrågor. Övervakningsmyndigheten utfärdar erforderliga bestämmelser till skydd för person, egendom och rättigheter av betydelse. Den får därjämte ålägga koncessionshavaren förpliktelser utöver koncessionsbestämmelserna om detta påkallas av den tekniska utvecklingen, framför allt i säkerhetshänseende, eller för landets trygghet, oberoende eller neutralitet.

I kommentarer till lagen har framhållits, att sistnämnda bestämmelse kan bli ekonomiskt mycket betungande för koncessionshavaren om övervakningsmyndigheten ställer stora krav på ändringar eller förnyelse till följd av den tekniska utvecklingen; denna kan ju inte förutses när kalkylerna görs i samband med anläggningens tillkomst.

I lagen upptas närmare bestämmelser om anläggningens utförande och drift.

Lagen fastslår strikt skadeståndsansvar för den som driver anläggningen eller, om denne är annan än ägaren, solidariskt för denne. Vederbörande är emellertid fri från ansvar om skadan uppkommit till följd av naturkatastrof av ovanlig beskaffenhet eller till följd av krig eller på grund av pest eller till följd av grovt vållande från den skadades egen sida utan något vållande från innehavarens egen sida eller någon för vilken han ansvarar. För skador som förorsakas av det transporterade materialet gäller vanliga obligationsrättsliga regler. Skadeståndsanspråken preskriberas efter två år.

I lagen finns därjämte upptagna bestämmelser om skyldighet för den som driver anläggningen att teckna försäkring i schweiziskt försäkringsbolag för skador som kan uppstå för tredje man på grund av driften av rörledningen.

Frankrike

Även i Frankrike finns en särskild lagstiftning rörande pipelines. Den franska lagstiftningen har ursprungligen tillkommit som en lagstiftning in casu och sedan förändrats och byggts ut allteftersom erfarenheterna så krävt. Den äldsta lagen är från år 1949 och avser en pipeline mellan nedre Seine och Parisområdet. Lagen reglerar även tillkomsten av ett bolag med uppgift att bygga och driva denna ledning. Detta bolag skulle enligt lagen få tillstånd att bygga och driva även alla övriga pipelines av intresse för försvaret. För dessa ledningar medges också expropriationsrätt enligt en lag från år 1935 om expropriation och temporärt ianspråktagande av egendom för militärt ändamål. Med stöd av denna lagstiftning har år 1950 utfärdats ett regeringsdekret med föreskrifter bl.a. om att nyssnämnda bolag äger att med servitutsrätt ta i anspråk en 15 meters markremsa för ledningen och att denna skall ligga inom en markremsa av 5 meters bredd på ett djup av 60 centimeter, att inom denna remsa jordägaren inte får vidta åtgärder som kan skada ledningen och att träd och buskar får avröjas för ledningens behov.

Bestämmelser av mera allmän innebörd ges i en år 1958 utfärdad finanslag. Enligt denna lämnas tillstånd att bygga och driva pipelines av allmänt intresse av Conseil d'Etat sedan den minister som handhar petroleumfrågor i samråd med finans- och transportministrarna godkänt framställningen härom. Bestämmelserna angående expropriation och servitut i 1950 års dekret utsträcks att gälla till förmån för den som erhållit tillstånd att bygga ledningen. Genom beslut av vissa ministrar kan tillståndshavarens rättigheter och skyldigheter i skilda avseenden fastställas.

Med stöd av nämnda finanslag har sedermera givits ett dekret med närmare bestämmelser rörande pipelines (Décret no 59-645 du 16 mai 1959 portant règlement d'administration publique pour l'application de l'article 11 de la loi de finances no 58-336 du 29 mars 1958 relatif à la construction

dans la métropole des pipe-lines d'intérêt général destinés aux transports d'hydrocarbures liquides ou liquéfiés sous pression). Detta innehåller bl.a. följande föreskrifter.

Tillstånd — här benämnt koncession — lämnas i princip endast till bolag. I ansökan skall lämnas uppgifter om blivande transportörer, sträckning och tekniska data för ledningen (diameter, maximalt tryck, kapacitet etc.), vilken typ av råolja eller vilka produkter som skall transporteras, ekonomiska kalkyler för anläggningen, finansieringssätt och överenskommelser med utomstående part för finansiering och drift av ledningen. I koncessionsbeslutet skall bl.a. anges rörledningens maximala transportkapacitet och namnet på dem som ansvarar för ledningen.

I fråga om förvärv av enskild egendom gäller bl.a. att frivilliga överenskommelser i första hand avses böra komma till stånd rörande servitut för framdragandet av ledningen. I händelse sådana ej kan träffas, skall den minister som handhar oljefrågor för koncessionshavarens räkning medverka till att rätt till expropriation eller servitut erhålles. Servitutsrättens omfattning ansluter sig till tidigare bestämmelser, dock att rätten omfattar en 20 meter bred markremsa. Närmare bestämmelser rörande förfarandet finns upptagna i dekretet. Ersättning för skada orsakad av anläggningen bestämmes av administrativ domstol och skadeståndet skall erläggas av koncessionshavaren. Preklusions-tiden för skadeståndstalan är tre år.

I dekretet ges förhållandevis ingående föreskrifter rörande förfarandet och rätten att ta i anspråk mark som tillhör det allmänna.

Enligt dekretets bestämmelser skall koncessionshavaren följa de allmänna planer angående anläggningens handhavande, som godkänts av finans- och ekonomiministern. Inkomsten skall täcka utgifter, amorteringar och ränta på investerat kapital. Koncessionen anger de villkor under vilka koncessionshavaren är skyldig utföra transporter för annans räkning. Dessa villkor anges i lagen i huvudsak vara följande. Om nyttill-

kommande transporter kan fullgöras utan att förorsaka koncessionshavaren nya investeringar, skall de utföras utan skillnad mellan gamla och nya kunder. Om investeringar måste göras i anledning av de nya transporterna, kan koncessionshavaren ställa nya villkor under iakttagande av vissa föreskrifter och äger i övrigt fritt förhandla med kunden. Om överenskommelse ej kan träffas, skall frågan underställas ministern för oljefrågor vilken beslutar i saken.

Kontroll av anläggningen skall utövas av vissa angivna befattningshavare på koncessionshavarens bekostnad enligt vissa närmare föreskrifter.

Om koncessionshavare inte utför anläggningen enligt koncessionens bestämmelser, äger ministern för oljefrågor förelägga honom att inom en viss tid fullgöra sina skyldigheter. Om allmän säkerhet sätts i fara, kan ministern på koncessionshavarens bekostnad låta vidta erforderliga mått och steg för att förebygga faran. Om koncessionshavaren avbryter driften vid anläggningen helt eller delvis, sker detta på hans egen risk och ministern kan ålägga honom att inom viss tid återuppta driften.

Skulle koncessionshavaren inte fullgöra förut angivna ålägganden, kan koncessionen återkallas. Sedan koncessionen återkallats, kan anläggningen övertas av staten, varvid priset bestäms av en på visst sätt sammansatt skiljenämnd. Vill staten ej överta anläggningen, kan ministern ålägga koncessionshavaren att på egen bekostnad inom ett år avlägsna det som är till skada för allmän eller privat rätt. Koncessionshavaren kan på egen begäran få koncessionen hävd, varvid i huvudsak vad förut angivits skall gälla.

Belgien

Då transport av gas i pipelines aktualiserades i samband med import av naturgas från Groningen i Holland, tillkom den första belgiska lagstiftningen rörande transport i pipelines, Loi du 12 avril 1965 relative au transport de produits gazeux et autres par canalisations. Lagens tillämpning har succes-

sivt utvidgats till att omfatta flytande kolväten, lösningar av klor, soda och kaustik soda samt kondenserad oxygen. Huvudpunkterna i lagens bestämmelser är följande.

Om den transporterade produkten skall distribueras inom landet, är överföringen beroende av en kunglig koncession. För det fall att produkten skall sändas till annat land eller transiteras genom Belgien, fordras ett ministeriellt tillstånd. Skillnaden mellan koncession och tillstånd är att regeringen respektive ekonomiministern är beslutsfattare. Reglerna för ministeriellt tillstånd är eljest i allt väsentligt — inklusive ansvarsfrågan — desamma som för koncession.

Koncession utfärdas för ett bestämt antal år. Om allmännyttan så fordrar, kan de anläggningar som koncessionen omfattar efter regeringsbeslut övertas av staten, som erlägger ersättning härför. Koncession är förverkad efter fem år, om vid denna tidpunkt koncessionshavaren inte uppfyllt de i koncessionen föreskrivna villkoren.

Om inga ansökningar om koncession inkommit beträffande viss anläggning, kan regeringen föreskriva att arbetet skall utföras av en offentlig myndighet.

Byggandet och utnyttjandet av anläggningarna sker på koncessionshavarens risk och ansvar i enlighet med till koncessionen fogade bestämmelser.

Koncessionen beviljas först sedan berörda kommunala myndigheter fått yttra sig om det tilltänkta projektet.

Myndigheterna har rätt att föreskriva ändringar beträffande en planerad eller utbyggd anläggning, om allmän säkerhet, naturvård m.m. så kräver. Kostnaderna för förändringen bestrids i dessa fall av koncessionshavaren.

För anläggningar, för vilka koncession eller tillstånd erhållits, kan fast egendom exproprieras enligt Loi du 26 juillet 1962 relative aux expropriations pour cause d'utilité publique et aux concessions en vue de la construction des autoroutes. Vid expropriation som äger samband med anläggningar, för vilka koncession eller tillstånd beviljats, tillämpas Loi relative a la procédure

d'extreme urgence en matière d'expropriation pour cause d'utilité publique.

Enligt nämnda lag av år 1962 krävs ett kungligt beslut på att egendomen i fråga skall exproprieras. Kan parterna inte enas om det ekonomiska vederlaget, kan den expropriationssökande vända sig till fredsdomaren i det distrikt där egendomen är belägen. Fredsdomaren, som utgör den lägsta juridiska instansen i Belgien, har rätt att döma huvudsakligen i vissa enklare brottmål och civilmål, vilka inte berör ekonomiska värden som är större än ett av lagen fixerat belopp. Fredsdomaren prövar expropriationens laglighet och föranstaltar om en värdering av fastigheten av utomstående expertis. Efter förhandling med parterna fastställer fredsdomaren ett preliminärt ersättningsbelopp, som blir definitivt om inte fredsdomarens utslag överklagas i en tribunal de première instance. Utmärkande för förfarandet är att handläggningen sker snabbt och att den expropriationssökande kan erhålla tillgång till fastigheten utan att invänta att expropriationsdomen vunnit laga kraft sedan han nedsatt det preliminära ersättningsbeloppet i en bank.

Storbritannien

Den lag som tillämpas i Storbritannien (Pipelines Act, 1962) avser alla rörledningar (inte bara oljeledningar) som inte regleras på annat sätt. Alla ledningar som är längre än 16 km (10 miles) kräver godkännande av the Minister of Power. För ledning kortare än 16 km räcker det med anmälan till ministern. Ansökan om tillstånd för att anlägga längre ledningar skall innehålla uppgifter om:

sträckningen,

i vad mån rätt till dragning av ledningen på andras mark har erhållits, vilka varor som skall transporteras och ledningens kapacitet.

Enligt lagen skall ministern pröva om ledningen är i det allmännas intresse och säkerställa att ingen dubblering kommer till stånd. Det finns bestämmelser om att speciella sammanträden (hearings) skall anordnas.

Ministern kan, med hänsyn till att andra parter än de som begärt tillståndet kan vilja utnyttja ledningen, föreskriva att ledningen skall ges en ökad kapacitet. Man har också bestämmelser som förhindrar diskriminering.

Lagen uppdrar åt ministern att utfärda säkerhetsbestämmelser om byggande och drift av rörledning. Sedan lagen fastställdes, utarbetade branschorganisationen Institute of Petroleum säkerhetsbestämmelser (Code of Good Practice in Pipeline Construction and Operation). Dessa har antagits av the Minister of Power och ingår i dennes säkerhetsbestämmelser.

Österrike

Någon speciell lagstiftning rörande anläggande och drift av pipelines för olja och gas finns inte. Driften av pipelines för olja betraktas som fri industriell verksamhet och regleras av Gewerbeordnung och övriga s.k. gewerbliche Gesetze. Drift av pipelines för gas behandlas enligt bestämmelserna för gasdistributionsanläggningar i Energiewirtschaftsgesetz. De oklarheter och luckor i lagstiftningen till vilka detta förhållande gett upphov samt den snabba utvecklingen på området har emellertid lett till att arbete på en speciell lagstiftning rörande pipelines nu inletts. Vilken utformning denna lagstiftning kan komma att få är emellertid ännu ovisst.

För att sätta igång en fri industriell verksamhet är enligt § 11 (2) Gewerbeordnung tillfyllest att göra en anmälan härom till den avdelning inom respektive förbundsstats regering som handhar energifrågor.

Innan en anläggning för gasdistribution byggs, måste en anmälan härom lämnas till Bundesministerium für Handel, Gewerbe und Industrie enligt § 4 Energiewirtschaftsgesetz. Undantag från denna anmälningskyldighet gäller endast för vissa lokala ledningar. Ministeriet kan, om det befinner sig från allmän synpunkt påkallat, förbjuda att en gasdistributionsanläggning byggs.

Rätten att driva en industriell verksamhet kan upphävas av brottmålsdomstol, om upprepade överträdelse sker av de föreskrif-

ter som gäller för sådan verksamhet. Vidare kan enligt § 8 Energiewirtschaftsgesetz det förenämnda ministeriet utfärda förbud för ett företag att driva en anläggning för gasdistribution, om företaget visat sig oförmöget att fullgöra sina leveransskyldigheter. Ministeriet kan överföra dessa på ett annat företag. På begäran av detta företag kan ministeriet då ge tillstånd till expropriation av de ifrågavarande anläggningarna. Detta har emellertid hittills icke skett i något fall.

Nederländerna

Särskilda bestämmelser beträffande transport av olja eller naturgas i rörledningar finns inte.

De villkor, på vilka den som anlägger en rörledning kan erhålla rätt att passera över annan tillhörig mark, framgår av Belemmeringenwet Privaatrecht. Enligt denna lag gäller att fast egendom får tas i anspråk, permanent eller temporärt, om det är nödvändigt i samband med arbeten som enligt av Kungl. Maj:t lämnad koncession har karaktär av allmännyttiga (openbaare werken). Var och en som har rätt av något slag till fast egendom är skyldig att mot skälig ersättning tåla att sådana arbeten utförs och bibehålls utom i de fall då enda sättet att effektivt skydda den berördes intressen är expropriation. Beslut i denna del meddelas av kommunikationsministern, vars avgörande kan överklagas vid appellationsdomstolen.

Kungl. Maj:t har diskretionär prövningsrätt då det gäller att bevilja koncession efter förslag av ekonomiministern. Koncessionen är avhängig av att en preliminär plan över de föreslagna arbetena företes. Då det gäller att bevilja eller avslå koncession, tar Kungl. Maj:t hänsyn till såväl allmänna som enskilda intressen.

Kungl. Maj:t avgör efter förslag från kommunikationsministern om arbetena är av allmännyttigt intresse (openbaar belang).

Tillstånd av kommunikationsministern erfordras för alla arbeten som berör vägar, vattenvägar, dammar under central förvalt-

ning och järnvägar.

Jämlikt lagen om riksplanering och regional planering (Wet op de ruimtelijke ordening) kan bostadsministern göra invändningar mot anläggning som avses utförd av offentlig sammanslutning (openbaare lichamen), fysisk person eller lagligen konstituerad sammanslutning (handelsmaatschappijen eller stichtingen) om dylik anläggning är oförenlig med riksplanering, regional planering eller investeringsplan.

Enligt Woningwet och lagen om farliga anläggningar (Hinderwet) fordras tillstånd av kommunen för att anlägga pumpstationer som utgör delar av ett pipelinesystem.

Det finns särskilda provinsiella och kommunala förordningar avsedda att förhindra förorening av mark och grundvatten. Enligt dessa förordningar är tillstånd erforderliga inte blott för pumpstationer utan även för pipelines.

När en anläggning har kungjorts i kommun där fast egendom berörs av anläggningen, får sakägarna framställa sina invändningar.

Sedan koncessionen givits och Kungl. Maj:t förklarat arbetena vara i det allmännas intresse (in het algemeen belang), blir rätten att ta annan tillhörig mark i anspråk tillförsäkrad av kommunikationsministern. På detta sätt erhålles en rätt som liknar ett servitut och som kan binda alla framtida ägare av egendomen.

Belemmeringenwet Privaatrecht tillämpas oftare än expropriationslagen (Onteigeningswet), vilken tillämpas endast i exceptionella fall.

Koncessionen, förklaringen att arbetena är i det allmännas intresse och beslut av berörda fackministrar kan innehålla särskilda förpliktelser för koncessionshavaren. Dessa hänför sig till tekniska bestämmelser, driftsmetoder, underhåll och säkerhetsbestämmelser.

Ansvarsfrågor bedöms enligt allmänna regler. Koncessionen kan dock innehålla särskilda bestämmelser även i denna del.

Mål som har samband med anläggande och drift av pipelines handläggs av de allmänna

domstolarna. Koncession innehåller ibland en bestämmelse om att vissa tvister skall avgöras genom skiljedom.

Koncession för utvinning av naturgasen från fyndigheten Schlochteren i provinsen Groningen har Nederlandse Aardolie Mij., NAM (till lika delar ägt av Shell och Esso), som också äger produktionsanläggningarna. NAM svarar för att produktionen motsvarar såväl utvecklingen av den inhemska konsumtionen som exportåtagandena. NAM bedriver verksamheten i samarbete med Nederlandse Staatsmijnen, varvid det statliga företaget bidrar med 40 % av NAM:s kostnader och erhåller 40 % av vinsten.

Den av NAM producerade naturgasen övertas direkt av Nederlandse Gasunie, ett företag där kronan äger 10 %, Staatsmijnen 40 % och NAM 50 %. Gasunie bedriver medelst företaget tillhöriga, vittförgrenade rörledningssystem dels distribution till kommuner och större industrier inom landet och dels transport till mätstationer vid landets gränser, där gasen övertas av NAM Export (50 % Shell, 50 % Esso) för försäljning till andra europeiska länder.

Naturgasen från Groningen skall, vare sig den avses för förbrukning i hemlandet eller för export, transporteras i de Gasunie tillhöriga ledningssystemen och gasen förblir Gasunie:s egendom så länge den är kvar på nederländsk mark.

USA

Mellanstatliga oljetransporter medelst pipelines har sedan 1906 kontrollerats av Inter-State Commerce Commission (I.C.C.). Enligt Inter-State Commerce Act skall den som innehar koncession för pipeline anses som offentlig transportör. Koncessionshavaren är därför skyldig att utföra alla i rimlig omfattning begärda transporter och skall sörja för direkta förbindelser med andra transportmedel. Avgifterna skall publiceras och får inte vara diskriminerande. Koncessionshavaren är skyldig att tillåta anslutning av annan pipeline. Koncessionerad drift får inte upphöra utan tillstånd av I.C.C., som också skall

godkänna fusioner och kartellbildningar.

Vad gäller naturgas regleras de interstatliga transportererna av The Natural Gas Act från år 1938. Enligt denna lag får en pipeline avsedd för interstatlig transport av gas inte anläggas utan tillstånd av The Federal Power Commission (F.P.C.) Denna bestämmer det maximipris ledningens ägare får betala för inköp av gas och det pris han får betinga sig för gasen vid återförsäljning till de konsumenter som ledningen betjänar.

Koncessionsplikt

Som framgår av vad tidigare anförts har frågan om lagstiftning rörande oljeledningar vid flera tillfällen uppmärksammats av statsmakterna och vissa förslag har framlagts i ämnet. Att frågan inte tidigare blivit löst torde sammanhånga med att behovet av en sådan lagstiftning inte varit särskilt påtagligt. Enligt den av 1968 års utredning om rörtransport av olja och gas verkställda undersökningen (SOU 1970:57) skulle utvecklingen emellertid inom en inte alltför avlägsen framtid kunna leda till att frågan om anläggande av oljeledningar aktualiseras. Vid tidigare överväganden rörande lagstiftning om oljeledningar har man utgått från att denna borde få formen av en koncessionslagstiftning. Även föredragande departementschefen har i sitt uttalande till statsrådsprotokollet i samband med utredningens tillsättande framhållit att lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (1902 års ellag) i viss utsträckning kunde tjäna som mönster för den tillämnade lagstiftningen och att bestämmelser om bl.a. koncession borde upptas i denna. Flera tungt vägande skäl talar också för denna uppfattning.

En olje- eller gasledningsanläggning kan få omfattande och svårbedömliga verkningar i vitt skilda avseenden, i vart fall om den inte är av obetydlig längd. Genom sin förhållandevis stora kapacitet ingriper den djupt i bestående förhållanden inom transportsek-

tor. Tillkomsten av en oljeledning kan t.ex. medföra överflyttning av en betydande godsmängd från ett transportmedel till ett annat. Vissa investeringar i hamnar, farleder, järnvägar och landsvägar kan komma att bli mer eller mindre onyttiga. Detsamma kan gälla fartyg, järnvägsvagnar och bilar. Till följd härav kan stora svårigheter och allvarliga fördyringar uppkomma för andra slags transporter till eller från viss industri eller visst område. Företag inom transportsektorn får kanske lägga ned sin verksamhet. Det kan också inträffa att industri eller företag som är beroende av dessa transporter drabbas av sådana frakthöjningar eller av andra transportsvårigheter att förutsättningarna för verksamheten ändras.

Utredningen finner uppenbart att det ej får förekomma att flera ledningar anläggs mellan två orter, om en ledning har tillräcklig kapacitet. Det skulle vara förkastligt från samhällsekonomisk synpunkt. Ej heller bör en oljeledning komma till utförande, om en kostnadsjämförelse skulle visa att exempelvis sjö- eller järnvägstransport är fördelaktigare. Tänkbart är dock att utfallet av en dylik jämförelse till förmån för sjö- eller järnvägstransport inte bör få hindra anläggandet av en ledning, om det skulle visa sig att ledningen innebär fördelar från miljö- eller naturvårdssynpunkt.

Det ligger i sakens natur att en ledning för olja eller gas i vissa sammanhang kan komma i konflikt med natur- och miljövårdsintressen

samt gällande planbestämmelser. Riskerna för vattenföroreningar måste ständigt beaktas. En ledning kan vidare få stor positiv eller negativ betydelse från försvarssynpunkt. I den mån den kan förläggas så att den är relativt osårbar från militär synpunkt, kan den få stort strategiskt värde. Å andra sidan kan, om den förstörs, allvarliga komplikationer uppstå om ej andra transportmedel finns att tillgå t.ex. därför att de blivit onyttiga vid ledningens tillkomst och som följd därav avvecklats.

Som framgår av det anförda kan många olika synpunkter och intressen göra sig gällande i fråga om anläggandet av en ledning för olja eller gas. Vidare medför innehav och drift av en ledningsanläggning omfattande förpliktelser av olika slag. Anläggningens ägare måste således ha resurser som garanterar en kontinuerlig drift, tillgångar att fullgöra eventuellt uppkommande skadeståndsskyldighet gentemot tredje man osv.

Det anförda motiverar att det allmänna förbehåller sig ett avgörande inflytande över tillkomsten och förläggningen av olje- och gasledning av någon betydelse. Detta inflytande bör lämpligen säkerställas genom att det i lag bestäms att dylika ledningar får framdras och begagnas endast efter särskilt tillstånd, koncession. Även energikommittén har i sitt betänkande (SOU 1970:13) uttalat att en koncessionslagstiftning bör finnas då det gäller landets energiförsörjning.

Koncessionsprövningens omfattning

Innan koncession lämnas, måste med hänsyn till den betydelse frågan har en ingående prövning företas av de olika intressen som gör sig gällande i sammanhanget. Vilken omfattning denna prövning skall ha beror på hur långt det allmänna anser erforderligt och lämpligt att sträcka sitt inflytande då det gäller att avväga olika intressen och önskemål. Av stor betydelse är härvid den statliga transport- och näringspolitiken.

I propositionen (1963:191) angående riktlinjer för den statliga trafikpolitiken m.m. anförde föredragande departementschefen

att målet för trafikpolitiken borde vara att för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta möjliga kostnader och under former som medgav företagsekonomisk effektivitet och transportmedlens sunda utveckling. Vid utformningen av trafikpolitiken borde beaktas att fri etableringsrätt och en betydande frihet i övrigt kännetecknade den helt övervägande delen av landets näringsliv. Den drivfjäder till effektiva transporter som konkurrens i sunda former kunde utgöra borde utnyttjas. Om förutsättningar skapades för en konkurrens på lika villkor, borde det vara möjligt att genom en ökad frihet på transportmarknaden nå en samhällsekonomiskt riktigare trafikuppdelning.

Departementschefen anförde vidare att det grundläggande kriteriet vid bedömningen av ifrågasatta trafikinvesteringar borde vara de olika investeringsobjektens samhällsekonomiska lönsamhet. En godtagbar investeringsplan förutsatte härvid så långt möjligt korrekta uppskattningar av den framtida trafikefterfrågans omfattning och struktur. Detta krävde efterfrågeprognoser för de olika trafikgrenarna. Vidare var kostnadsjämförelser mellan olika ifrågakommande alternativa transportsätt nödvändiga.

Den av statsmakterna förda transport- och näringspolitiken i stort bestämmer i sista hand om man vid koncessionsprövningen skall ta hänsyn till de konsekvenser ledningen får för övriga transportmedel. Skall dessa konsekvenser beaktas, måste enligt utredningens uppfattning följderna för övriga transportmedel bedömas från bl.a. ekonomiska, sociala och organisatoriska synpunkter. Frågan om samordningen mellan olika transportmedel när det gäller bl.a. godstransporterna, vilken fråga behandlades i propositionen om trafikpolitiken, är emellertid ännu inte löst. Samordningsproblematiken prövas för närvarande inom ramen för det arbete som trafikplaneringsutredningen bedriver och som syftar till att upprätta transportförsörjningsplaner för landets olika delar.

Även om frågan om samordningen mellan

olika transportmedel inte är löst, anser utredningen för sin del att koncessionsprövningen bör innefatta såväl en granskning av kapitalanskaffnings- och amorteringsplaner för ledningen som en analys av ekonomiska och andra förutsättningar och villkor för övriga oljetransportmedel liksom konsekvenserna för dessa vid en överflyttning av oljetransporterna till ledningen.

Skulle naturgas tillkomma som en ny faktor i Sveriges energiförsörjning, införs därmed också en ny typ av energibärare att användas i konkurrens med de flytande bränslena. För närvarande pågår undersökningar om förekomsten av naturgas här i landet. Fråga om import eller transitering av sådan gas kan också snart bli aktuell. I fråga om ledningar för naturgas är av vikt att det vid koncessionsprövningen i vad avser de samhällsekonomiska aspekterna beaktas att här är fråga om övergång till en ny energikälla som kan komma att få stor betydelse.

Som tidigare berörts är ett skäl för införande av koncessionsprövning angelägenheten att undvika att flera ledningar, om så ej är oundgängligen nödvändigt, anläggs mellan samma orter. Ett viktigt led i koncessionsprövningen är därför att bedöma om det med den ansökta ledningen avsedda transportbehovet lämpligen kan tillgodoses genom en redan befintlig ledning. Tillhör denna annan än sökanden, måste utredas i vad mån den kan nyttjas av sökanden utan förfång för ledningsägaren. Eventuellt kan bli erforderligt att undersöka möjligheterna att höja ledningens kapacitet och att få till stånd överenskommelse härom mellan ledningens ägare och sökanden.

Det är också angeläget att söka hindra att man i framtiden måste bygga en ledning parallell med den som är föremål för koncessionsprövning till följd av att denna fått för liten kapacitet. Kan man förutse att transportbehovet inom överskådlig framtid sannolikt kommer att öka så att den aktuella ledningen har för liten transportkapacitet, inställer sig frågan om koncessionsmyndigheten bör kunna som villkor för koncessionen uppställa att ledningen byggs för en

större kapacitet. Till detta spörsmål återkommer utredningen närmare i annat sammanhang.

I den mån planpolitiska synpunkter blir aktuella, bör vid koncessionsprövningen övervägas i vilken omfattning en tilltänkt ledning främjar, försvårar eller fördyrar förverkligandet av de planer som redan finns för det med ledningen avsedda konsumtionsområdets utbyggnad och utveckling och, om ledningens anläggande framtingar ändringar i dessa planer, vilka ekonomiska och andra konsekvenser detta kan medföra för allmänna eller enskilda intressen.

När det gäller försvarssynpunkterna, måste enligt utredningens mening ledningens sträckning prövas med hänsyn till de strategiska och andra krav som reses från totalförsvarets sida. Vidare måste bedömas om och i vilken utsträckning särskilda föreskrifter erfordras rörande ledningens förläggning, särskilda skyddsanordningar osv. I koncessionsprövningen bör kunna ingå att beakta vilka möjligheter som finns att hålla en tillräcklig beredskapskapacitet av andra transportmedel, vilka efter ledningens tillkomst kanske inte kan utnyttjas, såsom upplagt tonnage, avställda järnvägsvagnar osv. Kostnaderna för att hålla en sådan reserv kan visa sig bli så dryga att ledningsföretaget från samhällets synpunkt framstår som oekonomiskt jämfört med exempelvis fortsatt järnvägstransport.

Allmänna riktlinjer för prövningen i vad avser ledningens inverkan på landskapsbilden eller naturvården i övrigt är ej möjliga att ange. Detsamma gäller prövningen från miljövärdssynpunkt. Prövningen blir i dessa hänseenden beroende av omfattningen och karaktären av erforderliga ingrepp i landskapet, vilka motstående intressen som gör sig gällande osv.

För närvarande saknas erfarenhet inom landet rörande verkningarna av större pipelines och erfarenheterna från utlandet kan inte utan vidare tillämpas på svenska förhållanden. Mycket talar därför för en viss försiktighet då det gäller att dra upp gränserna för prövningens omfattning. Emellertid är uppenbart att anledning saknas att

låta prövningen omfatta annat eller mera än som är av betydelse från allmän synpunkt. Självklart bör man härvid som tidigare berörts beakta statsmakternas beslut i frågor rörande den allmänna transportpolitiken. I lagtexten torde med hänsyn till det anförda blott böra utsägas, att koncession får meddelas endast under förutsättning att ledningen är lämplig från allmän synpunkt. Med hänsyn till den stora betydelse dessa anläggningar kan få och i betraktande av den omfattande utredning som måste föregå beslutet om koncession liksom den ofta ömtåliga avvägning mellan vitt skilda intressen som kan förekomma, bör Kungl. Maj:t besluta i koncessionsfrågan. Med hänsyn till att ett koncessionsärende många gånger torde kräva en förhållandevis vidlyftig beredning, innefattande jämväl förhandlingar i olika frågor med koncessionssökanden m.fl., synes lämpligt att dylika ärenden bereds hos kommerskollegium som, sedan beredningen slutförts, överlämnar ärendet till Kungl. Maj:t för beslut.

Utredning i koncessionsärendet

Den utredning som behövs i koncessionsärendet beror i sista hand på omfattningen och inriktningen av koncessionsprövningen. Då denna i sin tur, såsom framgår av vad tidigare sagts, i viss utsträckning är beroende av förhållandena i det enskilda fallet, är det inte möjligt att uttömmande ange i vilka hänseenden utredning är nödvändig. Följande krav torde emellertid vara allmängiltiga.

Ansökan om koncession bör innehålla uppgifter om ledningens ändamål och sträckning, vilka konsumtionsområden den avses betjäna, vilka behov som föreligger inom dessa områden, hur ledningen förmår täcka dessa behov, dvs. dess transportkapacitet, mottagnings- och leveransanordningar samt grenledningar där sådana planeras. Vidare måste de ekonomiska kalkylerna för ledningen redovisas. Sålunda måste uppgifter finnas rörande anläggningskostnader och kapitalbehov samt det sätt på vilket det senare avses skola täckas. Uppgifter om ledningens

dimensioner och utnyttjandegrad samt olika alternativ som kan komma i fråga måste finnas att tillgå. I anslutning härtill kan som förut berörts utredning krävas även beträffande transportkapaciteten hos och kostnaden för andra transportvägar, såsom sjö-, järnvägs- och landsvägstransporter, ävensom beräkningar i vilken omfattning utnyttjandet av dessa minskas eller bortfaller samt samhälls-ekonomiska och övriga konsekvenser härav. Under vissa förhållanden måste uppgifter föreligga i vad mån fartyg, järnvägsvagnar och tankbilar, vilka används för de transporter som övertas av ledningen blir onyttiga eller i vilken utsträckning dessa kan nyttiggöras på annat sätt, liksom om järnvägens taxesättning för transport av annat gods kan rubbas genom bortfallet av transporter som övertas av ledningen. Utredningen bör inriktas på beräkning av de ekonomiska följderna av ledningen vid en jämförelse mellan förhållandena före och efter ledningens tillkomst.

Av vad sålunda anförts rörande koncessionsprövningens omfattning följer vidare att ett omfattande utredningsmaterial kan behöva förebringas rörande ledningens betydelse och inverkan på försvarsintressen, natur och miljövårdsintressen, samhällsplanering m.m. Vilka krav som här bör ställas beror emellertid på förhållandena i det enskilda fallet. Man kan dock utgå ifrån att huvudparten av de synpunkter som här kan vara av betydelse på ett eller annat sätt kommer fram redan i samband med det planläggningsarbete som måste föregå sökandens ställningstagande till frågan huruvida koncessionsansökan över huvud taget bör inges.

Den utredning som krävs före ett avgörande rörande ledningens tillkomst bör i första hand verkställas och redovisas av sökanden. I den mån ytterligare utredning enligt kommerskollegiets bedömning erfordras och den inte lämpligen bör införskaffas genom kollegiets försorg, skall sökanden föreläggas att förebringa den. Kommerskollegium bör vidare sörja för att de myndigheter, kommuner och sammanslutningar, vilkas verksamhetsområden berörs av företaget, får tillfälle att framföra sin mening. Det ligger i sakens

natur att värdefull utredning härigenom kan tillföras ärendet. Det torde inte vara nödvändigt att här närmare gå in på frågan vilka myndigheter eller andra som berörs i ett ärende, då dessa växlar från fall till fall beroende på anläggningens omfattning och läge.

Internationella aspekter

Enligt utredningens direktiv bör man vid utarbetandet av den svenska lagstiftningen tillgodogöra sig resultaten av de studier rörande pipelines som gjorts inom olika internationella organisationer och även beakta önskemålen om en samordning av den europeiska lagstiftningen på området. Vad sålunda anförts får självfallet ökad tyngd i den mån fråga uppkommer om transitering av olja eller gas över svenskt område för utländsk räkning. Samma regler torde i sin helhet kunna gälla såväl olje- som gasledningarna.

Några internationella aspekter vad gäller gasledningarna bör framhållas. Naturgasförbrukningen ökar i praktiskt taget alla de stater vilka är knutna till ECE. Sålunda redovisar bl.a. Västtyskland, Italien, Belgien, Frankrike, Nederländerna, Storbritannien och Sovjetunionen en stigande marknadsandel för de gasformiga bränslena. Detsamma gäller USA. Vidare undersöks naturgasens ökande betydelse som råvara inom bl.a. petrokemisk industri av den till ECE knutna gaskommittén. Den internationella handeln med gas inom Europa är i starkt stigande. Export av nederländsk gas sker sålunda till Belgien, Frankrike och Västtyskland samt förbereds till Schweiz och Italien och export av rysk naturgas är förestående till bl.a. Polen, Österrike, Västtyskland och Italien. All denna handel med gas sker med transporter i rör.

Nyligen har fyndigheter av olja och naturgas påträffats på den norska delen av kontinentalsockeln i Nordsjön. Exploateras dessa fyndigheter, blir det fråga om att föra i land gasen genom ledning. Det synes på grund av förhållandena på havsbotten — en

djup ränna skiljer fyndplatsen från det norska landet — möjligt att gasen förs till Danmark eller England. Gasen kan sedan tänkas dels bli förbrukad i Danmark, dels genom rörledning bli överförd till Västtyskland och Sverige. Den till Sverige överförda gasen skulle då vara avsedd dels för konsumtion i Sverige, dels för vidaretransport till Norge. Den danska regeringen har våren 1971 i princip godtagit att ett enskilt företag erhåller koncession för köp och distribution av denna gas.

Ett avtal har nyligen ingåtts mellan Finland och Sovjetunionen om import till Finland av rysk naturgas. Det synes sannolikt att frågan om svensk import av rysk gas över Finland aktualiseras. Även denna import förutsättes ske med hjälp av rörledning.

Nu relaterade omständigheter kan leda till att frågan om anläggande av rörledningar för naturgas aktualiseras i Sverige inom en relativt nära framtid. Dessa ledningar kan komma att avse icke blott rent inhemsk transport utan även transitering för utländsk räkning över svenskt territorium.

Utredningen har vid arbetet på förevarande förslag till lagstiftning beaktat av ECE:s gaskommitté utarbetade preliminära förslag till rekommendationer till medlemsstaternas regeringar angående lagligt skydd för internationell överföring av gas genom rörledningar (GAS/Working Paper No 198/Rev. 1, 24 april 1968). Utredningen har också tagit del av en av europarådets rådgivande församling antagen rekommendation till rådets ministerkommitté om utformning av enhetliga bestämmelser för olje- och naturgasledningar (Recommendation 552, 1969).

De särskilda närings-, finans- och handelspolitiska spörsmål, som är förbundna med verksamhet inriktad på internationell transport av olja eller gas, dvs. överföring av olja eller gas till och från eller genom riket eller som kan föranledas av att företagaren är ett utländskt rättssubjekt, får behandlas inom ramen för den koncessionsprövning för vilken förut redogjorts. Några särskilda uttalanden eller regler i anledning härav synes icke påkallade. Förenämnda rekommendationer

från ECE:s gaskommitté vilka mestadels är allmänt hållna och ofta till utformningen vaga synes i den mån de berör förevarande förslag till lagstiftning väl förenlig med detta.

Rekommendationen från Europarådets rådgivande församling till rådets ministerkommitté innefattar förslaget att en expertkommitté upprättas för att utarbeta en europeisk konvention eller liknande med enhetliga bestämmelser om internationell rörledningstransport av olja eller naturgas. De ämnen som först avses skola bli behandlade av expertkommittén synes till väsentlig del omfatta detsamma som rekommendationerna från ECE:s gaskommitté. Det är ännu ovisst när något konventionsförslag kan komma att framläggas. Av det anförda framgår emellertid att det kan antas att förevarande förslag till lagstiftning inte kommer att stå i strid med innehållet i ett kommande konventionsförslag.

Andra ledningar än olje- och naturgasledning

Den nu ifrågavarande lagstiftningen bör såsom framgår av direktiven i första hand ta sikte på olje- och naturgastransporter. Lagen bör därför avse rörledningar för petroleum och naturgas, liksom produkter av petroleum såsom bensin och eldningsoljor samt gas som utvunnits ur petroleum.

Som tidigare berörts förekommer i några länder rörtransport över långa avstånd av bl.a. vattensuspensioner av stenkol, malmkoncentrat, fosfater och trämassa. Ledningstransport av fasta ämnen i framtiden är även tänkbar. Spörsmålet om ledningar för sådana ändamål bör innefattas under lagstiftningen synes mindre aktuellt, då några planer på dylika transporter såvitt utredningen har sig bekant inte föreligger här i landet. Erfarenheterna rörande sådana transporter är inte heller så omfattande att man nu kan klart bedöma utvecklingen och behovet av lagstiftningsåtgärder på detta område.

Undantag från koncessionstvånget

Med hänsyn till önskvärdheten att inte i andra fall än där det är av förhållandena påkallat underkasta anläggandet och drivan- det av pipelines koncessionsprövning bör eftersträvas att utforma lagstiftningen så att den omfattar endast anläggningar där det är klart att behov av sådan prövning föreligger. I utländsk lagstiftning har detta också beaktats.

I vilka fall pipelines kan lämnas utanför lagstiftningen beror i hög grad på hur tungt man finner de olika skäl som talar för koncessionsprövning av alla pipelines väger i jämförelse med önskvärdheten att inte i alltför stor utsträckning betunga enskilda företag och myndigheter med de besvär, de kostnader och den tidsutdräkt som koncessionsförandet otvivelaktigt medför. En svårighet är också att finna ett lämpligt kriterium för anläggningar som kan uteslutas från koncessionsprövning. I t.ex. den franska lagstiftningen har ledningens dimensioner varit en betydelsefull faktor. Med hänsyn till att här i landet ännu inte finns några större pipelines kan inte med säkerhet bedömas vilka dimensioner som kan komma i fråga.

En annan möjlighet till begränsning av koncessionstvånget är att undanta ledning som framgår enbart över mark som ägs eller i allt fall disponeras av ledningens ägare. Vidare är tänkbart att undanta ledning som enbart för eget behov dras av enskild förbrukare eller över huvud taget ledning under viss längd. Vad gäller ledningar av det förstnämnda slaget dvs. ledningar över egen mark torde man kunna utgå ifrån att sådana knappast kan bli av någon mera betydande längd. Detsamma gäller om den andra ledningskategorien, ledningar endast för egen förbrukning. I den mån koncessionsprövningen betingas av behovet att pröva tillkomsten av rörledningar med hänsyn till storleken av de investeringar som kan bli erforderliga, torde en dylik prövning i dessa fall framstå som mindre angelägen. De två sistnämnda slagen av ledningar kan kräva att utrymme för ledningen ianspråk tas med

tvångsrätt – expropriation – men härför fordras i och för sig inte någon koncessionsprövning. I den utsträckning ledningar över egen mark avses skola upplåtas för ”allmänt” begagnande, kommer givetvis med i bilden att de behöver vara underkastade koncessionsplikt för att hålla möjligheten öppen till viss kontroll över transportvillkoren, särskilt vad gäller transportpriserna. Vid ledningar av här avhandlat slag framstår detta intresse emellertid som mindre angeläget. När det gäller ledning över en kortare sträcka, torde varken producenter eller konsumenter vara lika beroende av densamma som då det gäller längre transportavstånd. Vidare torde på grund av de relativt begränsade investeringar det här är fråga om måhända kunna accepteras att flera ledningar dras mer eller mindre parallellt. Att så sker exempelvis inom ett hamnområde mellan tankfartygens tilläggspar och olika upplag torde utan vidare få godtas.

Att från koncessionstväng undanta ledning som framgår endast över mark som ägs eller disponeras av sökanden och ledning som enbart för egen förbrukning dras av enskild förbrukare erbjuder måhända inga nämnvärda betänkligheter från nu behandlade synpunkter. Svårare är att finna en lämplig begränsning för det fall att ledning understigande viss längd över huvud taget skall undantas. Här inställer sig frågan om ledningens längd skall vara det enda kriteriet eller om hänsyn skall tas jämväl till andra omständigheter. Läger man avgörande vikt endast vid storleken av erforderliga investeringar och det beroende av ledningen som kan föreligga för andra än ledningens ägare, synes ledningens längd vara avgörande.

När det gäller att bestämma denna längd, bör följande beaktas. Om en ledning som enbart för eget behov dras av enskild förbrukare är koncessionsfri av den anledningen att dylika ledningar presumeras bli av relativt begränsad längd och någon särskild gräns för högsta koncessionsfria längd inte angivits för dessa ledningar, kan ett företag för att slippa omgången med koncessionsansökan tänkas hellre välja att dimensionera en

ledning så att den tillgodoser enbart sökandens eget behov i stället för att göra den så stor att den kan upplåtas också för ”allmänt” bruk om detta vore i och för sig tänkbart. Häremot kan möjligen invändas att omgången med koncessionsansökan och koncessionsprövning väger lätt i jämförelse med de ekonomiska fördelarna för anläggaren av att jämväl andra mot betalning betjänar sig av ledningen. Hittills anlagda oljeledningar i Sverige har främst avsett att förbinda tankfartygens tilläggspar med oljeupplagen i land. Ledningarna uppgår inte till nämnvärd längd. Emellertid måste beaktas den utveckling som de transoceaniska oljetransporterna för närvarande genomgår och som innebär att allt större fartyg kommer till användning. Den övre gränsen för dessa synes ligga så högt att sådana fartyg inte utan vidare kan betjäna sig av befintliga hamnanläggningar, vilka i allmänhet dimensionerats för betydligt mindre fartyg. Kostnader och andra svårigheter att fördjupa farleder och vidta andra erforderliga åtgärder för att ta emot dessa supertankers gör att lossningsplatser kan komma att nyanläggas på härför lämpade platser. Vidare är måhända att räkna med att utvecklingen inom sjöfarten kommer att medföra att nya hamnanläggningar avsedda även för annat än olja kommer att anläggas på lämpliga platser längs kusterna, kanske flera mil från den stad eller den ort, där hittills nyttjade hamnanläggningar finns. Dylika nyanläggningar behöver inte nödvändigtvis medföra att befintliga oljeupplag och dylikt också flyttas. Måhända är ändamålsenligare och billigare att lossa oljan vid den nya hamnanläggningen och sedan med mindre tonnage eller rörledning föra den till befintliga upplag eller till raffinaderi. De betydligt större avstånd mellan lossningsplats och upplag det här kan bli fråga om, jämfört med nuvarande förhållanden, gör att det kan framstå som ekonomiskt motiverat för flera oljebolag att gå samman om en ledning eller för ett företag att anlägga en ledning avsedd inte blott att täcka företagets eget behov utan även att upplåtas till nyttjande av andra. Som exempel på vilka

avstånd som här åsyftas kan nämnas det fallet att Stockholm skulle låta bygga en uthamn i Nynäshamn eller vid Himmersfjärden och det fallet att en lossningsplats skulle anläggas i det inre av Gullmarsfjorden för Uddevalla—Vänersborg etc. De transporter det här skulle bli fråga om är snarast att se som ett led i en omlastningsprocess. Tveksamt är då om man har anledning att låta anläggandet av en dylik ledning föregås av de näringspolitiska och transportpolitiska överväganden som ligger i en koncessionsprövning. Anser man koncessionsprövning inte vara erforderlig, bör gränsen för koncessionsfrihet sättas så högt att ledningar av nu angivet slag rymms inom den. Måhända skulle man då finna att gränsen bör bestämmas till 50 km.

Det nu sagda har närmast avsett en självständig ledning. Ett annat spørsmål är om ledningar som utgör grenledningar till en större ledning bör åtnjuta koncessionsfrihet i den mån de ej överstiger 50 km. Dessa ledningar kan ju inte sägas utgöra blott ett led i en omlastningsprocess så som de tidigare omhandlade. De utgör delar av ett distributionssystem och är närmast att se som tillbehör till eller delar av den större ledningen. Är frågan om grenledningarnas anläggande aktuell redan i samband med byggandet av huvudledningen, torde koncessionsansökan få förutsättas komma att omfatta jämväl grenledningen. Den koncessionsprövning som föregår anläggandet av huvudledningen kan som förut redovisats komma att innefatta bl.a. näringspolitiska och transportpolitiska överväganden. Det ligger i sakens natur att frågan om eventuella grenledningar då blir aktuell och måhända avgörande inverkar på hela koncessionsprövningen. Det är självklart att även aktuella grenledningar omfattas av koncessionen. Skulle frågan om att anlägga grenledningen aktualiseras först senare — t.ex. på grund av nyetablering av en industri, som var oförutsebar vid tiden för huvudledningens anläggande — torde olika tillämpningssvårigheter uppstå om koncessionsplikt stadgades först när grenledningen uppgår till den härför fastställda minsta längden. Med hänsyn här-

till synes starka skäl tala för att införa koncessionsplikt för grenledningen så snart denna jämte huvudledningen överstiger 50 km, oavsett grenledningens längd och oavsett om det är samma eller olika ägare till denna och huvudledningen. Visserligen kan sägas att koncessionen för huvudledningen borgar för att den som skall betjänas av en grenledning av måttlig längd är tillräckligt skyddad gentemot oskäligen villkor från grenledningens ägare, även om denne är en annan än huvudledningens ägare. Skulle grenledningens ägare i avsaknad av koncessionsbestämmelser för grenledningen betinga sig oskäligen transportvillkor, kan konsumenten själv låta vid huvudledningen hämta och på annat sätt till förbrukningsorten transportera oljan eller gasen. I sådana fall torde emellertid vara bättre att — som utredningen återkommer till nedan — öppna möjlighet för Kungl Maj:t att medge undantag från koncessionsplikten.

Emellertid kan från andra synpunkter ifrågasättas om det är välbetänt att släppa koncessionskravet för alla självständiga ledningar med en längd upp till 50 km. Till en början är klart att förut redovisade försvarssynpunkter måste beaktas även då det gäller förhållandevis korta ledningar. Samhällsplanering och naturvård måste alltid övervägas vid ledningsdragningen. Dylika överväganden torde emellertid inte vara påkallade — liksom ej heller bedömanden ur närings- eller transportpolitisk synpunkt — då fråga är om ledningar inom områden som är avsedda för upplag eller industrier. Sådana ledningar synes därför kunna oberoende av längd undantas från koncessionsprövningen. Vad gäller övriga ledningar är spørsmålet om undantag från koncessionsprövning en avvägnings- och omdömesfråga att avgöra med beaktande av samtliga nyssberörda synpunkter. Som förut nämnts kan från närings- och transportpolitisk synpunkt knappast möta några erinringar mot att en ledning av en längd upp till exempelvis 50 km kommer till stånd. En dylik ledning är å andra sidan ej så obetydlig att den inte kan innebära allvarliga olägenheter från försvars-, miljövårds-, naturvårds-

eller samhällsplaneringssynpunkt av den art att det framstår som motiverat att genom koncessionsprövning verkställa en avvägning av samtliga mot varandra stående intressen. En ännu kortare ledning kan även den vara olämplig i varje fall ur miljövärd-, naturvärd- eller samhällsplaneringssynpunkt. Här bör dock vara tillfyllest med enbart den prövning som enligt gällande lagstiftning inom berörda områden i vart fall förutsättes ske. Utredningen har med hänsyn till det anförda bedömt en längd av 20 km som lämplig övre gräns för koncessionsfriheten.

Då det vid fastställandet av en bestämd gräns för längden av ledning som fritas från koncessionsprövning alltid kan uppstå fall där koncessionsprövning för en längre ledning framstår som uppenbart opåkallad, bör i lagstiftningen öppnas möjlighet för Kungl. Maj:t att medge undantag från tillståndsplikten.

Kommunala gasledningar

Den distribution av gas avsedd främst för hushållsbrukning, uppvärmning m.m. som äger rum i de större städerna drivs av kommunala organ eller kommunala bolag. Någon olägenhet av att koncession ej ford-rats för hithörande ledningar har inte för-märkts. Gasdistributionen är en service från kommunernas sida som ligger helt i linje med andra serviceåtaganden som kommunerna gör för sina invånare. Den gas det här är fråga om har tidigare framställts av stenkolen utvinns numera så gott som uteslutande ur petroleumprodukter. Med hänsyn till ändamålet med denna gasdistribution och sättet för dess bedrivande talar starka skäl för att dessa ledningar undantas från konces-sionsplikten.

Säkerhetsbestämmelser

I förordningen (1961:568) om brandfarliga varor stadgas att den som vill från hamn, upplag eller annan anläggning till avnämare eller annan mottagare utanför anläggningens område transportera brandfarlig vätska me-

delst rörledning skall ha tillstånd till trans-porten. Stadgandet, som gäller transport av olja i pipeline, tillkom i syfte att underlätta för vederbörande myndigheter att kontrol-lera att ledning av detta slag utförs på sådant sätt att den fyller säkerhetens krav. Stadgan-det har ännu inte tillämpats, eftersom framdragnings av pipelines hittills inte varit aktuell.

Såsom framgår av vad tidigare redovisats föreslår utredningen att i närmare angivna fall pipeline ej skall få framdras eller begagnas utan koncession, meddelad av Kungl. Maj:t. Enligt utredningens mening saknas bärande skäl för att i sådant fall också kräva särskilt tillstånd enligt förordningen om brandfarliga varor. Utredningen föreslår därför sådan ändring i denna förordning, att undantag från tillståndsplikten skall gälla beträffande ledning för vilken koncession meddelats enligt lagen om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m.m. Utredningen återkommer till denna fråga i det följande.

I förordningen om brandfarliga varor föreskrivs vidare att rörledning för transport av brandfarlig gas eller brandfarlig vätska skall med tillhörande anordningar vara så utförd, att det föreligger betryggande säker-het för att vid transporten skada icke vållas genom brand eller annorledes. Av förord-ningen framgår också att det åligger kom-merskollegium att — i samråd med berörda myndigheter — utfärda de närmare före-skrifter som erfordras för tillämpningen av förordningen ävensom de allmänna anvis-ningar till förordningen som kan finnas erforderliga. Kollegiet har också under årens lopp utfärdat åtskilliga föreskrifter som gäller utförandet och beskaffenheten av rörledning. Dessa föreskrifter är dock inte utformade med sikte på pipelines. Kollegiet har emellertid förutskickat att, om det skulle bli aktuellt att anlägga sådan rörledning, kommer kollegiet att utfärda dylika före-skrifter. Enligt vad utredningen under hand erfarit har kollegiet nyligen påbörjat detta arbete och kommer de blivande bestämmel-serna att anpassas till de internationellt allmänt gällande normerna.

Enligt utredningens mening saknas anledning att i samband med ett genomförande av den föreslagna koncessionslagstiftningen göra ändring i den sålunda redovisade ordningen. Det får alltså ankomma på kommerskollegium att utfärda de säkerhetsbestämmelser som krävs för pipelines, och utredningen förutsätter härvid att de blir så omfattande och detaljerande att den som skall bygga en pipeline får det underlag som behövs för han skall kunna göra ledningen tillräckligt säker. Detta innebär att ett koncessionsbeslut inte behöver uppta alla säkerhetsbestämmelser. I vart fall torde det vara tillräckligt med en erinran om att sådana bestämmelser finns utfärdade i särskild ordning.

Krav på koncessionshavaren

Såsom tidigare berörts är en rörledningsanläggning av stor betydelse ur många synpunkter och medför avsevärda ekonomiska förpliktelser och följder av annan art. Anläggningen kan också innebära en fara som under olyckliga omständigheter kan leda till svåra ekonomiska och andra följder för såväl allmänna som enskilda intressen. Det är därför av vikt att koncessionshavaren har de ekonomiska resurser, som kan krävas för att fullgöra dessa förpliktelser. Även i utländsk lagstiftning har detta förhållande beaktats. Så kräver t.ex. den schweiziska lagstiftningen att koncessionshavaren genom försäkring skaffar sig täckning för de eventuella skadeståndskrav som kan riktas mot honom till följd av anläggningens drift. Att sträcka sig ända därhän finner utredningen knappast nödvändigt. Man torde kunna utgå från att vid den prövning, som görs i koncessionsärendet, på ett betryggande sätt tillses att koncession lämnas endast den som har förutsättningar och möjligheter att fullgöra alla de förpliktelser som kan härledas ur ledningens anläggning och drift. Enligt utredningens mening bör därför i lagen upptas såsom en förutsättning för koncessionens meddelande att det kan antas att konces-

sionshavaren är i stånd att uppfylla de villkor, som är förenade med koncessionen.

Koncessionstidens längd

Tiden för koncessionen har i ellagen upptagits till fyrtio år. Föreligger särskilda skäl kan den förlängas till sextio år. Motsvarande tidsbegränsningar för koncessionen har upptagits av såväl ellagstiftningsutredningen som eldistributionsutredningen. Hinder att förlänga koncessionstiden efter dess utgång finns inte. Den schweiziska oljeledningslagstiftningen medger en tid av femtio år för koncessionens bestånd. Enligt kommentaren till lagstiftningen har tiden bestämts med hänsyn till möjligheten att på denna tid avskrika anläggningarna. Utredningen anser för sin del att koncession för olje- och gasledning bör lämnas för en bestämd tid som anges i koncessionsvillkoren. Det bör finnas möjlighet att inom en rimlig tid ompröva förutsättningarna för koncessionen. Förhållandena kan ha ändrats på ett sätt som gör det önskvärt att ta frågan om koncessionen under förnyat övervägande. Hur lång koncessionstid som bör medges är givetvis ett avvägningsspörsmål mellan det allmännas intresse att kunna ompröva frågan och koncessionshavarens behov att ha trygghet för att gjorda investeringar inte blir onyttiga inom alltför kort tid. Utredningen har stannat för att koncessionen bör medges på en tid ej överstigande trettio år, eller, om särskilda skäl föreligger, längst fyrtio år. Inom denna tid bör anläggningen rimligen ha kunnat avskrivas. Man torde vidare kunna utgå från att, om koncessionshavaren så önskar och inte vägande skäl talar för annat, en fortsatt koncession lämnas.

Expropriation m.m.

I direktiven för utredningen har föredragande departementschefen under hänvisning till 1902 års ellag uttalat att i lagstiftningen borde finnas bestämmelser om bl.a. expropriation. I anslutning till vad tidigare anförts vill utredningen erinra om att expropria-

tionsrätt för oljeledning som är behövlig för företag av större gagn för orten infördes i expropriationslagen år 1947, då ett stadgande härom placerades i 1 § första stycket 13. Härtill har knutits vissa tillämpningsföreskrifter, likalydande med dem som gäller för farleder och anläggningar för luftfart och tillsammans med dem placerade i 87 §.

År 1969 avgav expropriationsutredningen ett betänkande om expropriationsändamål och expropriationsersättning m.m. (SOU 1969:50). I betänkandet upptogs ett delförslag till allmän expropriationslag vari bl. a. föreslogs nya bestämmelser rörande expropriationsändamålen. I förslagets 2 kap. 4 § stadgades att expropriation fick äga rum för att tillgodose bl. a. allmänt behov av drivkraft, värme eller likartad nyttighet. Även om därigenom ej tillgodosågs allmänt behov fick expropriation äga rum för att bereda utrymme åt ledning för nyttighet som nyss nämnts om ledningen ingick i ett ledningsnät av betydelse för riket eller viss ort eller inkränget av ledningen var ringa i jämförelse med nyttan därav.

I förslagets 3 kap. 4 § upptogs ett allmänt stadgande att inom område som i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan avsatts till gata, väg eller annan allmän plats, hamn eller vattenområde, expropriation för annans räkning fick äga rum utan kommunens medgivande endast om synnerliga skäl förelåg. Stadgandet motsvarar 1 § andra stycket i ellagen.

Expropriationsutredningens förslag i denna del är föremål för överarbetning inom justitiedepartementet.

Av det anförda framgår att det redan enligt gällande expropriationslag är möjligt att exproprieras för framdragande av oljeledningar, som är behövliga för företag av större gagn för orten. Detta stadgande skulle måhända inte kunna åberopas för att erhålla expropriation för alla de olika slag av pipelines som omfattas av utredningens lagförslag. Skulle expropriationsutredningens förslag leda till lagstiftning i ämnet, skulle däremot expropriationsrätt för pipelines i erforderlig omfattning finnas.

Den av chefen för justitiedepartementet efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 november 1968 tillkallade utredningen om ledningsrätt har i ett samtidigt med detta betänkande överlämnat betänkande (SOU 1972:57) framlagt förslag till ledningsrättslag. Enligt detta förslag tillskapas en ny sakrätt, ledningsrätt, till förmån för ledning, för vars framdragande eller begagnande meddelats koncession. Ledningsrätten skulle möjliggöra för dem, som önskar dra fram nämnda ledningar, bl. a. pipelines för olja eller gas, att disponera det utrymme på fastighet, som behövs för ledningens framdragande och bibehållande utan hinder av den rätt som annan kan äga till fastigheten.

Utredningen finner sig i betraktande av vad sålunda anförts inte böra föreslå att i den nu ifrågavarande lagstiftningen upptas bestämmelser om expropriation.

Skyldighet att transportera för annans räkning

I direktiven till utredningen uttalade föredragande departementschefen att det syntes angeläget att koncessionerad ledning hölls öppen för var och en som var beredd att betala transporter och att alla som nyttjade ledningen behandlades lika i fråga om service och avgifter.

I den schweiziska lagstiftningen finns ett stadgande av liknande innebörd upptagen. Även den franska lagstiftningen har beaktat ifrågavarande problem och lämnat vissa föreskrifter i ämnet. I koncessionsvillkoren upptas de bestämmelser under vilka transporter för annans räkning skall fullgöras. I 1902 års ellag föreskrivs att innehavare av linjekoncession är pliktig att, om det är förenligt med koncessionens ändamål, leverera eller överföra ström åt dels innehavare av områdeskoncession, i den mån så erfordras för att denne skall kunna fullgöra de förpliktelser som åligger honom, dels ock eljest åt förbrukare vars verksamhet är av större betydelse för det allmänna.

Som tidigare uttalats måste det från samhällsekonomisk synpunkt anses otill-

fredsställande att olika företag lägger ledningar mellan samma orter om en enda ledning skulle kunna tillgodose dessa företags behov av transporter. Kostnaderna för ledningarna är i varje fall om de ej är korta så betydande att det framstår som slöseri med landets resurser om flera ledningar skulle förekomma. Även om ersättningar lämnas för det intrång och den skada en ledning skulle förorsaka, är det likväl olämpligt att betunga av ledningen berörda fastigheter med en belastning som inte är ofrånkomligen nödvändig. Likaledes framstår såsom olämpligt att öka de med ledningstransporterna förenade riskerna genom att lägga ledningar som inte från allmän transportsynpunkt är nödvändiga. Med hänsyn till det anförda finner utredningen angeläget att bestämmelser rörande transport av olja och gas för annans räkning upptas i lagstiftningen.

Utredningen anser att bestämmelse i ämnet bör upptas i själva lagtexten och inte såsom i viss utländsk lagstiftning i koncessionsvillkoren. Det kan nämligen understundom ställa sig svårt att redan vid meddelande av koncession bilda sig en klar uppfattning om behov av en sådan bestämmelse finns eller ej. Finns föreskrifter i lagen, vet koncessionshavaren att skyldigheten åvilar eller i vart fall i framtiden kan komma att åvila honom. Givet är att denna skyldighet måste begränsas med hänsyn till koncessionshavarens behov av ledningen för egna transporter. Uppenbarligen måste transporterna också vara förenliga med ledningens ändamål. Det bör åligga koncessionshavaren att ombesörja transporterna. Han bör vara skyldig att ställa erforderlig personal för ledningens drift till förfogande. Det bör vara den personal som vanligen nyttjas för ledningens drift som skall ombesörja transporterna. Den som önskar utnyttja ledningen kan inte påfordra att få använda egen personal. Bestämmelsen i utredningens förslag har utformats så att koncessionshavaren skall vara skyldig att mot ersättning ombesörja transport genom ledningen åt annan i den mån transporten är förenlig med ledningens ändamål och kan ske utan att

koncessionshavarens eget behov av ledningen eftersätts.

Skyldigheten att för annans räkning transportera genom ledningen torde liksom pris och övriga villkor härför i första hand böra avgöras genom förhandlingar mellan de berörda parterna själva. Skulle man inte kunna komma överens i en eller flera av dessa frågor, måste överlämnas till någon utanför parternas krets att fatta beslut härom. I 1902 års ellag har ett liknande problem behandlats. Innan utredningen anger sitt eget ställningstagande till spörsmålet, såvitt det gäller ledningen för olja och gas skall här lämnas en redogörelse för problemets behandling när fråga är om elektriska ledningar. Vad gäller dessa har problemets lösning varit föremål för delade meningar.

Såsom tidigare berörts stadgas i 1902 års ellag att innehavare av linjekoncession åligger att leverera eller överföra ström åt innehavare av områdeskoncession ävensom åt annan förbrukare vars verksamhet är av större betydelse för det allmänna. Alla koncessionshavare har skyldighet att, på framställning av den som nyttjar ström från den koncessionerade anläggningen eller önskar komma i åtnjutande därav, underkasta sig reglering av pris och övriga villkor för leverans eller överföring av strömmen.

Frågor om koncessionshavarens skyldigheter enligt ovannämnda bestämmelser vad angår strömleveransen som sådan prövas enligt gällande regler av kommerskollegium. Frågor om prissättning och övriga leveransvillkor handläggs däremot av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Prisregleringsnämnden utgörs av fem av Kungl. Maj:t för viss tid förordnade ledamöter. Enligt föreskrift i lagen skall vid förordnandet tillses att såväl leverantörintressena som förbrukarintressena blir representerade. Förutsättning för att prisregleringsärendet skall kunna upptas är att en strömförbrukare gör framställning därom. Framställningen skall inges till kommerskollegium, som, därest framställningen ej finnes uppenbart ogrundad, har att överlämna den till nämndens prövning. Framställning om ändring i

eller upphävande av beslutad prisreglering prövas i enahanda ordning.

Enligt bemyndigande i 1902 års ellag har Kungl. Maj:t utfärdat instruktion (1939:807) för prisregleringsnämnden. Enligt denna förordnar Kungl. Maj:t utom ledamöter i nämnden jämväl suppleanter för dem samt utser en ledamot att vara nämndens ordförande. När framställning om prisreglering från kommerskollegium överlämnats till nämnden, åligger det nämnden i första hand att söka åstadkomma frivillig uppgörelse mellan parterna. Nämnden har därför att i sådant syfte, innan vidare åtgärd företas, hänvisa parterna att underställa tvistefrågan Svenska elverksföreningens tariffkommission. Kommer förlikning härvid inte till stånd, får prisreglering likväl inte ske, förrän möjligheterna att förlikningsvis i annan ordning bilägga tvisten blivit undersökta av nämnden. Om nämndens prövning av prisregleringsfråga gäller bl.a. att skäligheten av priset för viss strömleverans skall bedömas med hänsyn till de förhållanden under vilka strömmen i det särskilda fallet levereras.

Tariffkommissionen består av åtta ledamöter, vilka för en tid av högst tre år tillsätts av elverksföreningens styrelse. Denna utser även ordförande i kommissionen. Förlikningsärendena handläggs i regel av ordföranden ensam eller av ordföranden jämte två av ledamöterna.

I sitt förslag till lagstiftning om elektriska anläggningar framlade ellagstiftningsutredningen (SOU 1966:39) vissa förslag till ändrade bestämmelser i ämnet. Enligt dessa skulle den leveransskyldighet som enligt gällande rätt ålåg koncessionshavare såvitt angick innehavare av områdeskoncession utsträckas att — till skillnad mot vad f.n. stadgades — avse även det fall att koncessionen meddelats för annat ändamål än yrkesmässig distribution. Beträffande prövningen av ärenden rörande skyldighet att tillhandahålla elektrisk kraft och den näraliggande frågan om reglering av pris och övriga villkor i samband med sådant tillhandahållande föreslog utredningen en omläggning i vissa hänseenden av vad nu gällde. Utredningen

förordade att verksamheten skulle såväl beträffande leveransskyldighet som i fråga om leveransvillkor handhas av kommerskollegium. Befogenhet att ingripa i prisreglerande syfte avsågs skola föreligga ej blott, som f.n., efter direkt framställning av abonnent utan även, om förhållandena skulle påkalla det, ex officio. Prisregleringsnämnden skulle upphöra, men i dess ställe skulle inrättas en statens elnämnd med i stort sett samma sammansättning som prisregleringsnämnden och med uppgift att biträda kommerskollegium vid handläggningen av ärenden av ifrågavarande slag. Kommerskollegium avsågs kunna bemyndiga elnämnden att självständigt pröva och avgöra vissa prisregleringsärenden, nämligen sådana som härrörde ur individuella tvister mellan abonnent och eldistributör och som inte hade principiell betydelse eller eljest var av allmän räckvidd. Elnämnden skulle alltså i dessa fall få motsvarande ställning som den nuvarande prisregleringsnämnden. I övrigt skulle nämndens uppgift vara av rådgivande art. Den förlikningsprocedur, som enligt gällande bestämmelser föregick slutligt beslut i prisregleringsärende, bibehölls i de ärenden som skulle avgöras av elnämnden. Förlikningsförfarandet gavs emellertid enligt förslaget en något annorlunda utformning. Bl.a. föreslogs möjlighet för parterna att själva utse förlikningsmän. Såväl kommerskollegiets beslut om leveransskyldighet som kollegiets eller elnämndens beslut om priser och andra leveransvillkor skulle kunna överklagas till regeringsrätten.

Genom beslut den 3 april 1964 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommerskollegium att verkställa utredning rörande organisationen m.m. av de statliga åtgärderna för rationalisering av elkraftdistributionen. Sedermera överlämnades uppdraget åt en särskild utredning (eldistributionsutredningen). Till denna överlämnades sedermera för att tas i övervägande vid fullgörande av dess uppdrag ellagstiftningsutredningens förut nämnda betänkande (SOU 1966:39).

I sitt betänkande om eldistributionens rationalisering (SOU 1968:39) upptog eldistribu-

tionsutredningen även förevarande spörsmål till övervägande och har härutinnan anfört bl. a. följande.

Utredningen kan ej godta det i 1966 års betänkande framförda förslaget att collegium skulle vara pliktigt att samråda med elnämnden i de prisregleringsärenden som stannar hos collegium. Dessa ärenden bör handläggas i samma ordning som gäller för collegiets verksamhet i övrigt. Den sakkunskap som collegium behöver för ändamålet får tillföras collegium i form av befattningshavare som anställs i verket med uppdrag att bereda förekommande ärenden för beslut av verksledningen.

I fråga om elnämndens sammansättning har utredningen ansett sig böra framlägga ett förslag som i vissa hänseenden skiljer sig från vad som förordats i 1966 års betänkande. Till en början finner utredningen angeläget att sammansättningen blir så bred att elnämndens verksamhet kan omfattas med förtroende från alla berörda intressenter. Ordföranden bör vara lagkunnig och erfaren i domarvärv. Härjämte bör nämnden ha två ledamöter med särskild sakkunskap. Sålunda bör den ene ha teknisk utbildning och den andre ekonomisk. Vid sidan av dessa tre personer bör finnas två ledamöter, den ene företrädande leverantörsintresset och den andre förbrukarintresset. Förslaget innebär alltså att nämnden skall bestå av fem ledamöter vid handläggningen av ett prisregleringsärende. De två partsrepresentanterna bör emellertid för varje särskilt ärende kunna av ordföranden efter samråd med parterna utväljas ur en större krets så att dessa två kommer att företräda den förbrukar- respektive leverantörsgrupp de tvistande kan anses tillhöra. Enligt utredningens mening bör därför Kungl. Maj:t förordna — förutom de tre opartiska ledamöterna — tio ledamöter som företrädare för partsintressen.

Utredningen anser att systemet med obligatoriskt förlikningsförfarande i prisregleringsärenden bör överges. Detta betyder självfallet icke att utredningen underkänner värdet av förlikningsförhandlingar i sådana ärenden. Tvärtom menar utredningen att kommerskollegium här som eljest när det gäller de elektriska frågorna bör verka för frivilliga uppgörelser och godkänna dessa så länge de kan anses ligga i linje med det allmännas intresse av en god elförsörjning. Enligt utredningens uppfattning bör collegium också när det gäller tvist av individuell slag undersöka möjligheterna att bilägga

tvisten, innan ärendet överlämnas till elnämnden.

I 1966 års betänkande förordas att det obligatoriska förlikningsförfarandet skall behållas när det gäller elnämndens handläggning av dit hänskjutna ärenden. Utredningen vill ej biträda detta förslag. Visserligen skulle ett genomförande av förslaget ej äventyra syftet med prisregleringssystemet, eftersom verkningarna av en förlikning ej skulle komma att sträcka sig utanför parternas eget intresseområde, men utredningen finner det vara principiellt oriktigt att påtvinga berörda parter en dylik ordning. De bör själva få avgöra, om ett förlikningsförfarande skall inledas eller ej. I sammanhanget förtjänar framhållas att det i 42 kap. 17 § rättegångsbalken omnämnda förlikningsförfarandet ej torde ha utnyttjats annat än i undantagsfall.

Framkommer att parterna i ett till elnämnden överlämnat ärende är intresserade av att förlikningsförhandlingar kommer till stånd, bör nämnden i samråd med dessa undersöka inför vem förhandlingarna lämpligen bör äga rum.

Enär frågan om eldistributionens rationalisering ansågs kräva ytterligare överväganden, upptogs i den proposition (1970:139), som framlades rörande vissa ändringar i 1902 års ellag, inga ändringar i lagen i nu förevarande hänseende.

Såsom framgår av det anförda har olika uppfattningar gjort sig gällande i en med förevarande likartad fråga såvitt angår elektriska ledningar. I anslutning till den mening som omfattats av såväl ellagstiftningsutredningen som eldistributionsutredningen anser förevarande utredning att det bör ankomma på den myndighet, som närmast under Kungl. Maj:t handhar frågor rörande olje- och gasledning, att fatta beslut i fråga om begagnandet av sådan ledning och villkoren härför. Detta torde leda till snabbaste och mest rationella resultat. För att tillförsäkra vederbörande ämbetsverk all nödig sakkunskap finner utredningen lämpligt att verket har till sitt förfogande en rådgivande nämnd, oljeledningsnämnden, som på dess begäran har att avge yttrande i ärende av nu ifrågavarande slag. Ledamöterna i nämnden bör utses av Kungl. Maj:t på en tid av tre eller fyra år. För varje ledamot bör finnas en

suppleant. Antalet ledamöter kan lämpligen bestämmas till fem. Ett större antal skulle försvåra och tynga arbetet. Ordföranden bör vara lagkunnig. De övriga ledamöterna synes böra representera speciell sakkunskap på ifrågavarande område eller representera de olika intressen som kan beröras. Kostnaderna bör gäldas av allmänna medel.

För att möjliggöra för ämbetsverket och nämnden att vid avgörandet av ifrågavarande ärenden erhålla erforderliga uppgifter av ekonomisk och teknisk art bör i lagen stadgas en skyldighet för koncessionshavaren att tillhandahålla ämbetsverket dylika uppgifter. Uppgifter som av koncessionshavaren eller annan lämnas i sådant ärende bör vara underkastade samma sekretessbestämmelser som finns upptagna i lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden för där avsedda uppgifter. Eldistributionsutredningen har i sitt förslag till ellag upptagit motsvarande stadganden i fråga om uppgifter i vissa elreglerings-spörsmål.

I ellagstiftningsutredningens förslag till ellag upptogs vissa föreskrifter om obligatoriskt förlikningsförfarande före elnämndens avgörande av frågor som underställts bedömning. Eldistributionsutredningen fann dylikt förfarande inte erforderligt. Att före avgörandet av frågor om transporter av olja eller gas för annans än koncessionshavaren räkning föreskriva obligatoriskt förlikningsförfarande finner utredningen inte påkallat. Ett sådant stadgande skulle onödigt tynga och försinka handläggningen av ärendena. Å andra sidan är det önskvärt att, där så bedömes kunna leda till snabbare resultat, det ämbetsverk som handhar dessa frågor verkar för att frivillig uppgörelse kommer till stånd. Hinder lär inte möta för parterna i ärendet att själva besluta att underkasta sig skiljemannaförfarande och sedan överlämna skiljenämndens beslut såsom sin egen överenskommelse i ärendet.

Med hänsyn till den vikt som man lägger vid koncessionshavarens förutsättningar att kunna handha anläggningens drift och därmed sammanhängande förhållanden bör överlåtelse av koncessionen inte få äga rum utan särskilt tillstånd. På motsvarande sätt som i fråga om elektriska anläggningar bör överlåtelse av koncession få ske endast efter medgivande av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Under vissa förhållanden kan skäl föreligga till återkallande av koncessionen. I ellagen finns upptaget ett stadgande att koncessionen helt eller delvis kan återkallas, om koncessionshavaren i väsentlig mån åsidosatt antingen föreskrift, som givits vid meddelande av koncession, eller bestämmelser om distributionsskyldighet eller om han under tre år i följd ej haft ledningen eller ledningsnätet i bruk. I såväl ellagstiftningsutredningens som eldistributionsutredningens förslag har ett motsvarande stadgande upptagits. Den sistnämnda utredningen har därjämte upptagit en föreskrift om att kommerskollegium äger återkalla koncessionen, om särskild anledning härtill föreligger med hänsyn till distributionens ordnande.

Utredningen anser att ett stadgande bör upptas för liknande fall i fråga om pipelines. Bestämmelsen bör utformas i överensstämmelse med vad ellagstiftningsutredningen förordat. Föreskrift om att koncessionen skall kunna återkallas om särskild anledning härtill föreligger med hänsyn till distributionens ordnande torde inte vara påkallad i fråga om pipelines. Antalet sådana kommer säkerligen att bli mycket begränsat och något behov av att på grund härav kunna återkalla koncessionen torde knappast uppstå inom överskådlig framtid.

I vissa utländska lagstiftningar finns föreskrifter om koncessionens upphörande i fall koncessionshavaren av en eller annan anledning själv önskar avstå sin koncession. Därvid har föreskrivits att frånträddandet skall medges av vederbörande myndighet. Motsvarande stadgande finns inte i ellagstiftningen.

Utredningen har ej funnit anledning att i förevarande lagstiftning föreslå någon liknande bestämmelse.

Eldistributionsutredningen har upptagit vissa bestämmelser angående förfarandet vid överflyttande av koncession helt eller delvis på ny koncessionshavare. Stadgandena är av följande innehåll:

Avser koncession helt eller delvis distribution som skall överflyttas på ny koncessionshavare, äger kommerskollegium i samband med koncessionens meddelande föreskriva att frånträdaren omedelbart skall till koncessionshavaren avstå distributionsledning, transformatorstationer, ställverk och liknande anläggningar samt maskiner, fordon, materiel och därmed jämförliga föremål, i den mån egendomen ingick i den övertagna distributionsverksamheten. Är anläggningen belägen inom frånträdaren tillhörig fastighet, äger kollegium dessutom föreskriva att frånträdaren skall vara pliktig tåla att koncessionshavaren får under viss tid förfoga över den mark som fordras för att anläggningen ej skall behöva flyttas. Gäller koncession helt eller delvis distribution som skall övergå på koncessionshavaren, äger kommerskollegium som villkor för koncessionen föreskriva att denna skall vara pliktig övertaga vissa frånträdaren tillhöriga anläggningar och föremål. Är anläggningen som skall övertagas belägen på frånträdaren tillhörig fastighet, äger kommerskollegium föreskriva att också denna skall övertagas av koncessionshavaren, om fastigheten eljest skulle bli utan värde för frånträdaren.

Som motivering anförde eldistributionsutredningen bl.a. följande:

När koncession upphör att gälla, ankommer det på koncessionsmyndigheten att avgöra vem som i fortsättningen skall handha den med koncessionen avsedda distributionen. Utfaller prövningen så att den tidigare distributören får fortsätta verksamheten, uppkommer ej särskilda problem. Leder däremot prövningen till att annan bör överta distributionen, kan ej uteslutas att svårigheter uppstår när det gäller att finna en efterträdare. Oftast torde dock myndighetens prövning också härvidlag bli tämligen enkel, beroende på att frivilligt träffad överenskommelse om distributionens framtida handhavande föreligger samt att myndigheten anser överenskommelsen tillgodose

lagens krav i skilda hänseenden, innebärande att koncession kan meddelas för ny distributör som utan avbrott fortsätter verksamheten på ett tillfredsställande sätt. I en del fall torde en mera aktiv insats krävas av myndigheten, nämligen om ingen anmält sitt intresse av att åtaga sig den distribution varom fråga är. Mer eller mindre ingående undersökning av myndigheten kan då bli erforderlig för att spörsmålet skall kunna lösas på frivillighetens väg. Det läget kan emellertid tänkas uppstå att det överhuvud ej finns någon som vill övertaga distributionsansvaret eller härför uppställer villkor som är oantagliga från allmän synpunkt, något som medför risk för att abonnenter blir utan elström. En sådan utveckling kan uppenbarligen ej godtas. Myndigheten måste kunna vända sig till företag, vilkas tekniska, ekonomiska och organisatoriska resurser är sådana att de kan upprätthålla en fullgod eldistribution till rimliga priser och vara villiga att på skäliga villkor överta de för distributionen nyttjade anläggningarna.

Utredningens överväganden i denna fråga har lett till den slutsatsen att den enda tänkbara utvägen är att de större regionala kraftföretagen, vanligen benämnda råkraftleverantörerna, frivilligt påtager sig uppgiften att överta distribution som visat sig omöjlig att lägga på annan. Enklast vore om råkraftleverantörerna ville skriftligen utfästa sig att — om och i den mån så påfordras av koncessionsmyndigheten — inom sina kraftförsörjningsområden överta eldistribution som tidigare bedrivits av annan och att i samband därmed på skäliga villkor också överta den anläggning varom fråga är jämte därtill hörande för verksamhetens bedrivande normalt behövligen egendom.

Utredningen har genom underhandsförfrågningar hos vattenfallsverket och kraftverksföreningen förvissat sig om att råkraftleverantörerna i princip är beredda att avlämna förbindelser av ovan angiven innebörd, men att de vill avvakta den slutliga utformningen av ellagen innan förbindelserna avges.

En ytterligare förutsättning för att en av koncessionsmyndigheten beslutad överflyttning av eldistribution på ny koncessionshavare skall kunna tillfredsställande genomföras i praktiken är så gott som alltid att de för distributionen dittills begagnade anläggningarna också överflyttas på den nye distributören. När parterna inom rimlig tid träffar avtal om överlåtelse av anläggningarna på villkor, som ej föranleder erinran från

allmän synpunkt, uppkommer ej särskilda problem. Erfarenheten visar att förhandlingar av detta slag vanligen blir långdragna, vilket medför att koncessionsmyndigheten av hänsyn till abonnenterna nödgas att i stor omfattning meddela beslut om dels tillfälliga förlängningar av utlöpta äldre tillstånd och linjekoncessioner, avseende närdistributionsledning, och dels tillfälliga linjekoncessioner beträffande nytillkommande dylika ledningar, allt i avvaktan på att den frånträdande distributören skall kunna träffa en från hans synpunkt skälig uppgörelse om de i verksamheten ingående anläggningarna.

Utredningen har övervägt om bestämmelser av förevarande slag bör upptas i nu förevarande lagstiftning. Det är naturligtvis inte uteslutet att situationer sådana som de av eldistributionsutredningen omnämnda kan uppkomma med avseende på olje- och gasledningar. Hela detta problem synes emellertid under överskådlig framtid vara av rent teoretisk karaktär. När en pipeline kommer att anläggas här i landet, kan förväntas — med hänsyn till vad som avses skola krävas för koncession — att tillräckligt starka ekonomiska intressen uppbär företaget och att koncessionen kommer att omfatta en tid av 30–40 år. Utredningen har därför inte ansett sig böra tynga lagstiftningen med bestämmelser i ämnet, i synnerhet som dessa bestämmelser torde bli omfattande och i praktiken svårtillämpade.

Förhandsmedgivande att påbörja ledningsrättsförrättning

De utredningar som kommer att fordras innan en koncessionsansökan kan bifallas blir merendels mycket omfattande. En viss tidsutdräkt före beslutet kan därför inte undvikas även om sökanden själv väl förberett ansökningen. Om sökanden avser att för ledningens framdragande skaffa sig ledningsrätt enligt den förut omnämnda ledningsrättslagen, kommer ytterligare dröjsmål efter koncessionens meddelande att uppstå innan beslut i ledningsrättsfrågan föreligger. Vid den förrättning som avses skola föregå detta beslut fordras en genomgång av ledningens sträckning i detalj och ett bedömande av

markägarnas invändningar och krav. För att i möjlig mån kunna begränsa den tid som åtgår för besluten om koncession och om ledningsrätt har utredningen ansett det önskvärt att den förrättning om ledningsrätt som enligt lagen skall äga rum skall kunna påbörjas innan slutligt besked lämnas i koncessionsfrågan. Kungl. Maj:t som handhar det senare spörsmålet lär efter någon tid kunna överblicka om koncessionsansökan har den bärighet att den bör kunna bifallas även om inte alla detaljvillkor helt kunnat fastställas. Utredningen har därför funnit det ändamålsenligt att i koncessionslagstiftningen öppna en möjlighet för Kungl. Maj:t att medge att förrättning enligt den föreslagna lagstiftningen om ledningsrätt påbörjas innan slutligt bifall till koncessionen lämnas. I medgivandet måste emellertid ges besked om ledningens huvudsakliga sträckning samt sådana villkor som kan beröra ledningsrättens omfattning.

Ansvar för skada

Enligt vissa speciallagstiftningar gäller skadeståndsbestämmelser som avviker från de allmänna skadeståndsrättsliga reglerna i svensk rätt. Så är t.ex. fallet med de skadeståndsregler som finns upptagna i 1902 års ellag och atomansvarighetslagen (1968: 45). Enligt dessa lagar gäller i fråga om skadeståndsskyldigheten s.k. strikt (objektivt) ansvar gentemot tredje man. Anledningen till detta stränga ansvar är uppenbarligen i första hand att söka i att den verksamhet som dessa lagar avser betraktas som så farlig att det skäligen kan krävas att skyddet för tredje man blir mera omfattande än enligt de vanliga reglerna.

För skada som orsakats genom inverkan av ström från en elektrisk anläggning svarar enligt huvudregeln i 1902 års ellag anläggningens innehavare. En förutsättning härför är dock att anläggningen har egen generator eller transformator som alstrar inte endast ofarlig ström. Den skadevallande strömmen skall m.a.o. ha utgått från en starkströmsanläggning.

Det skadeståndsansvar som sålunda åvilar innehavaren av en starkströmsanläggning är oberoende av vållande hos honom själv eller hans personal. Här föreligger alltså strikt ansvar. Ansvarigheten mildras dock genom flera undantagsregler. För skada som orsakats genom "händelse av högre hand" föreligger sålunda inte ansvar. Undantag gäller vidare för skada som uppkommit inom byggnad eller inhägnad gård och som orsakats av ström som med en spänning av högst 250 volt tillförts förbrukningsanläggning för starkström. Anläggningens innehavare är likaledes fri från ansvar om den skadelidande själv vållat skadan genom grov vårdslöshet eller genom underlåtenhet att fullgöra honom åliggande skyldighet mot anläggningens innehavare eller ägare. 1902 års ellag innehåller ej regler om jämkning av skadeståndet för de fall då strikt ansvar föreligger. Antingen utgår full ersättning eller ingen ersättning alls. Den enligt 1902 års lag skadeståndsskyldige kommer alltså vid sådant medvållande från den skadelidandes sida, som inte varit grovt, i sämre läge än då enligt allmänna regler skadeståndsansvar föreligger på grund av vållande. Å andra sidan går den skadelidande miste om ersättning, när han genom överträdelse av gällande föreskrifter eller annan grov vårdslöshet själv vållat skada eller denna varit föranledd av hans underlåtenhet att fullgöra honom jämlikt åtagande eller av annan grund åliggande skyldigheter mot den elektriska anläggningens innehavare eller ägare.

I ellagstiftningsutredningens förslag till ny ellagstiftning (SOU 1966:39) förordade utredningen bibehållande av det strikta skadeståndsansvaret gentemot tredje man men tillade en bestämmelse att medvållande från den skadelidandes sida skulle föranleda jämkning av honom tillkommande skadestånd utom i de fall då medvållandet var ringa. Beträffande det strikta skadeståndsansvaret anförde utredningen.

Reglerna om strikt skadeståndsansvar för innehavare av elektrisk anläggning då genom inverkan av ström från anläggningen orsakas *skada å tredje man* härrör ur den vid tiden

för tillkomsten av 1902 års lag rådande uppfattningen om de särskilda risker för allmänheten, som är förbundna med användningen av elektrisk kraft. I första hand synes man ha tänkt på faran för skada genom beröring med ledningen. På grundval av föreliggande statistiska uppgifter torde numera kunna sägas att farhågorna varit överdrivna. De olyckor som inträffat torde i de flesta fall vara att tillskriva någon form av oaktsamhet, antingen på anläggningshavarens eller på den skadelidandes sida. Antalet allvarliga olyckor har varit förhållandevis litet. Det skulle därför måhända kunna ifrågasättas om det är motiverat att bibehålla reglerna om strikt skadeståndsansvar och om alltså icke de allmänna skadeståndsrättsliga reglerna med vållande som skadestandsgrund kunde vara tillfyllest. Emellertid är det uppenbart att den elektriska strömmen i sig innefattar ett betydande mått av farlighet. Visserligen har säkerheten ökat genom att dels kraven stigit på de elektriska anläggningarnas utförande och skötsel, dels allmänhetens förtrogenhet med deras rätta handhavande vuxit. Den allt vanligare användningen av elektrisk kraft för olika ändamål och i olika sammanhang kan å andra sidan vara en anledning att ej minska det skadeståndsansvar som en anläggningsinnehavare hittills haft. Det torde också med fog kunna göras gällande att det inte ligger något orimligt i att den som i likhet med innehavaren av en elektrisk anläggning bedriver en verksamhet, vilken enligt vad erfarenheten visar allt emellanåt ger upphov till olycksfall med mycket allvarliga skador, i första hand får stå risken för den skada som sålunda drabbar andra människor. Det synes vidare icke osannolikt att ett strikt skadeståndsansvar är ägnat att påverka anläggningsinnehavaren att sköta sin anläggning så att skada såvitt möjligt förebygges. Principen om det med innehavet av elektrisk anläggning förenade strikta skadeståndsansvaret har för övrigt nu funnits lagfäst under så lång tid att den torde ha blivit allmänt accepterad.

Efter att ha redogjort för jämningsreglerna vid medvållande uttalade utredningen följande.

De ifrågavarande reglerna är onekligen ganska osmidiga och kan icke alltid leda till ett skäligt resultat. Det har kunnat förmärkas att en viss obenägenhet från domstolarnas sida att bedöma en skadelidandes medvållande som grovt. Önskemål har också

framkommit om möjligheter till ett mera nyanserat avgörande. Utredningen anser det rimligt att även vid strikt ansvar medvållande från den skadelidandes sida medför den jämkning av honom tillkommande skadestånd som efter omständigheterna i det enskilda fallet kan anses skäligen. Frågan om medvållandes inverkan på skadeståndet bör alltså även i detta fall i princip bedömas efter den allmänna regel som återfinnes i 6 kap. 1 § andra punkten strafflagen. En modifiering till förmån för den skadelidande kan dock vara motiverad. Har sålunda medvållandet varit ringa, synes detta icke böra föranleda jämkning av skadeståndet. Med hänsyn till elektricitetens speciella farlighet kan nämligen även en ringa grad av oförsiktighet medverka till uppkomsten av en mycket allvarlig skada. Det är tänkbart att domstolarna även utan att detta direkt föreskrives skulle underlåta att vid olycksfall, orsakade av elektrisk ström, jämka ett skadestånd på grund av endast ringa medvållande. Emellertid har det synts utredningen önskvärdt att i en ny lag om elektriska anläggningar, i likhet med vad som skett i atomansvarighetslagen, intages en uttrycklig bestämmelse av denna innebörd.

I den tidigare nämnda propositionen (1970:139) rörande vissa ändringar i 1902 års ellag motiverade föredragande statsrådet bibehållandet av det strikta skadeståndsansvaret sålunda.

Vid en bedömning av utredningens förslag såvitt avser skada genom inverkan av elektrisk ström bör till en början slås fast att ett skadeståndsansvar oberoende av vållande alltså synes fylla ett behov på detta område. Införandet av ett strikt ansvar i 1902 års lag markerade lagstiftarens uppfattning om produktion och distribution av elektrisk ström som en utpräglat farlig verksamhet. Även om teknikens utveckling bidragit till en drastisk förändring av samhället sedan lagens tillkomst och denna förändring måste antas ha lett till en betydligt mer nyanserad uppfattning om begreppet farlig verksamhet, finns det i dag ingen anledning att på det nu ifrågavarande området ha någon väsentligt annan inställning än vid lagens tillkomst. Samtliga remissinstanser, som yttrat sig i frågan, har också instämt i utredningens uppfattning om ett bibehållande av strikt ansvar på området.

Vad gäller medvållande på den skadelidandes sida uttalade föredragande statsrådet, att utredningens förslag i denna del inte överensstämmer med senare lagstiftning om skadeståndsansvar oberoende av vållande och statsrådet var därför — i likhet med LO och vissa andra remissinstanser — inte beredd att följa utredningen på denna punkt. Statsrådet föreslog därför att i fråga om verkan av den skadelidandes medvållande samma regel borde gälla som hittills.

Enligt 11 § atomansvarighetslagen utgår ersättning för skada, som närmare definieras i lagen, även om atomanläggningens innehavare ej är vållande till skadan. Innehavaren är emellertid ej ansvarig i anledning av atomolycka, som är en direkt följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, inbördeskrig eller uppror eller som orsakats av allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art. Enligt 13 § skall ersättning i princip bestämmas med tillämpning av allmänna skadeståndsregler. Jämknings av skadeståndet i anledning av medvållande på den skadelidandes sida får äga rum endast om medverkan till skadan skett uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet. Atomansvarighetslagen bygger i stor utsträckning på internationella konventioner och gemensamt nordiskt lagstiftningsarbete. I den proposition (1968:25), genom vilken förslag till lagen förelades riksdagen, anförde föredragande statsrådet bl.a. följande.

I 11 § föreskrivs med användande av det i svenskt lagspråk gängse uttryckssättet för att utmärka objektivt ansvar, att ersättning enligt lagen utgår "även om atomanläggningens innehavare ej är vållande till skadan". — — — I en av konventionerna, den s.k. Pariskonventionen, talas om atomolycka som är en "direkt följd" av krigshandling etc. Det är med hänsyn till den orsaks- och adekvanslära som tillämpas i nordisk skadeståndsrätt tveksamt om ordet "direkt" får någon självständig betydelse i svensk lagtext. Det har trots detta ansetts lämpligt att följa konventionstexten på denna punkt. Några praktiska tolkningsproblem torde inte uppkomma.

Anspråk på ersättning för atomskada får enligt 14 § atomansvarighetslagen ej göras

gällande mot annan än innehavaren av atomanläggningen eller den som meddelat försäkring mot hans ansvarighet. Anspråk på ersättning för atomskada för vilken anläggningsinnehavaren inte är ansvarig får göras gällande endast mot fysisk person som orsakat skadan uppsåtligt.

I 18 § atomansvarighetslagen stadgas att, om två eller flera anläggningsinnehavare är ansvariga för samma skada, de solidariskt ansvarar för skadeståndet. Mellan anläggningsinnehavarna inbördes fördelas ansvarigheten efter vad som är skäligt med hänsyn till varje anläggnings andel i skadans uppkomst och övriga omständigheter.

Enligt 21 § atomansvarighetslagen finns en kortare preskriptionstid för ersättningsanspråk. Vid äventyr av talans förlust skall den som vill rikta sådant anspråk mot innehavare av atomanläggning anmäla sitt anspråk hos innehavaren inom tre år från den dag, då han fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort få kännedom om att han lidit skada, som medför rätt till ersättning enligt denna lag, och om den för skadan ansvarige.

I anslutning till denna paragraf anförde föredragande departementschefen att tiden för korttidspreskriptionen enligt tidigare förslag satts till två år men i det föreliggande lagförslaget till tre år. Detta betingades av föreskrifter i en av konventionerna. Departementschefen anmärkte i detta sammanhang att ett år 1957 framlagt förslag till lag om fordringspreskription (SOU 1957:11) beträffande utomobligatoriska skadeståndsanspråk i allmänhet innehöll en regel om en preskriptionstid av tre år, räknad från det den skadelidande fick eller bort få kunskap om skadan och den för skadan ansvarige. Vidare påpekades att det för att avbryta treårspreskriptionen räckte med krav utom rätta.

I atomansvarighetslagen finns stadgat skyldighet för innehavare av atomanläggning i landet att ta och vidmakthålla försäkring för att täcka sin ansvarighet för atomskada intill det ansvarighetsbelopp som gäller enligt lagen dvs. högst 50 miljoner kronor (22 § jfr. med 17 §).

Av förut redovisade statistiska uppgifter

framgår att i vart fall i Europa antalet skadefall till följd av läckning från pipelines varit förhållandevis litet. Risken för personskador torde inte vara lika omedelbar som då det gäller elektriska anläggningar eller atomanläggningar. Emellertid kan vid olyckshändelse med pipelines egendomsskadorna bli omfattande och de ekonomiska konsekvenserna allvarliga och betungande för den som drabbas därav. För undvikande av olyckshändelser är det av synnerlig vikt att ledningarna är av hög kvalitet och säkerhetsanordningarna fullt betryggande, liksom att tillsynen av ledningarna och driften skötes med största omsorg och noggrannhet. För elektriska ledningar har statsmakterna, oaktat att även där numera olycksfallsfrekvensen är förhållandevis låg, ansett sig böra bibehålla det strikta skadeståndsansvaret för ledningens ägare eller innehavare. Även i fråga om atomanläggningar har strikt skadeståndsansvar ansetts böra gälla. Detta torde vara särskilt påkallat med hänsyn till dessa anläggningars betydligt större farlighet för människan. Emellertid är å andra sidan här säkerhetsanordningarna utomordentligt rigorösa. En synpunkt som spelat in i fråga om de elektriska anläggningarna synes ha varit den att statsmakterna ansett det önskvärt att den som stod skadeståndsansvaret också hade sådana ekonomiska resurser att den skadelidande inte skulle behöva riskera att inte utfå honom tillkommande ersättning. Även inom andra områden, där en viss verksamhet har betraktats som mera farlig och riskfylld, exempelvis transportområdena, har man skärpt skadeståndsansvaret utöver det enligt allmänna regler gällande.

I proposition 1972:5 med förslag till skadeståndslag har föredragande departementschefen, efter att ha redogjort för målsättningen för det framtida reformarbetet inom skadeersättningsområdet, anfört att efter hand som existerande ersättningsanordningar av försäkringsmässig art byggdes ut eller nya sådana anordningar infördes, kom skadeståndsrätten att få allt mindre betydelse, framför allt på person- och saksksadeområdet, och att man måste vara mycket åter-

hållsam när det gällde reformer som innebar att det skadeståndsrättsliga systemet byggdes ut och förstärktes. Det borde, enligt departementschefen, t.ex. inte komma i fråga att införa nya regler om objektivt skadeståndsansvar för person- eller sakskada, såvida inte behovet av förbättrat skydd på ett visst område var så trängande, att man inte kunde avvakta den successiva utbyggnaden av andra ersättningsanordningar.

När det gäller ledningar för petroleum och naturgas, finns behov av för tredje man betryggande skadeståndsrättsliga regler i och med att ledningen tas i drift. Här måste enligt utredningens mening med andra ord anses föreligga sådana omständigheter som departementschefen åsyftat med vad som sist anförts. Med hänsyn härtill föreslås att det stadgas ett strikt skadeståndsansvar innebärande skadeståndsskyldighet för koncessionshavaren även då denne ej är vållande till skadan.

Frihet från skadeståndsansvar har i såväl ellagen som atomansvarighetslagen stipulerats vid olycka som beror av, såsom det uttrycks i förstnämnda lagstiftning, "högre hand". En motsvarande bestämmelse bör även upptas i förevarande lagstiftning. Härvid synes samma ordalag som i atomansvarighetslagen böra väljas. Även om den för rent svenska förhållanden kan synas i viss mån onödigt omfattande, torde den dock böra godtas med hänsyn till önskvärheten av att överensstämmelse nås med annan lagstiftning och med det språkbruk, som godkänts i samband med internationella konventioner på likartade områden.

I fråga om jämkning av skadeståndet vid medvållande från den skadelidandes sida finns skilda lösningar i 1902 års ellag och atomansvarighetslagen. Den förra lagen uppger inga jämningsregler vid strikt ansvar under det att atomansvarighetslagen föreskriver jämkning om skadan skett uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet. De av ellagstiftningsutredningen föreslagna jämningsreglerna har statsmakterna ansett sig inte kunna godta under hänvisning till senare lagstiftning. Härmed torde ha avsetts atom-

ansvarighetslagen. Statsmakterna synes alltså omfatta den ståndpunkt i förevarande hänseende som intagits i atomansvarighetslagen. Utredningen har med hänsyn härtill i sitt förslag till lagstiftning om pipelines ansett sig böra uppta ett stadgande av innebörd att jämkning av skadestånd i anledning av medvållande på den skadelidandes sida får äga rum endast om medverkan till skadan skett uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet.

Om två eller flera koncessionshavare är ansvariga för skada, exempelvis skada som uppstår genom läckning från två ledningar i sammanbindningspunkten, bör de svara för skadeståndet solidariskt. Mellan koncessionshavarna inbördes bör ansvarigheten fördelas efter vad som är skäligt med hänsyn till varje lednings andel i skadans uppkomst och övriga omständigheter. Motsvarande bestämmelser finns i 18 § atomansvarighetslagen.

I 1902 års ellag finns en preskriptionstid av två år från det skadan inträffade inom vilken anspråk på skadestånd skall ha framställts. Försummas detta, skall rätten till talan vara förlorad. Atomansvarighetslagen uppger såsom tidigare nämnts en treårig preskriptionstid som börjar då den skadelidande fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort få kännedom om att han lidit skada, som medför rätt till ersättning enligt lagen, och om den för skadan ansvarige. Talan om ersättning skall väckas mot anläggningens innehavare inom en tid av tio år från den dag då atomolyckan inträffade. Utredningen vill för sin del förorda att preskriptionstiden bestäms i enlighet med nyssnämnda stadganden i atomansvarighetslagen. Det torde vara önskvärt att såvitt möjligt i stort sett enhetliga bestämmelser gäller i fråga om preskriptionstiden vid likartade förhållanden.

Vad gäller frågan mot vem skadeståndskravet bör riktas har utredningen stannat för att föreslå att kravet på motsvarande sätt som skett i atomansvarighetslagen skall kanaliseras mot koncessionshavaren. En dylik ordning är också en logisk följd av den konstruktion av skadeansvarighetsreglerna som förut angivits. Skadeståndskravet bör

riktas mot koncessionshavaren och ansvaret för ersättningen bör vila på denne. Även om ledningen begagnas för transport av annan tillhörig vara, bör koncessionshavaren bära ansvaret för ledningens drift gentemot tredje man. Såsom tidigare framhållits bör transport av vara vem den än tillhör ombesörjas av koncessionshavarens personal. Från de regler för vilka nu redogjorts har undantagits skada, som på grund av ledningens drift eller av annan anledning kan uppkomma på den vara, som befordras med ledning. Sådan skada får ersättas enligt de bestämmelser som följer av transportavtalet eller eljest kan vara föreskrivna.

Frågan om koncessionshavaren bör vara skyldig att genom försäkring skydda sig mot skadeståndsanspråk har utredningen tidigare berört och därvid ansett sådan skyldighet inte böra fastslås i lagen. Spörsmålet huruvida lagstadgad försäkringsplikt alltid bör åvila innehavare av anläggning som bedriver mer eller mindre farlig verksamhet bör upptas i ett större sammanhang. Att försäkringsplikt föreskrevs i atomansvarighetslagen sammanhängande med vad som fastställt i de internationella konventionerna.

I 1902 års ellag ges i princip den som utgivit ersättning för skada en regressrätt gentemot den som vållat skadan. För denna regressrätt gäller vanlig tioårspreskription. Frågan om att bestämma en så kort preskriptionstid som ett år för regressrätten upptogs till övervägande i samband med år 1958 företagna ändringar i lagstiftningen men förföll efter erinran från lagrådets sida. Utredningen har för sin del ansett sig inte böra föreslå någon avvikelse från regeln om tioårspreskription beträffande regressrätten.

I atomansvarighetslagen har anläggningsinnehavaren regressrätt endast mot fysisk person som orsakat skadan uppsätligen.

Utredningen anser för sin del att samma norm bör gälla för koncessionshavarens regressrätt som för rätten att få jämkning beträffande skadestånd. Regresskrav i anledning av skadeersättning bör därför av koncessionshavaren få riktas mot den som uppsätligen eller genom grov vårdslöshet vållat

skadan. I övrigt bör han inte få kräva åter vad han utgivit i vidare mån än vad som följer av bestämmelsen om fördelning av skadeståndet mellan två eller flera koncessionshavare som är ansvariga för skadan.

Motsvarighet till de skadeansvarighetsregler som här förordats saknas i gällande lagstiftning när det gäller transport eller lagring av brandfarliga varor. Huruvida regler motsvarande de av utredningen föreslagna bör gälla även vid andra transporter än genom ledningar som omfattas av denna lag och vid lagring torde få övervägas i annat sammanhang. Det ligger inte inom ramen för utredningens direktiv att framlägga förslag härvidlag.

Förhållandet till annan lagstiftning

I ett flertal författningar lämnas föreskrifter som berör framdragande eller begagnande av sådana rörledningar som avses med förevarande lagstiftning. En av de viktigaste är den tidigare nämnda förordningen om brandfarliga varor. Även miljöskydds- och naturvårdslagarna samt byggnadslagen, vattenlagen och väglagen är av intresse i vissa avseenden. I och för sig är det inte uteslutet att den nu föreslagna lagen tillämpas sida vid sida med de nyssnämnda lagarna i den mån de inte innehåller bestämmelser som strider mot dem som intagits i lagförslaget. Emellertid är en sådan ordning knappast under alla förhållanden lämplig eller rationell.

Förordningen om brandfarliga varor

Enligt *förordningen om brandfarliga varor* skall den som vill från hamn, upplag eller annan anläggning till avnämare eller annan mottagare utanför anläggningens område transportera brandfarlig vätska medelst rörledning ha tillstånd till transporten. Sådant tillstånd meddelas av byggnadsnämnden om rörledningen i sin helhet skall ligga inom en och samma kommun, av länsstyrelsen om ledningen skall sträcka sig genom mera än en kommun och av Kungl. Maj:t om ledningen skall sträcka sig genom mera än ett län. I de fall koncession lämnats enligt pipelinlagen

kan ifrågasättas om tillstånd även enligt förordningen om brandfarliga varor är nödvändigt. Det ter sig otillfredsställande med en ordning som skulle kunna medföra att koncession meddelas enligt den nu föreslagna lagen, medan tillstånd enligt nämnda förordning vägras. Sannolikheten för att en sådan situation skulle uppkomma är visserligen ringa men redan det förhållandet att lagstiftningen lämnar möjlighet härtill bör förebyggas. Det måste också anses onödigt att tillståndsfrågan prövas två gånger. Har Kungl. Maj:t lämnat koncession, bör frågan ha bedömts så allsidigt att ytterligare prövning är överflödig. Bestämmelse bör därför upptas i förordningen om brandfarliga varor att tillstånd inte är erforderligt, om koncession enligt pipelinelagen meddelats. De säkerhetsbestämmelser som finns i förordningen och de av kommerskollegium utfärdade tillämpningsföreskrifterna om utförande av pipeline bör vara tillräckliga. Förslag till ändring av 37 § förordningen om brandfarliga varor har upprättats av utredningen.

Miljöskyddslagen och naturvårdslagen

Miljöskyddslagen (1969:387) är enligt 1 § första stycket 2 tillämplig på användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som kan medföra förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde, om användningen ej utgör byggande i vatten. Åtgärd eller användning som omfattas av lagen kallas miljöfarlig verksamhet. Koncessionsnämnden för miljöskydd kan på ansökan av den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet lämna tillstånd till verksamheten efter prövning enligt miljöskyddslagen. I tillståndsbeslutet skall noggrant anges den miljöfarliga verksamhet som tillståndet avser och de villkor som skall gälla. Kan miljöfarlig verksamhet befaras föranleda olägenhet av väsentlig betydelse även om vissa närmare angivna försiktighetsmått iakttas, får verksamheten utövas endast om särskilda skäl föreligger. I 1 § andra stycket upptas vissa förhållanden och åtgärder på vilka lagen ej är tillämplig.

Naturvårdslagen (1964:822) innehåller särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden. Sålunda stadgas i 18 § som huvudregel att täkt av sten, grus, sand eller lera för annat ändamål än markinnehavarens husbehov ej får ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vidare stadgas i 19 § att, om det finns anledning anta att nybyggnad, upplag eller annat arbetsföretag av visst slag, som ej omfattas av tillståndstvång, skulle inom visst område komma att i väsentlig mån skada landskapsbilden, länsstyrelsen skall äga förordna att företaget av det slaget inte får utföras inom området utan länsstyrelsens tillstånd. I 20 § föreskrivs att, om arbetsföretag, som ej omfattas av tillståndstvång enligt vad tidigare nämnts, kan komma att väsentligen ändra landskapsbilden, samråd bör ske med länsstyrelsen innan företaget utförs. Länsstyrelsen äger förelägga företagaren att vidta åtgärder som utan att vara oskäligt betungande, finnes erforderliga för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden. Bestämmelserna i 19 och 20 §§ skall emellertid ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan och ej heller företag vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.

Anläggandet och drivandet av pipeline torde vara att hänföra till sådan miljöfarlig verksamhet som omnämns i 1 § första stycket 2 miljöskyddslagen och kan i vissa fall tillika vara sådant arbetsföretag som avses i 19 eller 20 § naturvårdslagen, t. ex. då ledningen framdras ovan jord. Mellan förevarande koncessionslagstiftning, å ena, och miljöskyddslagen, å andra sidan, kan uppstå kollision i fråga om tillståndsgivning. Tillstånd kan sålunda komma att krävas enligt båda lagarna. Av 19 och 20 §§ naturvårdslagen framgår att, om pipeline omfattas av miljöskyddslagen, naturvårdslagen inte är tillämplig i fråga om sådan ledning. De skäl som nyss anförts mot att pröva pipelineföretaget enligt såväl pipelinelagen som förordningen om brandfarliga varor torde kunna åberopas då det gäller prövningen enligt förstnämnda lag och miljöskyddslagen. I denna bör alltså

intas en bestämmelse att lagen ej gäller i fråga om sådana ledningar för vilka koncession lämnats enligt pipelinelagen. Bestämmelsen torde kunna infogas i 1 § andra stycket miljöskyddslagen. Förslag till ändring i detta stycke har upprättats av utredningen.

Den föreslagna bestämmelsen leder till att 19 och 20 §§ naturvårdslagen blir tillämpliga. Eldistributionsutredningen har i sitt betänkande (1968:39) uppmärksammat ett liknande förhållande såvitt angår elledningar. I anledning härav påpekade utredningen att varken Kungl. Maj:t eller kommerskollegium borde bifalla ansökan om koncession för ledning som skulle komma att sträcka sig över område, beträffande vilket länsstyrelse meddelat sådant förordnande som avsågs i 19 § naturvårdslagen, med mindre länsstyrelsen lämnat särskilt tillstånd till ledningsdragningen. Utredningen erinrade om att länsstyrelsen i samband med att den lämnade tillståndet ägde meddela sådana föreskrifter att ledningens menliga inverkan på landskapsbilden såvitt möjligt begränsades eller motverkades. Enligt vad utredningen framhöll kunde det inträffa att länsstyrelse som tillstyrkt viss ansökan om koncession sedermera hindrade ledningens framdragande genom att förordna om förbud enligt 19 § naturvårdslagen. Eldistributionsutredningen förutsatte emellertid att detta ej kom att hända i praktiken.

För att undvika att denna situation uppstår i fråga om pipelines synes det nu ifrågavarande utredning lämpligt att en ändring sker i 19 och 20 §§ naturvårdslagen. I paragrafernas tredje stycke bör införas en bestämmelse om att paragraferna inte är tillämpliga i fråga om företag för vars utförande meddelats koncession enligt nu ifrågavarande lagstiftning. Förslag till sådan ändring av paragraferna har upprättats av utredningen.

Byggnadslagen

Såsom tidigare berörts kan vissa bestämmelser i *byggnadslagen* (1947:385) komma att

beröra frågan om framdragning av pipeline. Detta gäller främst lagens planbestämmelser. Dessa innebär sammanfattningsvis följande.¹

Marks användning för bebyggelse skall i den omfattning som stadgas i byggnadslagen föregås av planläggning (1 §). Grunddragen för marks användning inom kommun eller samhälle anges i *generalplan*. Närmare reglering av bebyggelsen sker genom *stadsplan* eller *byggnadsplan*. Byggnadsverksamheten inom område som ej ingår i stadsplan eller byggnadsplan regleras genom *utomplansbestämmelser* (2 §). För samordning av flera kommuners eller samhällets planläggning upprättas *regionplan* (3 §). Markens ägare är vad avser markens användning för olika slag av bebyggelse underkastad de inskränkningar som stadgas i byggnadslagen eller med stöd av lagen (5 §).

Generalplan upprättas genom stadens försorg (9 §) och antas av stadsfullmäktige (10 §). Den kan på framställning av staden helt eller delvis fastställas av Kungl. Maj:t (10 §). Planen upprättas i den mån så erfordras till ledning för närmare planläggning beträffande stadens ordnande och byggande och skall ange grunddragen för markens användning till olika ändamål, såsom till tätbebyggelse, viktigare trafikleder och andra allmänna platser (9 §).

Beslut om fastställelse av *generalplan* gäller ej med avseende på område som ingår i stadsplan eller byggnadsplan (12 §).

Nybyggnad får inte företas i strid mot fastställd *generalplan*. Kungl. Maj:t och, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer, kan dock medge undantag (13 §).

Stadsplan upprättas genom stadens försorg (24 §) och antas av stadsfullmäktige, som dock kan uppdrå åt byggnadsnämnden att i fullmäktiges ställe anta planen.

Upprättandet av stadsplan kan inte genomdrivas av enskild markägare utan

¹ Byggnadslagen i förevarande delar bör läsas med beaktande av bestämmelserna i lagen den 19 december 1969 (nr 780) med anledning av införande av enhetlig kommunbeteckning, m.m.

frågan härom är en kommunal angelägenhet. För att bli gällande skall planen fastställas av länsstyrelsen, som om särskild anledning därtill föreligger äger underställa planen Kungl. Maj:ts prövning. Sådan underställning skall i vissa fall alltid ske (26 §). Stadsplan skall upprättas i den mån det genom stadens utveckling påkallas för den närmare regleringen av bebyggelsen (24 §) och skall utmärka och till gränserna ange de för olika ändamål avsedda områden som ingår i planen, nämligen specialområden, såsom järnvägs- och andra särskilda anläggningar, (hamn- och idrottsområden, begravningsplatser och vattenområden) (25 §).

Nybyggnad får ej företas i strid mot stadsplan. Kungl. Maj:t kan dock medge undantag. Enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter får även länsstyrelsen eller annan myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer medge undantag (34 §).

Skall enligt stadsplan trafikled anordnas till eller genom specialområde och kan staden och den som förfogar över området ej enas om de åtgärder som bör vidtas, äger Kungl. Maj:t förordna härom (53 §).

Utomplansbestämmelser utfärdas av Kungl. Maj:t för riket i dess helhet eller viss del därav men äger tillämpning blott där särskilt förordnande härom meddelats. Dylikt förordnande meddelas av stadsfullmäktige men skall fastställas av länsstyrelsen (77 §).

I närheten av befästning eller statlig flygplats eller av annan än staten tillhörig flygplats för allmänt bruk får ej nybyggnad företas eller schaktning, fyllning eller därmed jämförlig åtgärd äga rum, om befästningens eller flygplatsens användning för avsett ändamål försvåras eller eljest avsevärt men åsamkas försvaret eller luftfarten. Länsstyrelsen får dock medge undantag när synnerliga skäl föreligger (81 §). Ej heller får nybyggnad i närheten av atomreaktor eller annan atomenergianläggning äga rum utan länsstyrelsens medgivande om risk kan antas föreligga för skadlig strålning från anläggningen (81 §). Har beslut meddelats att anlägga eller utvidga anläggning som angivits

i 81 §, kan länsstyrelsen förordna att vad i 81 § sägs skall äga motsvarande tillämpning (82 §).

Finnes område som inte ingår i stadsplan eller byggnadsplan böra särskilt skyddas med hänsyn till särskilt värdefull bebyggelse, fasta fornlämningar eller andra minnesmärken, kan länsstyrelsen förordna, att nybyggnad inom området inte får ske utan länsstyrelsens tillstånd (86 §).

Vad som förut anförts om generalplan för stad äger motsvarande tillämpning beträffande sådan plan på landet. Vad förut sagts om stad och stadsfullmäktige gäller här kommunen och kommunalfullmäktige (96–97 §§).

Kommun på landet skall i vissa fall upprätta stadsplan för tätare befolkad ort inom kommunen (105 §). Om sådan plan gäller motsvarande bestämmelser som för stadsplan för stad (106 §).

Byggnadsplan upprättas genom kommunens försorg, antas av kommunalfullmäktige och fastställs av länsstyrelsen (107–108 §§). Sådan plan skall upprättas i den mån den behövs för reglering av bebyggelsen i de fall där tätbebyggelse uppkommit eller kan väntas uppkomma på en viss ort och anledning att upprätta stadsplan ej föreligger (107 §).

Har fråga väckts om upprättande av byggnadsplan för visst område eller om ändring av sådan plan, kan länsstyrelsen för viss tid förordna att nybyggnad inom området ej får företas. Från dylikt förbud kan länsstyrelsen eller annan myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, medge undantag (109 §).

Nybyggnad får ej företas i strid mot byggnadsplan. Länsstyrelsen får dock medge undantag (110 §). Kungl. Maj:t kan förordna att undantag från förbudet får meddelas även av annan myndighet än länsstyrelsen (110 §).

Beträffande område som ingår i byggnadsplan eller med avseende å vilket förbud mot nybyggnad meddelats enligt 109 § kan länsstyrelsen stadga förbud mot schaktning, fyllning, trädfällning eller annan därmed jämförlig åtgärd (110 §).

Beträffande *utomplansbestämmelser på landet* gäller vad förut sagts om dylika för stad. Förordnande att de skall tillämpas meddelas av kommunalfullmäktige (119 §).

Inom område med stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser gäller vad förut sagts för stad (121 § jfr 81–82 §§). Beträffande annat område kan länsstyrelsen föreskriva, att förenämnda bestämmelser om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret, luftfarten m.m. skall lända till efter rättelse (121 §).

Vad förut anförts om länsstyrelsens behörighet att reglera nybebyggelse inom område med särskilt värdefulla byggnader m. m. skall äga motsvarande tillämpning på landet (122 §).

Regionplan skall upprättas om för två eller flera kommuner eller samhällen gemensam planläggning i ett eller flera hänseenden bör äga rum beträffande grunddragen för markens användning (126 §).

Har fråga väckts om upprättande av regionplan, skall länsstyrelsen efter erforderlig utredning överlämna handlingarna i ärendet jämte eget yttrande till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t bestämmer därefter huruvida regionplan skall finnas, angående regionplaneområdets omfattning och i vilka hänseenden gemensam planläggning skall äga rum (127 §).

Har Kungl. Maj:t förordnat att regionplan skall finnas, skall för handläggning av frågor rörande planen de kommuner och samhällen som berörs av denna bilda regionplaneförbund. Beträffande dylikt äger med de avvikelser som följer av byggnadslagen lagen om kommunalförbund tillämpning (128 §).

Regionplan fastställs av Kungl. Maj:t, sedan förslag därtill upprättats av förbundsstyrelsen och antagits av förbundsfullmäktige (131 §).

Regionplanens huvudsyfte är att tjäna till ledning vid den fortsatta mera detaljerade planläggningen. Den skall således tjäna till ledning vid upprättande eller ändring av generalplan, stadsplan och byggnadsplan samt även eljst vid reglering av bebyggelsen eller användningen i övrigt av mark inom

planområdet (134 §).

Är nybyggnad eller schaktning, fyllning, trädfallning eller annan därmed jämförlig åtgärd inom regionplaneområde beroende på prövning av myndighet, skall denna tillse, att markens användning för i regionplanen avsett ändamål inte försvåras (135 §).

I 1902 års ellag ges inga särbestämmelser rörande framdragande av elledningar inom planlagt område i vidare mån än vad som gäller enligt 1 § vid expropriation för elektrisk ledning. Såsom tidigare uttalats anser utredningen det inte behövt med expropriationsbestämmelser i nu förevarande lag. Såvitt utredningen har sig bekant har expropriation i fall som avses med 1 § första stycket ellagen endast undantagsvis förekommit. Elledningarna har genom samarbete mellan koncessionsmyndigheten och planmyndigheterna samt övriga kommunala myndigheter passats in i gällande planbestämmelser. Under vissa förhållanden har detta varit förenat med en del svårigheter men såvitt utredningen har sig bekant har dessa svårigheter kunnat övervinnas. Vad gäller pipelines kunde det emellertid framstå såsom önskvärt att genom särskilda stadganden inom planlagstiftningen underlätta deras framdragande. Tänkbart vore att knyta vissa rättsverkningar till koncessionsbeslutet med avseende på rätten att dra fram ledningarna genom planlagt område. För närvarande är planlagstiftningen föremål för utredning inom bygglagutredningen. Att under sådana förhållanden vidta tillfälliga ändringar i denna lagstiftning av den omfattning som här kan bli aktuell och därigenom mer eller mindre föregripa den pågående bygglagutredningen synes inte lämpligt. Ledningar som omfattas av pipelinelagen torde inte i någon större omfattning komma att dras genom planlagda områden och, där så blir förhållandet, torde svårigheterna för ledningsägaren och koncessionsmyndigheten att i samförstånd med planmyndigheterna lösa uppkommande problem inte bli alltför betungande. Man lär också kunna utgå från att pipelines varom här är fråga kommer att dras fram med stöd av antingen ledningsrätt, om

lagförslaget härom genomföres, eller expropriation. I enstaka fall kan det ifrågakomma att man stöder sig på frivilliga servitutsupplåtelser. Oberoende av med vilken rätt ledningens ägare tar annans mark i anspråk för ledningen, bestäms dess huvudsakliga sträckning av koncessionsmyndigheten, som enligt utredningens förslag är Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har att i sista hand avgöra vissa planfrågor och kan härigenom tillse att nödvändig samordning, i varje fall i stort sett, kommer till stånd. Med hänsyn till vad sålunda anförts har utredningen stannat för att inte föreslå särbestämmelser rörande framdragande av pipelines inom planlagt område.

En fråga som i detta sammanhang måste uppmärksammas är den hur det skall förfaras när pipelines framdragits genom planlagt område och planen sedermera ändras eller genom icke planlagt område och plan sedermera upprättas. Detta problem har observerats i nu gällande ellagstiftning.

Beträffande *starkströmsledningar inom planlagt område* är vissa bestämmelser givna i 8 kap. kungörelsen (1957:601) om elektriska starkströmsanläggningar.

I nämnda kapitel 2 § föreskrivs att om stadsplan eller byggnadsplan är eller blir fastställd för område, inom vilket med stöd av koncession framdragits luftledning för starkström, ledningens innehavare är pliktig vidta de ändringar av ledningen, däri inbegripet dess förläggande i marken, som kommerskollegium finner från säkerhetssynpunkt erforderliga med hänsyn till områdets bebyggande.

I 3 § samma kapitel stadgas att om stadsplan eller byggnadsplan fastställs för område, inom vilket luftledning för lågspänning och luftledning för svagström framdragits, lågspänningsledningens innehavare är pliktig att, i den mån tillsynsman som i 12 kap. 1 § sägs finner det erforderligt, ändra sin ledning för att ledningarna skall bli tillfredsställande anordnade ur säkerhetssynpunkt.

Beträffande *svagströmsledningar inom planlagt område* har bestämmelser motsva-

rande de sist angivna meddelats i 11 § kungörelsen (1958:558) om elektrisk svagströmslednings anordnande i förhållande till starkströmsledning.

Ellagstiftningsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1966:39) vissa ändringar i nu gällande ordning och anförde härom följande:

Att innehavaren skall vara skyldig att ändra en framdragen ledning om det påkallas av säkerhetsskäl förefaller naturligt. Utredningen föreslår att samma skyldighet skall föreligga då av annat skäl det behövs att ledningen ändras för att planen skall kunna genomföras. Vad däremot angår frågan om kostnaden för sådana ledningsändringar synes den nuvarande ordningen, vilken torde innebära skyldighet för ledningsinnehavaren att också svara för de med ändringen förenade kostnaderna, icke vara invändningsfri. Skyldigheten är nu helt oberoende av tidpunkten för ledningens tillkomst i förhållande till bebyggelseplaneringen. Resultatet blir att — om t. ex. en byggnadsplan upprättas för ett område över vilket en större kraftledning tidigare framdragits — ledningsinnehavaren kan åsamkas avsevärda kostnader som kanske kunde ha undvikits om ledningsinnehavaren då ledningen drogs haft kännedom om planen eller om denna fått en annan utformning. Det är ett rimligt krav att vid uppgörandet av stadsplaner och byggnadsplaner redan befintliga elektriska ledningar beaktas. Detta gäller särskilt de stora och dyrbara kraftledningarna. Bebyggelseplaneringen bör utföras så att den icke framtvingar en kanske mycket kostnadskrävande ändring eller flyttning av redan framdragna ledningar. Icke minst nationalekonomiska skäl kan åberopas härför.

Då fråga är om ändring av elektrisk ledning till följd av att stadsplan eller byggnadsplan upprättas inom område, som beröres av ledningen och för vilket sådan plan inte förut finns, synes det enligt vad som anförts rimligt att ändringskostnaderna ersättes av vederbörande kommun. På motsvarande sätt bör kommunen stå för ledningsändringar som föranledes av att, sedan en ledning framdragits inom ett planlagt område, planen ändras. Däremot bör, om en ledning framdrages inom ett redan planlagt område, ledningsinnehavaren få finna sig i att på sin bekostnad verkställa de ändringar av ledningen som kan vara påkallade då området sedermera bebygges i

enlighet med planen. Vad sist sagts bör gälla även om stads- eller byggnadsplan ännu inte föreligger, då ledningen framdrages, men det vid denna tidpunkt finns region- eller generalplan, som antagits av vederbörande kommunala myndigheter och som ledningsinnehavaren alltså haft anledning att beakta, samt region- eller generalplanen i aktuella delar överensstämmer med den sedermera upprättade detaljplanen. Liksom i fråga om trafikledarna bör kostnadsfördelningen således grundas på prioritetsprincipen. Den ersättningskyldighet som med tillämpning av denna princip kommer att åvila vederbörande kommun kan anses i viss mån jämförlig med den i 75 § byggnadslagen stadgade skyldigheten för stad att i vissa fall gottgöra markägare och nyttjanderättshavare för skada, som uppkommit till följd av stadsplans genomförande.

I den tidigare berörda propositionen (1970:139) om ändringar i 1902 års ellag förklarade sig föredragande departementschefen inte kunna godta ellagstiftningsutredningens förslag. Under erinran om den pågående bygglagutredningens arbete uttalade han att han inte ville föregripa detta och därför ansåg inte lämpligt att nu framlägga något förslag i ämnet.

Såsom stöd för sin uppfattning anförde departementschefen bl.a. följande:

För att dra fram en elektrisk ledning över annans mark krävs inom planlagt område lika väl som eljest att markägaren upplåtit nyttjanderätt eller sevitutsrätt för ledningen antingen detta skett frivilligt genom avtal eller efter expropriation. I vad mån en ledningsinnehavare är skyldig att flytta en framdragen ledning beror följaktligen i princip av hur rättsförhållandet till markägaren gestaltat sig. Har rätten att dra fram ledningen upplåtits genom avtal gäller i sådant hänseende vad som därvid överenskommit. Om rätten i fråga upplåtits efter expropriation, gäller bestämmelserna i 96 § expropriationslagen. I huvudsak innebär de en långtgående skyldighet för ledningsinnehavaren att på egen bekostnad flytta ledning som till följd av ändrade förhållanden medför betydande olägenhet för markägaren, antingen denne är kommunen såsom ägare till gatumark och liknande områden eller en enskild fastighetsägare.

Jag vill vidare erinra om att det endast är i fråga om stadsplan som ansvaret för planens

genomförande åvilar kommunen och då i princip endast såvitt avser gator och allmänna platser såsom vatten- och avloppsledningar. Planens genomförande i fråga om bostads- och industribebyggelse ankommer däremot på markägarna själva, låt vara att kommunen under vissa förutsättningar har möjlighet att tvångslösa mark. För genomförande av byggnadsplan är kommunen ansvarig endast beträffande vatten- och avloppsledning.

Om en elektrisk ledning är framdragen över ett obebyggt område som efter planläggning skall bebyggas, utgör den omständigheten att ledningen står i vägen för bebyggelsen f.n. inte grund för kommerskollegium att föreskriva flyttning av ledningen. Dess befogenhet att ingripa är begränsad till fall där ändring av ledning är erforderlig från säkerhetssynpunkt.

Utredningens förslag innebär att kommunen på ett sätt som inte har någon motsvarighet i gällande byggnadslagstiftning gjorts till ledningsinnehavarens motpart genom en reglering som griper över det individuella rättsförhållandet mellan ledningsinnehavaren och markägaren. Om förslaget genomförs, har kommunen i vissa fall, som påpekats vid remissbehandlingen, möjlighet att på markägaren vältra över kostnaden för flyttning av ledning, t.ex. i samband med att kommunen köper marken för exploatering. Detta resultat kan uppkomma även i sådana fall där ledningsinnehavaren varit närmast till att bära kostnaden på grund av rättsförhållandet mellan honom och markägaren. I andra fall skulle resultatet av utredningens förslag kunna bli att en markägare, som i samband med upplåtelsen av rätt för ledningen utfäst sig att bekosta en framtida flyttning av denna och uppburit en med hänsyn härtill beräknad inträngsersättning, i stället blir otillbörligt gynnad genom att flyttningens kostnaden stannar på kommunen.

Utredningen har övervägt om det är nödvändigt att i den nya koncessionslagstiftningen för pipelines uppta bestämmelser av den natur, som nu berörs. Till en början bör erinras om att pipelines för närvarande inte finns och att under sådana förhållanden, när koncession första gången medges, gällande planbestämmelser kommer att beaktas. Vidare torde man kunna utgå ifrån att i samband med koncessionen ledningsrätt enligt den föreslagna ledningsrättslagen kommer att

utnyttjas. Om detta av en eller annan anledning inte skulle bli fallet, kommer rätten att få anlägga och bibehålla ledningen att säkerställas genom avtal med eller utan inskriven rätt eller genom expropriation. I samtliga dessa fall finns regler för hur rätten skall kunna ändras eller upphävas. Såsom departementschefen anför i propositionen 1970:139 torde bygglagutredningens ställningstagande inte böra föregripas. Att på förevarande punkt skapa speciella bestämmelser i pipelinelagen synes därför varken önskvärt eller oundgängligen påkallat. Utredningen har därför underlåtit detta. Möjligheten att få ledningen flyttad eller borttagen torde därför böra bero på en tolkning av avtalet eller när servitut eller ledningsrätt finns på bestämmelser, som här om finns upptagna i fastighetsbildningslagen eller ledningsrättslagen. I sista hand finns möjligheten att med stöd av expropriationslagens bestämmelser få rätt att expropriera rätten att bibehålla ledningen.

Vattenlagen

I *vattenlagen* (1918:523) finns regler om byggande i vatten. Med byggande i vatten avses uppförande av damm, bro, brygga, vall, hus eller annan anläggning ävensom verkställande av fyllnad eller pålning i vattendrag, sjö eller mindre vattensamling eller havet eller ock på land så nära strandbädden, att inverkan kan ske på vattenståndet. Till byggande i vatten hänförs också, sedan byggnad som nu nämnts kommit till stånd, varje ändrings- eller reparationsarbete därå nedom högsta kända vattenståndet. Vad i vattenlagen stadgas om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning i fråga om bortledande av vatten ur vattenområde, som förut nämnts, grävning och sprängning i sådant vattenområde samt annan åtgärd till ändring av vattnets djup eller läge därstädes (2 kap. 1 §).

Vidare förtjänar uppmärksammas att vattenlagen innehåller en föreskrift att byggande i eller vid allmän farled ej får ske med mindre byggnaden görs på sådant sätt

eller sådana särskilda anordningar vidtas, att leden fortfarande utan olägenhet av någon betydelse kan användas för därmed avsett ändamål (2 kap. 11 §).

Vattenlagen innehåller därjämte föreskrifter om i vilken utsträckning det är nödvändigt att söka vattendomstols tillstånd till byggande i vatten, om förutsättningar härför, om vad som i övrigt skall iaktas vid sådant byggande och om ersättningar härför.

Framdragande av pipelines kan understundom medföra sådant byggande i vatten som avses i 2 kap. 1 eller 11 § vattenlagen. Emellertid torde sådana fall bli förhållandevis sällsynta. Vattenlagen är för närvarande föremål för översyn av särskilda sakkunniga (vattenlagsutredningen). Med hänsyn härtill synes vattenlagen inte böra ändras i detta sammanhang. Skulle i något fall vattenlagens bestämmelser behöva tillämpas vid framdragande av pipelines, torde det inte vara förenat med större olägenhet att iaktta dessa bestämmelser och söka de särskilda tillstånd som är behövliga före framdragandet av ledningen. Såsom framgår av vad tidigare anförts har utredningen intagit motsvarande ståndpunkt, då det gäller tillstånd enligt planbestämmelserna.

I vattenlagen finns även vissa bestämmelser om skydd för grundvatten (2 kap. 62–68 §§). Vill någon utföra grävning eller sprängning eller anordna upplag eller vidta annan åtgärd, som kan befaras medföra menlig inverkan på grundvattentillgång, vilken tillgodogörs eller kan antas komma att framdeles tillgodogöras, är han skyldig att till skydd för grundvattnet vidta de anordningar och åtgärder som begränsning av verksamheten ävensom i övrigt iaktta de försiktighetsmått, som skäligen föranleds av omständigheterna (63 §). Länsstyrelsen får till skydd för sådan grundvattentillgång som tillgodogörs eller kan antas i framtiden komma att tillgodogöras för vattenförsörjningen inom tätbebyggelse fastställa erforderligt skyddsområde samt med giltighet inom detta område meddela allmänna föreskrifter rörande vad som jämlikt 63 § skall iaktas (64 §). I 65–68 §§ lämnas

bestämmelser om förfarandet m.m.

Från såväl allmän som enskild synpunkt är det av största vikt att vattentillgångarna skyddas vid begagnade av ledningar för olja och gas. Allvarliga följder kan uppkomma om olja eller gas skulle komma lös på sådant sätt att vattentillgångar av betydelse blev infekterade. Detta har också uppmärksamats på flera håll utomlands. I t.ex. Schweiz ges inte koncession eller beviljas koncession endast på särskilda villkor, om en pipeline medför risk för förorening av vatten. Ledningen bör ges en sådan sträckning att den i så ringa omfattning som möjligt dras fram i närheten av vattentillgångar som bör skyddas mot förorening genom brandfarlig vara. Av de ovan återgivna bestämmelserna framgår att länsstyrelsen kan vidta vissa åtgärder till skydd för sådana grundvattentillgångar som behövs för vattenförsörjningen inom tätbebyggelse. När det gäller skydd mot vattenförorening genom brandfarlig vara avstår länsstyrelsen emellertid regelmässigt från att meddela sådana allmänna föreskrifter. I stället hänvisas härvidlag till de tillämpningsföreskrifter som kommerskollegium utfärdar med stöd av förordningen om brandfarliga varor (jfr prop. 1964:42). Utredningen förutsätter att, i den mån det inte kan undvikas att ledningen läggs i närheten av vattentillgångar, kommerskollegiets säkerhetsbestämmelser är så stränga att förorening ej behöver befaras. Emellertid vill utredningen understryka vikten av att man undviker att dra fram ledningar i närheten av vattentillgångar av betydelse så att risker för deras förorenande kan uppstå. Detta bör beaktas vid fastställandet av ledningssträckningen.

Väglagen

Väglagen (1971:948) gäller allmän väg (1 §). Enligt lagen utgörs vägområde av mark som tagits i anspråk för väganordning (3 § jfr 2 §). Vägområde nyttjas av väghållaren – staten eller kommunen (5 §) – med vägrätt (30–32 §§) eller äganderätt.

I samband med elledningars framdragande inom vägområde har ett flertal problem

uppkommit och vunnit sin lösning dels genom stadgande i väglagen och dels genom särskilda bestämmelser i ellagstiftningen. Liknande spörsmål kommer också att uppstå vid framdragande av pipelines. Bestämmelser om dragande av ledningar inom område för allmän väg finns i 44 § väglagen. Bestämmelserna innebär, att elektrisk ledning, vattenledning eller annan ledning inte får dras inom vägområde utan väghållningsmyndighetens medgivande såvida inte tillstånd enligt lag eller annan författning lämnats i annan ordning. I sistnämnda fall skall anmälan ske hos väghållningsmyndigheten. Denna meddelar de föreskrifter om arbetets bedrivande och om rätt till upplag eller annan anordning, som, utöver vad som är särskilt föreskrivet, behövs med hänsyn till vägens bestånd, drift eller brukande. Samma bestämmelser gäller även för redan dragen ledning.

Motsvarande bestämmelser återfinns i det av 1960 års vägsakkunniga framlagda förslaget till ny lag om allmänna vägar (SOU 1968:17) vilket förslag låg till grund för väglagen. De sakkunniga uttalar beträffande framdragande av ledningar inom vägområde följande (s. 102):

Den föreslagna allmänna formuleringen beträffande vägrättens innehåll kommer att ge klart besked om att det, såvida ej särskild inskränkning gjorts i arbetsplanen, under tiden för vägrättens bestånd icke kommer att erfordras något samtycke från fastighetsägarens sida, när ledning skall dras över vägområdet av annan än väghållaren. Tillståndet från väghållaren blir helt tillfyllest. I praktiken kommer emellertid situationen måhända ofta vara den, att ledningen till viss del måste gå över sådan del av fastigheten som ägaren har kvar rådigheten över. Beträffande den delen har han kvar sina möjligheter att vägra upplåtelse.

Om särskild lagändring ej göres, kommer väghållarens upplåtelse av rätt för annan att dra ledning över vägområdet liksom hittills maximalt att gälla så länge vägrätten är i kraft. Om vägen dras in, måste alltså eventuella av väghållaren upplåtna ledningsrättigheter samtidigt upphöra och ledningshavaren blir därefter beroende av att ny upplåtelse kan erhållas från fastighetsägaren. (I detta sammanhang bortses från de

särskilda regler som gäller upplåtelse som skett genom tvångslagstiftning, t.ex. reglerna i 7 kap. VL). Vi har övervägt, om man möjligen skulle införa en lagregel, enligt vilken ledningsrätt, som väghållaren upplåtit utan tidsgräns, skulle äga giltighet i förhållande till fastighetens ägare även efter det att vägrätten upphört. Vi har dock icke funnit tillräckliga skäl föreligga för att införa en sådan regel och därmed ge väghållaren möjlighet att binda området användning även sedan det icke längre begagnas för trafikändamål. Risken för att ledningsfortvaro blir omöjliggjord genom att väg senare dras in torde i regel kunna bedömas som relativt liten. Skulle man i undantagsfall vid inrättandet av ledning bedöma risken för indragning av vägen som stor och näralligande, lär mestadels god möjlighet finnas att mot ringa eller ingen ersättning i förväg förvärva även fastighetsägarens samtycke till att ledningen går genom området. Detsamma gäller, om man menar, att det i något fall är av avgörande betydelse att rätten att ha ledningen kvar är skyddad mot alla eventualliteter, även sådana som vid tidpunkten för inrättandet ter sig som osannolika eller åtminstone liggande i en avlägsen framtid. Genom dylik särskild överenskommelse kan ledningshavaren förvärva en rätt som även efter eventuell indragning av vägen kan göras gällande mot fastighetens ägare. Sakrättsligt skydd får sådan rätt först genom in-teckning.

Utredningen har avgivit yttrande över betänkandet och härvid anfört bl.a.:

Det kan komma att visa sig lämpligt eller nödvändigt att utnyttja mark, som enligt det föreliggande förslaget är att hänföra till vägområde, för en ledning som skall löpa parallellt med vägen eller korsa den. Med det innehåll vägrätten skall ha enligt 18 § i lagförslaget (30 § väglagen) kan i regel medgivande till framdragandet av ledningen lämnas av väghållaren ensam och samtycke från fastighetsägarens sida erfordras då ej. Väghållarens medgivande kan dock ej avse längre tid än den under vilken vägrätten består eller – enligt 29 § (32 § väglagen) – till dess vägen indrages. För ledningsföretaget får det emellertid som regel anses vara angeläget, att dess rätt att utnyttja marken för ledningen är oberoende av vägrätten och alltså består även om vägrätten upphör. Ledningshavaren nödgas därför – såsom också framgår av Vägsakkunnigas uttalanden i motiven – skaffa sig en rätt som gäller mot fastighetsägaren även efter det att vägrätten

upphört. Ordningen öppnar möjlighet för fastighetsägaren att begära ersättning av ledningsföretaget, ehuru han av väghållaren redan kan ha erhållit ersättning som är så stor att den kan anses motsvara äganderätten. Detta skulle undvikas genom det av Vägsakkunniga diskuterade, men avvisade förslaget att väghållarens upplåtelse skulle äga giltighet i förhållande till fastighetens ägare även efter det att vägrätten upphört. Finnes de skäl som talar emot en regel, som har sådan innebörd och som skulle vara den för ledningsföretaget mest praktiska, väga tyngst, kan en rimlig begränsning av fastighetsägarens ersättningsrätt ernås genom att en särskild regel i ersättningsfrågan för detta fall upptas i ledningslagstiftningen.

I proposition 1971:123 med förslag till väglag m.m. uttalar föredragande statsrådet, efter att ha redovisat utredningens yttrande (s. 75), att han inte var beredd att förorda, att väghållaren gavs befogenhet att med stöd av vägrätten bestämma över markens användning också för tid efter det att vägen dragits in. Rätten att inom vägområde ha ledning borde alltså enligt föredragandens mening liksom nu kunna upplåtas av väghållaren med stöd av vägrätt endast för den tid vägen bestod (s. 129).

Den av utredningen i yttrandet berörda olägenheten, att fastighetsägaren vid framdragande av ledning inom vägområde kan kräva ytterligare ersättning av ledningshavaren oaktat full ersättning för marken redan kan ha erhållits av väghållaren, torde i stor utsträckning kunna undanröjas om det av utredningen om ledningsrätt framlagda förslaget till ledningsrättslag blir antaget. Ansöker ledningshavaren om ledningsrätt, kommer markägarens begäran om ersättning härför under bedömande i den förrättning om ledningsrätten som skall äga rum. Visar det sig då att något ytterligare intrång ej förorsakats honom, bör han inte tillerkännas ytterligare ersättning. Genom ledningsrättens upplåtande blir emellertid ledningens framtida bestånd tryggad.

I 1902 års ellag finns särskilda regler för ledningar inom trafikledsområden. Dessa bestämmelser (5 a §) sådana de gäller sedan den 1 januari 1971 innebär såvitt nu har

intresse följande. Innehavare av elektrisk ledning, som dragits fram inom område för befintlig allmän väg, till farväg nyttjad enskild väg, järnväg, spårväg eller kanal eller annan sådan vattentrafikled (trafikled), är skyldig att vid ändring av trafikleden vidta de åtgärder beträffande ledningen, som behövs för att ändringen av trafikleden skall kunna genomföras. Kostnaderna för åtgärden skall, såvitt nu är i fråga, åvila ledningens innehavare. Enligt lagen gäller särskilda regler då ledning korsar trafikled. I detta fall skall, med undantag som här saknar intresse, den under vars förvaltning trafikleden står ersätta ledningens innehavare kostnaderna för åtgärden. Vidare föreskrivs att, om ledning, som dragits fram inom område för befintlig trafikled, föranleder ökade kostnader för trafikledens underhåll, ledningsinnehavaren skall ersätta kostnadsökningen. Slutligen finns föreskrifter om vem som skall utföra arbetet. Om arbetet med ledning inom område för annan trafikled än allmän väg inverkar på trafiksäkerheten eller det medför större ingrepp i trafikleden, skall det utföras efter anvisningar av den som förvaltar trafikleden eller genom hans försorg. Kostnaderna skall gäldas av ledningens innehavare utom när det är fråga om korsning av trafikled, i vilket fall förvaltaren av trafikleden skall gälda kostnaderna.

I fråga om ledningar inom område för allmän väg finns särskilda bestämmelser i väglagen (44 §).

Enligt de särskilda säkerhetsföreskrifter, som gäller för elledningar, skall ledningens innehavare i fråga om ledning som dragits fram inom område för vattentrafikled vara skyldig att, om trafikleden framdeles i avsevärd omfattning kommer att befaras av fartyg som kräver större segelfri höjd än ledningen medger, vidta de ändringar av ledningen som finns påkallade härav. Kostnaderna skall gäldas av ledningens innehavare.

Huruvida innehavare av pipeline skall vara skyldig att vid behov flytta eller ändra ledningen beror i första hand på vad som i detta hänseende kan ha avtalats mellan honom och markägaren. Emellertid kan även

beträffande pipelines liksom för elledningar i vissa fall behövas bestämmelser som reglerar förflyttning eller annan ändring av ledningen inom område för trafikled. Sådana bestämmelser fordras otvivelaktigt vid korsning av trafikled. Däremot torde bestämmelser motsvarande dem som gäller i fråga om elledning, som eljest dragits fram inom område för trafikled, sakna praktisk betydelse. Pipelines torde aldrig komma att läggas inom elektrifierad järnvägs eller spårvägs område längs efter banan med hänsyn till risken för korrosion orsakad av elektriska läckströmmar. Att den skulle läggas i eller längs en vattenled torde vara ytterst osannolikt på grund av de risker som skulle vara förenade därmed. Ej heller torde det förekomma att pipeline läggs inom vägområde. Beträffande allmän väg gäller emellertid i vissa fall särskilda bestämmelser (44 § väglagen). Att under sådana förhållanden tynga lagstiftningen med särskilda föreskrifter i ämnet annat än när fråga är om korsning av trafikled synes knappast påkallat. Föreskrifterna för ändring av pipeline vid korsning av trafikled torde böra ansluta sig till dem som gäller i fråga om elektriska ledningar, dvs. innehavaren skall vara skyldig företa ändringar i erforderlig omfattning men kostnaden härför liksom för annan av trafikledsändringen föranledd åtgärd skall gäldas av den under vars förvaltning trafikleden står. Kan arbete med ledning inom annan trafikled än allmän väg inverka på trafiksäkerheten eller medföra större ingrepp i trafikleden, skall, innan arbetet igångsätts, anmälan härom göras till den som förvaltar trafikleden. Denna får meddela de föreskrifter om arbetets bedrivande och om rätt till upplag eller annan anordning som, utöver vad som är särskilt föreskrivet, behövs med hänsyn till trafikledens bestånd, drift eller brukande. Skulle på grund av inträffad skada skyndsam reparation påkallas och skulle dröjsmål med arbetets igångsättande välla avsevärd olägenhet, skall arbetet få påbörjas utan att anmälan gjorts. Koncessionshavaren skall dock snarast underrätta den som förvaltar trafikleden om arbetet.

Kostnaderna för arbetet åvilar koncessionshavaren såvitt ej annat följer av vad nyss sagts om kostnaderna vid ändring i korsning av trafikled. Bestämmelserna har utformats i anslutning till föreskriften i 5 a § 4 mom 1902 års ellag och 44 § andra stycket väglagen. Slutligen har erinrats om att föreskrifter beträffande arbete med ledning inom område för allmän väg finns i 44 § väglagen.

Särskilda skyddsåtgärder

Beträffande anläggningar av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i riket gäller i fråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage bestämmelserna i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar. Enligt 2 § avser lagen vissa elektriska kraftverk, anläggningar för tillgodoseende av vattenkraft genom vattenreglering, elektriska ledningar samt transformatorer och kopplingsstationer. I 3 § föreskrivs att anläggningen skall utföras på ett med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall ur skyddssynpunkt lämpligt sätt. Detsamma skall också gälla i fråga om ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning. Ägare av anläggning, som här är i fråga, är skyldig enligt 4 § att, i den mån det ej tidigare skett, med avseende på anläggningen och driften vid denna vidta erforderliga åtgärder för att minska faran för och begränsa verkningarna av skada som förut nämnts. Han skall sålunda bl.a. verkställa nödig förstärkning av anläggningens skydd mot brand- och annan bombskada, utföra skyddsrum och andra erforderliga skyddsanordningar åt personal för anläggningens skötsel och skydd samt lämpligt förvaringsrum för förråd, ombesörja erforderlig utbildning och övning av personal, avsedd att fullgöra till civilförsvaret hörande uppgifter vid anläggningen, samt vidta nödiga åtgärder för snabbt avhjälpande av driftsafbrott.

Frågor som avses i lagen prövas av en särskild nämnd (krigsskyddsnämnden för

kraftanläggningar). Nämnden består enligt vad i 9 § stadgas av en lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för civilförsvarsstyrelsen, en för vattenfallsverket och en för kommunala och enskilda kraftföretag. För varje ledamot skall finnas en suppleant. Ledamöter och suppleanter utses i regel av Kungl. Maj:t.

Härjämte finnes i lagen bestämmelser om vissa kostnader samt anmälningsskyldighet m. m. (5, 7 och 11 §§).

Rörledningar för transport av petroleum, produkter därav eller gas torde i fråga om betydelse för samhällsverksamheten och näringslivet vara att jämställa med anläggningar som avses i 1942 års lag om skyddsanordningar för vissa kraftanläggningar. Samma skäl som föranlett denna lagstiftning synes kunna åberopas för att liknande bestämmelser skall gälla för rörledningar. Utredningen vill därför föreslå att 1942 års lag görs tillämplig på rörledningar, som avses i nu ifrågavarande lagstiftning. Detta torde lämpligen kunna ske genom att i 2 § upptas även sådana rörledningar.

Emellertid bör krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar vid handläggningen av ärenden om rörledningar ha en annan sammansättning än som nu föreskrivs i 9 § av lagen. Denna paragraf torde i anledning härav böra erhålla ett tillägg av innehåll att vid handläggning av ärende om rörledningar nämnden skall ha den sammansättning Kungl. Maj:t bestämmer. Representanterna för vattenfallsverket och för kommunala och enskilda kraftföretag bör då utbytas mot representanter för kommerskollegium och petroleumindustrin.

Förslag till ändring av 2 och 9 §§ förenämnda lag har upprättats av utredningen.

1 §

I paragrafen fastslås som huvudregel att rörledning för transport av petroleum, produkt därav eller naturgas får dras fram och begagnas endast efter koncession, om ledningen har en längd som överstiger 20 kilometer. Vidare framgår av paragrafen att frågan om tillstånd prövas av Kungl. Maj:t. Skälen för införande av en koncessionsplikt har behandlats i den allmänna motiveringen. Där har också redogjorts för koncessionsprovningens omfattning och utformning.

Från koncessionsplikten har undantagits ledning vars längd inte överstiger 20 kilometer samt ledning som nyttjas uteslutande för kommunal distribution eller för distribution inom hamn- eller industriområde. Skälen för detta ställningstagande har redovisats i den allmänna motiveringen. Tänkbart är att en ledning som är kortare än 20 kilometer först byggs och att denna ledning sedermera byggs till i olika etapper, vardera kortare än 20 kilometer. I sådant fall måste man bedöma ledningen i dess helhet. Koncessionsplikt inträder således så snart ledningen uppnår en längd som överstiger 20 kilometer. Fall kan måhända tänkas där viss tveksamhet kan uppstå när det gäller att bedöma om skyldighet att ansöka om koncession föreligger eller ej. I dylika fall torde emellertid den som avser att dra fram en ledning sannolikt välja att ansöka om koncession. Skulle beträffande en viss

ledning koncessionsprovning framstå som opåkallad, kan enligt vad som stadgas i paragrafens sista stycke Kungl. Maj:t medge undantag från koncessionsplikten.

Med ledningar som nyttjas uteslutande för kommunal distribution avses alla i kommunal regi eller av kommunägda bolag drivna distributionsledningar. För övriga kommunala ledningar liksom för statliga ledningar fordras i princip koncession. Vad gäller dessa ledningar kan förhållandena dock många gånger antas vara sådana att Kungl. Maj:t finner sig böra med stöd av stadgandet i paragrafens sista stycke medge undantag från tillståndsplikten.

Vad som avses med hamn- eller industriområde torde knappast vålla svårigheter ur tolkningssynpunkt, eftersom sådana områden i allmänhet är upptagna på general- eller stadsplaner. Transporten skall om frihet från koncessionering skall föreligga, helt ske inom områdena.

I förslaget till ledningsrättslag har upptagits ett stadgande (3 §) enligt vilket i ledning ingår sådana för dess ändamål erforderliga anordningar som transformatorer, pumpstationer och andra tillbehör. Ledningsbegreppet bör ha samma innebörd även i förevarande lagstiftning. I ledningen skall således ingå för dess drift nödvändiga pumpstationer, ventilsystem samt kontroll- och säkerhetsanordningar av olika slag. Däremot kan ledningen inte anses omfatta oljecisterner, gasklockor och liknande lag-

ringsanordningar i annan mån än de är nödvändiga för ledningens drift, t.ex. för tryckutjämning.

2 §

I denna paragraf upptas bestämmelser om förutsättningarna för att koncession skall kunna meddelas. Dessa förutsättningar har uttryckts så att koncession får meddelas om ledningen är lämplig från allmän synpunkt och om den som söker koncessionen kan antas vara i stånd att uppfylla med koncessionen förenade villkor. I den allmänna motiveringen har redogjorts för innebörden av dessa bestämmelser.

Som framhållits i den allmänna motiveringen är det angeläget att söka undvika att man i framtiden nödgas bygga en ledning parallell med den som är föremål för koncessionsprövning till följd av att denna givits för liten kapacitet. Vid koncessionsprövningen måste bedömas vilka transportbehov som ledningen bör kunna tillgodose. Förutom sökandens behov av transporter och hur detta kan förväntas öka eller minska under koncessionstiden måste bedömas hur stort behov andra än sökanden har av sådana transporter som ledningen är avsedd för och hur detta behov kan komma att förändras under koncessionstiden. Kan tillkomsten av ledningen förväntas medföra att andra transportmetoder blir så allvarligt fördyrade att sistnämnda transporter blir hänvisade till ledningen för att kunna genomföras till rimlig kostnad, blir ledningens förmåga att tillgodose såväl sökandens transportbehov som andras behov av transporter av central betydelse vid prövningen om ledningen är från allmän synpunkt lämplig. Visar sig vid denna prövning att här aktuella transportbehov hos andra än sökanden inte kan tillgodoses med den ledningskapacitet som avses i koncessionsansökningen, torde som regel inte kunna anses att ledningen är från allmän synpunkt lämplig. I den mån nödvändigheten att tillgodose andra transportbehov än sökandens egna leder till problem av här antytt slag, får de dock

förutsättas i de flesta fall finna sin lösning vid de kontakter som vanligen äger rum under ansökningsärendets handläggning.

För att kunna på sätt 5 § förutsätter bedöma huruvida transporter för annans räkning kan ombesörjas genom ledningen utan att koncessionshavarens eget behov av ledningen eftersätts är nödvändigt att sistnämnda behov klart preciserats. Jämväl med hänsyn härtill är således värdefullt att detta behov och dess utveckling under koncessionstiden anges redan i samband med koncessionsprövningen.

3 §

I paragrafens första stycke har upptagits en bestämmelse att koncession skall ges för viss bestämd tid, i normalfallet ej överstigande trettio år. Om särskilda skäl föranleder till det, kan tiden bestämmas till längst fyrtio år. Övervägandena bakom dessa tidsbestämningar har redovisats i den allmänna motiveringen. I andra stycket har föreskrivits att överlåtelse av koncession får ske endast efter medgivande av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Skälen härför har behandlats i den allmänna motiveringen.

Om koncession meddelats aktiebolag, kan koncessionen faktiskt om än inte formellt komma att överlåtas genom att aktierna i bolaget försäljes till utomstående. Detta förhållande har uppmärksamrats av el-distributionsutredningen i dess betänkande 1968:39. I detta uttalas, att utredningen undersökt möjligheten att skapa en ordning som skulle medge koncessionsmyndigheten att pröva också dylika överlåtelser. Utredningen fann sig emellertid tvingad att överge denna tanke, eftersom de praktiska svårigheterna visade sig oöverstigligen. Detta betydde enligt el-distributionsutredningen att myndigheten fick begränsa sig att ingripa med de åtgärder som eljest stod till buds om det skulle framkomma att bolag med ny ägare bedrev distributionsverksamheten på ett otillfredsställande sätt.

Förevarande utredning har också övervägt detta problem och vill antyda två vägar som

kan leda till en i viss mån acceptabel lösning av svårigheterna. Man kan sålunda tänka sig att i koncessionsbeslutet uppta såsom villkor att, om aktiemajoriteten i det bolag som erhållit koncession överlåtes på annat bolag, koncessionen skall upphöra, såvida överlåtelsen ej godkännes av vederbörande myndighet. Enligt utredningens mening läser ett sådant villkor inte strida mot bestämmelsen i 3 § i förslaget att koncessionen skall meddelas på viss tid. Ett annat sätt att angripa problemet är att i koncessionsbeslutet föreskriva att bolaget i sin bolagsordning upptar ett förbehåll enligt 177 § aktiebolagslagen. I detta lagrum föreskrives att, om aktiebrevet skall ställas till viss man, förbehåll får göras därom, att aktier i bolaget ej må genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av aktiebolag eller andra samfälligheter eller stiftelser eller av vissa slag av aktiebolag eller andra samfälligheter eller stiftelser eller av annan än svensk medborgare. Enligt vad i paragrafen vidare stadgas skall förbehållet intas i bolagsordningen. Det är att märka att ett sådant förbehåll dock ej hindrar aktiemajoritetens överlåtande till enskild svensk medborgare. Emellertid torde aktiemajoriteten i ett bolag av den storleksordning varom här är fråga i praktiken knappast komma att överlåtas till enskild person.

Bestämmelser enligt vilka koncession i vissa fall kan återkallas har intagits i 9 §.

4 §

Första stycket i denna paragraf innehåller bestämmelser om koncessionsbeslutets innehåll.

I beslutet skall ledningens huvudsakliga sträckning och omfattning anges. Motsvarande bestämmelse finns ej i 1902 års ellag. Inte heller i de av ellagstiftningsutredningen och eldistributionsutredningen framlagda förslagen till ny ellag har någon sådan bestämmelse upptagits. Enligt den praxis som tillämpas hos Kungl. Maj:t och kommerskollegium upptas emellertid i koncessionsbeslutet en hänvisning såväl till karta, på vilken ledning-

en finns utmärkt, som till ägareförteckning beträffande de fastigheter, som berörs av ledningen. Med hänsyn särskilt till den betydelse ledningens sträckning och omfattning måste tillmätas vid prövningen av förutsättningarna för koncession synes lämpligt att i lagtexten uttryckligen föreskrivs, att ledningens huvudsakliga sträckning och omfattning skall anges i koncessionsbeslutet. Bl.a. skall enligt utredningens förslag miljöskyddslagen inte gälla i fråga om ledning för vilken koncession beviljats. Vidare medför koncessionsbeslutet som ovan nämnts rätt att dra fram ledningen över allmän väg. Härtill kommer att man i förslaget till ledningsrättslag (SOU 1972:57) utgått ifrån att ledningens sträckning i huvudsak fastställts i koncessionsbeslutet. I lagförslaget stadgas nämligen att vad om ledningens framdragande föreskrivits i koncessionsbeslutet skall lända till efterrättelse vid ledningsrättens upplåtande.

I beslutet om koncession behöver dock endast den huvudsakliga sträckningen anges. Vissa förskjutningar måste kunna ske i samband med ledningens framdragande och, där ledningsrätt är aktuell, i anslutning till att sådan rätt upplåtes.

I koncessionsbeslutet bör också anges de särskilda föreskrifter, som bör gälla för ledningens utförande. Härmed avses de olika föreskrifter som kan finnas nödvändiga ur säkerhetssynpunkt, t.ex. ledningsrörens beskaffenhet, kontrollanordningar och andra säkerhetsbestämmelser i den mån dessa inte upptagits i särskilda tillämpningsförfattningar till förordningen om brandfarliga varor. Omfattningen av dessa föreskrifter måste bero på förhållandena i de särskilda fallen. Det torde ankomma på vederbörande myndighet att i anslutning till behandlingen av koncessionsansökningen uppta och ange dessa.

För att förhindra att sökanden skaffar sig koncession endast i syfte att utestänga andra intresserade utan verklig avsikt att förverkliga anläggningen har upptagits en föreskrift att i koncessionsbeslutet skall anges den tid inom vilken ledningen skall vara färdigställd.

Denna tid måste emellertid med hänsyn till arbetets omfattning bli förhållandevis lång och förutsättes kunna utsträckas, om giltig anledning till fördröjningen föreligger.

Vidare har upptagits en föreskrift att koncessionsbeslutet skall ange de villkor i övrigt som finnes behövliga. Det ligger i sakens natur att koncessionsbeslutet bör innehålla upplysning om samtliga de villkor som koncessionsmyndigheten ansett nödvändigt att ställa upp för att kunna bevilja koncession. Här torde bli fråga om villkor av vitt skilda slag beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.

Paragrafens andra stycke stadgar att koncessionen ej befriar från skyldighet att iaktta de allmänna bestämmelser, vilka är eller kan bli meddelade beträffande ledningen. Stadgandet innebär, såvitt angår vid tiden för koncessionens meddelande gällande föreskrifter i lagar och andra författningar, endast en erinran om att dessa skall iakttas, även om de inte upptagits i beslutet om koncessionen. I stadgandet innefattas emellertid också att bestämmelser, som utfärdas efter koncessionsbeslutet, blir tillämpliga på ledningen. Skulle erfarenheten eller utvecklingen leda till att nya lagbestämmelser eller andra föreskrifter av allmän karaktär, som blir tillämpliga på ledningen, utfärdas, kan ledningsinnehavaren bli skyldig att vidta de åtgärder beträffande ledningen som föranleds härav. Ett motsvarande stadgande finns upptaget i den schweiziska lagstiftningen.

5 och 6 §§

Beträffande dessa paragrafer, som behandlar skyldigheten att ombesörja transport genom ledningen åt annan och ersättningen härför, hänvisas till den allmänna motiveringen.

7 §

Denna paragraf ålägger koncessionshavare att tillhandahålla vissa uppgifter av teknisk och ekonomisk art åt myndighet som har att handlägga fråga om skyldighet för koncessionshavaren att ombesörja transport åt

annan.

En förutsättning för att den myndighet, som handlägger denna fråga, skall kunna fullgöra sin uppgift är att myndigheten kan skaffa sig kännedom om de förhållanden, som inverkar på frågans avgörande. Enligt utredningens mening bör därför myndigheten vara berättigad att ta del av alla de handlingar, som koncessionshavaren innehar och som är av betydelse i sammanhanget samt bestämma hur uppgiftsskyldigheten skall fullgöras. Myndigheten bör härvidlag ha motsvarande rätt som den vilken jämlikt 5 § lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden tillkommer viss myndighet. Härigenom vinnns säkerhet för att den myndighet som handlägger frågan om transportskyldigheten kan göra sig en klar och samlad bild av de förhållanden hos koncessionshavaren, som är av betydelse för frågans prövning.

Föreskriften att nyssnämnda lag om uppgiftsskyldighet skall äga tillämpning i angiven utsträckning innebär bl.a. att myndigheten får rätt att förelägga försumlig koncessionshavare vite (6 §) samt att tystnadsplikt för myndighetens befattningshavare föreligger (9 §). Det kan ifrågasättas om det är behövligt att uppta en föreskrift om tystnadsplikt. Enligt t.ex. instruktionen för kommerskollegium får ej någon obehörigen yppa vad han i tjänsten eller vid uppdrag hos kollegiet erfarit om drift och affärsförhållande inom näringslivet. I vissa andra verksamhetsinstruktioner har en motsvarande föreskrift ej upptagits. Med den utformning lagförslaget har, nämligen att frågan om transportskyldigheten prövas av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer, kan ej med säkerhet förutses att tystnadsplikt åvilar av Kungl. Maj:t förordnad myndighet enligt dess instruktion. I följd härav torde föreskriften böra upptas i lagen. Ett motsvarande stadgande upptogs i eldistributionsutredningens förslag till ny ellag (SOU 1969:39 s. 144, 159 och 175.)

8 §

Beträffande denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen.

9 §

Denna paragraf reglerar de fall då koncession kan återkallas. Dessa har behandlats i den allmänna motiveringen.

10 och 11 §§

I dessa paragrafer upptagna bestämmelser om ledningar inom trafikledsområden har närmare behandlats i den allmänna motiveringen.

12–17 §§

Dessa paragrafer behandlar reglerna för skadestånd i anledning av ledningens drift. Deras innehåll har belysts i den allmänna motiveringen.

Bestämmelserna i 12 § har avfattats i nära anslutning till vad som föreskrivs i 11 och 13 §§ atomansvarighetslagen. Som klart utsagts i 12 § avser den inte genom ledningen transporterad vara. Med skada i följd av ledningens drift avses skada som orsakats av omständigheter som kan härledas från de särskilda skaderisker som är typiska för den verksamhet som driften av ledningen innebär. Hit hör i första hand skada som förorsakats tredje man genom brand eller sprängskada till följd av en pumpexplosion. Till denna kategori hör emellertid inte skada som visserligen inträffat i sammanhang med driften av ledningen men som uppkommit av orsaker som inte kan härledas från de särskilda faromoment som är förenade med ledningens drift t.ex. en av en brusten vattenledning förorsakad översvämning i en för olje- eller gasledningens drift förhyrd lokal. Det torde med hänsyn till de skiftande förhållanden som kan möta på detta område inte vara möjligt att i lagtexten uttömmande reglera de problem, som här kan uppstå. Detta får överlämnas till rättstillämpningen.

18 §

I denna paragraf upptas straffbestämmelser. Bestämmelserna innebär att den som begagnar ledning utan att inneha koncession, där sådan erfordras, eller bryter mot föreskrift, som givits vid meddelande av koncessionen, straffas med böter, om inte gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

19 §

Det har inte bedömts möjligt och heller inte ändamålsenligt att i lagen i detalj reglera det administrativa förfarandet vid handläggningen av koncessionsansökningar eller andra ärenden som har samband med byggande och drift av koncessionerade ledningar. Möjlighet bör finnas att anpassa arten och omfattningen av de bestämmelser som bedöms nödvändiga efter erfarenhetens och utvecklingens krav. Detsamma gäller om bestämmelser av teknisk art som fordras från säkerhetssynpunkt. Förevarande paragraf ger därför Kungl. Maj:t möjlighet att utfärda föreskrifter om tillämpningen av lagen. Kungl. Maj:t bör kunna delegera denna befogenhet till underordnad myndighet om och i den mån så bedöms lämpligt.

Vissa administrativa föreskrifter torde vara av mera allmängiltig beskaffenhet och böra upptas i en av Kungl. Maj:t utfärdad tillämpningskungörelse. Utredningen har upprättat förslag till sådan kungörelse.

Sammanfattning

Utredningen har funnit starka skäl tala för att det allmänna bör förbehållas ett bestämmande inflytande över tillkomsten av rörledningar för petroleum, petroleumprodukter och naturgas (pipelines). Sådana ledningar har stor transportkapacitet. Vad gäller naturgas är ledningstransport den enda metoden att frakta stora volymer över land. För olja ifrågakommer ledningstransport av ekonomiska skäl i regel först beträffande mycket stora kvantiteter. Genom sin stora kapacitet kommer en ledning att djupt ingripa i bestående förhållanden inom transportsektorn. Den kan emellertid få omfattande verkningar även i andra avseenden. Det ligger således i sakens natur att anläggande av en rörledning kan komma i konflikt med natur- och miljövårdsintressen och gällande planbestämmelser. Den kan också få stor positiv eller negativ betydelse från försvarssynpunkt. En ledning, i varje fall av inte alltför obetydlig längd, är ett företag som kräver stora kapitalinsatser. Dess kapacitet bör därför utnyttjas optimalt. Parallella ledningar bör inte få dras fram exempelvis i konkurrenssyfte, om en ledning bedöms tillräcklig. I syfte att säkerställa att allmänna intressen blir tillgodosedda har som huvudregel (1 §) upptagits att dylika ledningar får dras fram och begagnas endast efter tillstånd (koncession) av Kungl. Maj:t. Undantagna från tillståndstvång är ledningar med en längd av högst 20 kilometer samt ledningar som nyttjas uteslutande för kommunal distribution eller

distribution inom hamn- eller industriområde. Kungl. Maj:t skall vidare kunna medge undantag från tillståndsplikten.

Avsikten är att koncession skall meddelas endast för ledning som med hänsyn till på frågan inverkan omständigheter finnes från allmän synpunkt böra komma till stånd och att koncession skall ges endast åt den som kan antas ha betryggande ekonomiska och övriga resurser att svara för de förpliktelser som följer med koncessionen (2 §). I linje härmed ligger också att koncessionen inte får överlåtas utan medgivande av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer (3 §). Det är naturligt att koncessionshavaren med hänsyn till det stora ekonomiska engagemang som fordras av honom tryggas i besittningen av koncessionen under så lång tid att nödiga avskrivningar hinner verkställas. Med hänsyn härtill har utredningen utgått ifrån att koncession bör ges för relativt lång tid. I lagen har upptagits en bestämmelse att koncession skall ges på viss tid, ej överstigande 30 år eller, om särskilda skäl föranleder därtill, längst 40 år (3 §). Under vissa förhållanden kan emellertid skäl föreligga att återkalla koncessionen. Så kan vara fallet om koncessionshavaren i väsentlig mån åsidosätter föreskrift som givits vid meddelande av koncessionen eller gällande säkerhetsbestämmelse eller om han ej uppfyller förpliktelse som eljest följer av förevarande lag. Likaså bör koncessionen kunna återkallas om

koncessionshavaren under viss tid ej haft ledningen i bruk (9 §).

Med hänsyn särskilt till den betydelse ledningens sträckning och omfattning måste tillmätas vid prövningen av förutsättningarna för koncession har det synts utredningen lämpligt att föreslå en uttrycklig bestämmelse i lagtexten att ledningens huvudsakliga sträckning och omfattning skall anges i koncessionsbeslutet. Utredningen föreslår vidare bl. a. att miljöskyddslagen ej skall gälla i fråga om koncessionerad ledning. I detta sammanhang bör även påpekas att det enligt det av ledningsrättsutredningen utarbetade förslaget till ledningsrättslag (SOU 1972:57) förutsätts att den lagen blir tillämplig på pipeline och att sträckningen av denna i huvudsak fastställs i koncessionsbeslutet. I detta skall även anges de övriga villkor som finnes böra meddelas (4§). Koncessionen avses dock inte befria koncessionshavaren från skyldighet att iaktta de allmänna bestämmelser som är eller kan bli meddelade beträffande ledningen.

Som tidigare påpekats bör inte parallella ledningar få dras fram om en ledning bedöms tillräcklig för transportbehovet. Med hänsyn härtill och till de återverkningar en pipeline bedöms kunna få inom hela transportsektorn har utredningen funnit angeläget att genom en lagbestämmelse säkerställa att koncessionerad ledning i den utsträckning så kan ske utan att koncessionshavarens eget behov eftersätts hålls öppen för var och en som är beredd att betala transporten (5 §). Vidare bör regler finnas som garanterar att oskäligen transportvillkor inte betingas (6 och 7 §§).

De utredningar som kommer att fordras innan en koncessionsansökan kan bifallas kommer ofta att bli mycket omfattande och medföra att en viss tidsutdräkt för koncessionsbeslutet inte torde kunna undvikas. Utredningen har därför funnit lämpligt föreslå att, om sökanden avser att för ledningens framdragande skaffa sig ledningsrätt enligt den förut omnämnda ledningsrättslagen, förrättning enligt denna lag efter särskilt beslut härom får påbörjas innan koncessionsbeslut meddelats (8 §).

Antalet skadefall genom läckning från pipelines har i vart fall i Europa varit förhållandevis litet. Risken för personskador torde inte vara lika omedelbar som när det gäller t.ex. elektriska anläggningar eller atomanläggningar. Emellertid kan vid olycksfall med pipelines egendomsskadorna bli omfattande och de ekonomiska konsekvenserna allvarliga och betungande för dem som drabbas av dem. Utredningen har med hänsyn härtill funnit att ett strikt skadeståndsansvar bör föreligga innebärande skadeståndsskyldighet för koncessionshavaren även då denne ej är vållande till skadan. Skadeansvarighetsreglerna har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande regler i atomansvarighetslagen men även reglerna i 1902 års ellag har beaktats (12–17 §§).

I lagförslaget har upptagits vissa regler rörande ledning inom område för trafikled (10 och 11 §§).

Straffansvar föreskrivs för den som begagnar ledning utan att inneha koncession, där sådan fordras, eller bryter mot föreskrift som givits i samband med koncessionen (18 §).

Det förslag till ledningsrättslag som framläggs av utredningen om ledningsrätt samtidigt med detta betänkande (SOU 1972:57) kommer, om det genomförs, att möjliggöra för dem som önskar dra fram pipeline att disponera det utrymme på fastighet som behövs för framdragande och bibehållande av ledningen utan hinder av den rätt som andra har till fastigheten. Med hänsyn härtill och till de möjligheter som gällande expropriationslag erbjuder beträffande expropriation för oljeledning samt i beaktande av de ytterligare möjligheter till expropriation för pipelines som inrymmer i expropriationsutredningens år 1969 avgivna lagförslag (SOU 1969:50), vilket för närvarande är föremål för överarbetning inom justitiedepartementet, har utredningen inte funnit anledning att i nu ifrågavarande lagstiftning uppta bestämmelser om expropriation eller föreslå ändringar i gällande expropriationslag.

Lagförslaget förutsätter att en kungörelse

med närmare föreskrifter angående tillämpningen av lagen utfärdas. Utredningen framlägger förslag till sådan kungörelse. Utredningen har funnit ändamålsenligt att koncessionsärenden bereds hos kommerskollegium och detta även i de fall avgörandet ankommer på Kungl. Maj:t.

Utredningen har uppmärksammat att bestämmelser om tillstånd, vilka kan komma att få tillämpning på pipelines, finns i ett flertal olika författningar. Det skulle enligt utredningens mening vara från flera synpunkter olämpligt om en pipeline, för vilken meddelats koncession, inte skulle kunna anläggas utan särskilt tillstånd enligt annan författning. Utredningen har med hänsyn härtill funnit sig böra föreslå sådana ändringar i miljöskyddslagen, naturvårdslagen och förordningen om brandfarliga varor att tillstånd enligt dessa författningar inte skall vara erforderligt då koncession meddelats enligt den nu föreslagna lagen.

Utredningen har avstått från att överväga några ändringar i vattenlagen i motsvarande syfte, då denna för närvarande är föremål för översyn av särskilda sakkunniga.

Frågor om vilka åtgärder som från krigsskyddssynpunkt kan vara nödvändiga att vidta beträffande en koncessionerad ledning har utredningen ansett lämpligen böra handläggas av krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar, vilken vid prövning av frågor rörande pipelines bör ha en något annorlunda sammansättning än eljest. Utredningen har utarbetat förslag till ändring i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Summary in English

The Royal Commission has found good reasons to support the view that the community should reserve the right of decisive influence on the establishment of pipelines for petroleum, petroleum products and natural gas. Such lines have a very substantial transport capacity. For overland transportation of large volumes of natural gas, a pipeline is the only available method of conveyance. In the case of petroleum liquids, pipeline transportation is employed, generally speaking, only when very large quantities are concerned.

Because of its large capacity a pipeline will have a considerable impact on existing conditions within the transportation sector. It can also have far-reaching effects in other respects. It is in the nature of things that a pipeline may come into conflict with interests in the areas of environment protection and nature conservancy, as well as with current planning regulations. Also, in a national defense context, a pipeline may come to be a positive or negative factor of great importance. A pipeline, particularly when it is not insignificant in length, is a project that demands substantial capital investment and its capacity should, therefore, be utilized to the optimum. Pipelines built parallel to each other, for the purpose of competition, should not be permitted, if one single pipeline is deemed to be adequate.

In order to ensure that the public interest is safeguarded, it has been proposed as a

basic rule (§ 1) that pipelines may only be built and operated by permission (concession) of the King in Council. Pipelines that are exempt from the requisite concession are those having a length not exceeding 20 kilometers, as well as pipelines used solely in the public service or for distribution within a harbour or industrial area. The King in Council may also grant exemption from this concession rule.

The intention is that a concession shall be granted only for a pipeline project which, considering all the relevant circumstances, is found to be suitable for realization and, further, that a concession should be granted only to the person who can be presumed to command sufficient economic and other resources to satisfy all the obligations consequent upon the concession (§ 2). From this it follows that the concession may not be transferred without prior consent of the King in Council or of the authority duly empowered (§ 3).

Considering the heavy economic commitment demanded from him, it is only natural that a concessionary is made secure in holding the concession for a sufficiently long time to allow appropriate depreciation. With this in mind, the Commission holds that the concession should be granted for a comparatively extended period of time. The Draft Law includes a stipulation that a concession shall be granted for a given period which must not exceed 30 years or, if specific rea-

sons exist, more than 40 years (§ 3).

Under certain circumstances, however, there may be grounds for revoking a concession. Such a case may arise if the concessionary substantially disregards any provision set forth in the concession, or any existing safety regulations, or fails to satisfy any obligation otherwise incumbent upon him under this Draft Law. Provision should likewise be made for revocation if the concessionary has not made use of the pipeline for a specific period of time.

Considering the great importance that must be attached to the route and the capacity of the pipeline, when reviewing the qualifications for a concession, the Commission has deemed it advisable to stipulate explicitly, in the text of the Draft Law, that the main features of the route and the capacity of the pipeline shall be stated in the concession.

Among other things, the Commission proposes that the Environment Protection Act shall not apply to a pipeline operating under concession. In this connection it should be noted that in the Draft Law on Rights over land for transmission lines (SOU 1972:57)¹ it is implied that the said Law shall apply to a pipeline, and that the main features of the pipeline route are defined in the concession. The concession shall also set forth all other terms deemed requisite (§ 4). However, a concession is not intended to exempt its holder from the obligation of satisfying any general stipulations that already exist, or may be added, regarding the pipeline.

As previously noted, pipelines running in parallel should not be sanctioned if a single pipeline is considered to be adequate. In view of this, and considering the impact of a pipeline throughout the transportation sector, the Commission has found it important to ensure, by means of a statutory provision, that a pipeline under concession — as far as possible and without infringing on the concessionary's own transportation requirements — be made available to whoever is prepared to pay for such transport (§ 5).

In addition, regulations should be included which ensure that excessive transportation fees will not be charged (§§ 6 and 7).

The investigations that will be required before a decision regarding a concession issue can be reached will, in most cases, be extensive, and may lead to some unavoidable loss of time. For this reason, if the applicant intends to secure rights over land for the pipeline in accordance with the aforementioned Law, the Commission has found it justifiable to propose that proceedings pursuant to the said Law may be initiated on the basis of a separate permit (§ 8) before action is taken on the concession issue.

In Europe the oil spillage incidents from pipeline leaks have been comparatively few. The risk of injuries to persons does not seem to be as great as in the case of e. g. electrical installations or nuclear power plants. On the other hand, damage to property resulting from a pipeline incident may be extensive and its economic consequences onerous for those affected.

For these reasons the Commission has decided that strict liability must apply to the concessionary, even if he is not the cause of the damage. The rules of liability have been formulated essentially in accordance with the rules set forth in the Nuclear Liability Act, but the provisions of the Electricity Act of 1902 have also been given consideration (§§ 12–17).

The Draft Law contains some provisions applying to a pipeline which is located within the area of a traffic route (§§ 10 and 11).

Penalties are prescribed for anyone who makes use of a pipeline without holding a concession where such is required, or violates a stipulation set forth in the concession (§ 18).

The Draft Law on Rights over land for transmission lines, referred to above — which will be submitted simultaneously with the present Draft Law — will, if promulgated, make it possible for a person intending to build a pipeline, to make use of the area of a

¹The Swedish Code of Statutes 1972:57

property that is required for the construction and maintenance of the pipeline, notwithstanding the rights that other parties have to the property.

In view of the aforesaid and the possibilities which the present Expropriation Law offers in respect of expropriation for a pipeline, and considering the additional expropriation possibilities for pipelines that are contained in Report III of the Royal Commission on Expropriation (SOU 1969:50), the present Commission has found no reason to include in this Draft Law any provisions regarding expropriation, nor to suggest any amendments to the present Expropriation Law.

The Draft Law implies the issuance of an Ordinance with detailed regulations regarding the implementation of the Law, and the Commission submits a Draft Ordinance. The Commission considers it expedient that concession matters be reviewed by the Board of Commerce, including such issues where the decision rests with the King in Council.

The Commission has noted that such stipulations about permits which may also be applicable to pipelines, are to be found in a number of other statutes. In the opinion of the Commission it would be inexpedient, in many respects, if a pipeline which has been granted a concession could not be built without special permit in accordance with another statute.

In view of this, the Commission has found it appropriate to propose amendments to the Environment Protection Act, the Nature Conservancy Act, and the Ordinance on Flammable Goods, according to which it will not be necessary to obtain permits under these separate statutes in cases where a concession has been granted under the present Draft Law.

The Commission has refrained from considering any such amendments to the Water Act, which is being revised.

In considering the measures which would be required for the wartime protection of a pipeline under concession, the Commission has found it expedient that such matters be

dealt with by the Board for Wartime Protection of Power Plants which, when reviewing pipeline issues, should have a somewhat different organization from normal. The Commission has formulated a proposed amendment to the Law on Special Protective Measures for certain power plants.

Statens offentliga utredningar 1972

Kronologisk förteckning

---

1. Ämbetsansvaret II, Ju.
  2. Svensk möbelindustri, I.
  3. Personal för tyg- och intendenturförvaltningen, Fö.
  4. Säkerhets- och försvarspolitiken, Fö.
  5. CKR, (Centrala körkortsregistret) K.
  6. Reklam I, Beskattning av reklamen, U.
  7. Reklam II, Beskrivning och analys, U.
  8. Reklam III, Ställningstaganden och förslag, U. (Utkommer senare.)
  9. Reklam IV, Reklamens bestämningsfaktorer, U. (Utkommer senare.)
  10. Godsbefordran till sjöss, Ju.
  11. Förenklad löntagaresbeskattning, Fi.
  12. Skadestånd IV, Ju.
  13. Kommersiell service i glesbygder, In.
  14. Revision av vattenlagen, Del 2, Ju.
  15. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning, Ju.
  16. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning. (Följdförfattningar) Ju.
  17. Nomineringsförfarande vid riksdagsval • Riksdagen i pressen, Ju.
  18. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget, Ju.
  19. Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen, U.
  20. Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier, U.
  21. Svävarfartslag, K.
  22. Domstolsväsendet IV, Skiljedomstol, Ju.
  23. Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler, U.
  24. Vägfraktavtalet II, Ju.
  25. Naturgas i Sverige, I.
  26. Förskolan 1, S.
  27. Förskolan 2, S.
  28. Konsumentköplag, Ju.
  29. Konsumentupplysning om försäkringar, H.
  30. Bostadsanpassningsbidrag, In.
  31. Lag om hälso- och miljöfarliga varor, Jo.
  32. Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? C.
  33. Förhandlingsrätt för pensionärer, In.
  34. Familjestöd, S.
  35. Skogsbrukets frö- och plantförsörjning, Jo.
  36. Samhälle och trossamfund, Slutbetänkande, U.
  37. Samhälle och trossamfund, Bilaga 1—19, U.
  38. Samhälle och trossamfund, Bilaga 20, Andra trossamfunds ekonomi, U.
  39. Abortfrågan, Remissyttranden, Ju.
  40. Konkurrens i bostadsbyggandet, In.
  41. Familj och äktenskap I, Ju.
  42. Vägtrafikbeskattningen, Fi.
  43. Utnyttjande och skydd av havet, I. (Utkommer senare)
  44. Reformerad skatteutjämning, Fi.
  45. Kulturminnesvård, U.
  46. Landskapsvård genom täktsamverkan, Ju.
  47. Data och integritet, Ju.
  48. Riksdagen och försvarsplaneringen, Fö.
  49. Tryckfriheten och reklamen, Ju.
  50. Skyddsrum, Fö.
  51. Sjölagens befraktningskapitel, Ju.
  52. Rapport angående kommunal information m.m. C.
  53. Handräckningstjänst i försvaret, Fö.
  54. Skyddat arbete, In.
  55. Decentralisering av statlig verksamhet — ett led i regionalpolitiken. Del 2 slutrapport, Fi.
  56. Glesbygder och glesbygdspolitik, In.
  57. Ledningsrättslag, Ju.
  58. Koncession för pipelines, K.
-

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ämbetsansvaret II. [1]
Godsbefodran till sjöss. [10]
Skadestånd IV. [12]
Revision av vattenlagen. Del 2. [14]
Grundlagberedningen. 1. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning. [15] 2. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning (Följdförfattningar) [16] 3. Nomineringsförfarande vid riksdagsval • Riksdagen i pressen. [17] 4. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget. [18]
Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol. [22]
Vägfrakttavtalet II. [24]
Konsumentköplag. [28]
Abortfrågan, Remissyttranden. [39]
Familj och äktenskap I. [41]
Landskapsvård genom täktsamverkan. [46]
Data och integritet. [47]
Tryckfriheten och reklamen. [49]
Sjölagens befraktningskapitel. [51]
Ledningsrättslag. [57]

Försvarsdepartementet

Personal för tyg- och intendenturförvaltning. [3]
1970 års försvarsutredning. 1. Säkerhets- och försvarspolitiken. [4] 2. Riksdagen och försvarsplaneringen. [48] Skyddsrum. [50]
Handräckningstjänst i försvaret. [53]

Socialdepartementet

1968 års barnstugeutredning. 1. Förskolan 1. [26]
2. Förskolan 2. [27]
Familjestöd. [34]

Kommunikationsdepartementet

CKR. (Centrala körkortsregistret) [5]
Svåvarfartslag. [21]
Koncession för pipelines. [58]

Finansdepartementet

Förenklad löntagarbeskattning. [11]
Vägtrafikbeskattningen. [42]
Reformerad skatteutjämning. [44]
Decentralisering av statlig verksamhet — ett led i regionalpolitiken. Del 2 slutrapport. [55]

Utbildningsdepartementet

Reklamutredningen. 1. Reklam I. Beskattning av reklamen. [6] 2. Reklam II. Beskrivning och analys. [7] 3. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. [8] (Utkommer senare). 4. Reklam IV. Reklamens bestämningsfaktorer. [9] (Utkommer senare.)
Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. [19]
Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier. [20]
Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler. [23]
1968 års beredning om stat och kyrka. 1. Samhälle och trossamfund. Slutbetänkande. [36] 2. Samhälle och trossamfund. Bilaga 1—19. [37] 3. Samhälle och trossamfund. Bilaga 20. Andra trossamfunds ekonomi. [38]
Kulturminnesvård. [45]

Jordbruksdepartementet

Lag om hälso- och miljöfarliga varor. [31]
Skogsbrukets frö- och plantförsörjning. [35]

Handelsdepartementet

Konsumentupplysning om försäkringar. [29]

Inrikesdepartementet

Kommersiell service i glesbygder. [13]
Bostadsanpassningsbidrag. [30]
Förhandlingsrätt för pensionärer. [33]
Konkurrens i bostadsbyggandet. [40]
Skyddat arbete. [54]
Glesbygder och glesbygdspolitik. [56]

Civildepartementet

Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? [32]
Rapport angående kommunal information m. m. [52]

Industridepartementet

Svensk möbelindustri. [2]
Naturgas i Sverige. [25]
Utnyttjande och skydd av havet. [43] (Utkommer senare)

